

NURLARDAN SEÇMELER

- 1 -

Bediüzzaman
Said Nursi

Nurlardan Seçmeler

- 1 -

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Nurlardan Seçmeler

- 1 -

Derleyen

Aslı KAPLAN

İstanbul - 2010

NURLARDAN SEÇMELER - 1

Copyright © Mustu Yayınları, 2010

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Aslı KAPLAN

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

Şaban KALYONCU

Sayfa Düzeni

Bekir YILDIZ

ISBN

978-605-5886-97-4

Yayın Numarası

472

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A. Ş.

TS EN ISO 9001:2000

Ser No: 300-01

Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 22 85

Aralık - 2010

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey / İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Mustu Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1

34696 Üsküdar / İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Fax: (0216) 522 11 78

www.mustu.com

İçindekiler

<i>Bediüzzaman ve Risale-i Nur</i>	1
<i>Risale-i Nur Nedir ve Nasıl Bir Tefsirdir?</i>	1
<i>Risale-i Nur Nasıl Bir Tefsirdir?</i>	2
<i>Birinci Söz</i>	5
<i>İkinci Söz</i>	10
<i>Üçüncü Söz</i>	15
<i>Dördüncü Söz</i>	20
<i>Beşinci Söz</i>	23
<i>Altıncı Söz</i>	28
<i>Yedinci Söz</i>	37
<i>Sekizinci Söz</i>	45
<i>Dokuzuncu Söz</i>	58
<i>Birinci Nükte</i>	59
<i>İkinci Nükte</i>	60
<i>Üçüncü Nükte</i>	61
<i>Dördüncü Nükte</i>	61
<i>Beşinci Nükte</i>	64

[On İki Sûret].....	77
Birinci Sûret.....	77
İkinci Sûret.....	77
Üçüncü Sûret.....	78
Dördüncü Sûret.....	78
Beşinci Sûret.....	80
Altıncı Sûret.....	81
Yedinci Sûret.....	83
Sekizinci Sûret.....	85
Doğuzuncu Sûret.....	86
Onuncu Sûret.....	87
On Birinci Sûret.....	89
On İkinci Sûret.....	91
On Üçüncü Söz'ün İkinci Makamı.....	95
Câzibedâr Bir Fitne İçinde Bulunan ve Daha Akfını Kaybetmeyen Bazı Gençlerle Bir Muhaveredir.....	95
Birkaç Bîcâre Gençlere Verilen Bir Tenbih, Bir Ders, Bir İhtardır101	
Gençlik Rehberi.....	107
Bir Zaman Eskişehir Hapishanesi'nin Penceresinde Oturmuştum.....	107
Birden İhtar Edilen Bir Mesele-i Mühimme.....	112
Hâtime.....	115
(Gafil Kafaya Bir Tokmak ve Bir Ders-i İbrettir.).....	115
On Sekizinci Söz.....	119
(Bu Söz'ün İki Makam'ı var. İkinci Makam'ı daha yazılmamış- tır. Birinci Makam'ı Üç Nokta'dır.).....	119

[Birinci Maḳam].....	119
Birinci Nokta.....	119
İkinci Nokta.....	121
Üçüncü Nokta.....	124
On Dokuzuncu Söz.....	127
(Risâlet-i Ahmediye'ye Dâirdir.).....	127
Birinci Reşhası.....	127
İkinci Reşha.....	129
Üçüncü Reşha.....	130
Dördüncü Reşha.....	130
Beşinci Reşha.....	131
Altıncı Reşha.....	132
Yedinci Reşha.....	133
Sekizinci Reşha.....	134
Dokuzuncu Reşha.....	134
Onuncu Reşha.....	135
On Birinci Reşha.....	137
On İkinci Reşha.....	137
On Üçüncü Reşha.....	140
On Dördüncü Reşha.....	143
Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekrarâtındaki lem'a-yı i'câza bak ki:.....	145
Hirmi Birinci Söz (İkî Maḳam'dır.).....	151
Birinci Maḳam.....	151

Birinci İkaz.....	152
İkinci İkaz.....	152
Üçüncü İkaz.....	153
Dördüncü İkaz.....	155
Beşinci İkaz.....	156
Yirmi Üçüncü Söz (Şu Söz'ün İki Mebhas'ı vardır).....	161
<i>Birinci Mebhas</i>	161
Birinci Nokta.....	161
İkinci Nokta.....	164
Üçüncü Nokta.....	168
Dördüncü Nokta.....	170
Beşinci Nokta.....	173
Şahıslar	179

Bediüzzaman ve Risale-i Nur

Risale-i Nur Nedir ve Nasıl Bir Tefsirdir?

Kur'ân'ın hakikatlerini müspet ilim anlayışına uygun bir tarzda izah ve isbat eden Risale-i Nur Külliyatı, her insan için en mühim mesele olan “Ben neyim? Nereden geliyorum? Nereye gideceğim? Vazifem nedir? Bu mevcudat nereden gelip nereye gidiyorlar? Mahiyet ve hakikatleri nedir?” gibi suâllerin cevabını vâzıh ve kat'î bir şekilde, çekici bir üslûp ve güzel bir ifade ile beyan edip ruh ve akılları tenvir ve tatmin ediyor.

Yirminci asrın Kur'ân felsefesi olan bu eserler, bir taraftan teknik, fen ve sanat olarak maddiyatı, diğer taraftan iman ve ahlâk olarak mâneviyatı cami ve hâvi olacak Türk medeniyetinin, sadece maddiyata dayanan sair medeniyetleri geride bırakacağını da isbat ve ilân etmektedir.

Ecdadımızın bir zamanlar kalblerinde yerleşen iman ve itikat cihetiyle zemin yüzünde yüz mislinden ziyade devletlere, milletlere karşı imanından gelen bir kahramanlıkla mukabele etmesi, İslâmiyet ve kemâlât-ı mâneviyenin bayrağını Asya, Afrika ve yarı Avrupa'da gezdirmesi ve “Ölsem şehidim, öldürsem gaziyim.” deyip ölümü gülerek karşılayarak, müteselsil düşman hâdisâta karşı dayanması gibi, milletçe medâr-ı iftihar âli seciyemizin bugün biz

gençlerde inkişafı, vatan ve millet menfaati bakımından ve istikbalimizin selâmeti noktasından ne derece elzem olduğu mâlûmdur. Mutlaka her hareket ve hizmette maddî bir ücret ve şahsî menfaatler mülâhaza etmek, Türk'ün millî tarihinin şeref ve haysiyeti ile kabil-i telif olamaz. Bizler, ancak rızâ-yı ilâhî için çalışıyoruz. Bizzat hizmetinde bulunmakla aldığımız telezzüz, kardeş ve vatandaşlarımıza, İslâmiyet'e ve insaniyete yardımda bulunabilmek mazhariyetinden gelen ebedî hayatımıza ait sürur ve ümit, bizim bu babda aldığımız ve alacağımız yegâne hakikî mukabele ve ücrettir.

Risale-i Nur Nasıl Bir Tefsirdir?

Tefsir iki kısımdır:

Birisi: Mâlûm tefsirlerdir ki, Kur'ân'ın ibaresini ve kelime ve cümlelerin mânâlarını beyan ve izah ve isbat ederler.

İkinci kısım tefsir ise: Kur'ân'ın imanî olan hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etmektir. Bu kısmın çok ehemmiyeti var. Zahir mâlûm tefsirler, bu kısmı bazen mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsâlsiz bir tarzda muannit filozofları da susturan bir mânevî tefsirdir.

Risale-i Nur, sübjektif nazariye ve mütalâalardan uzak bir şekilde, her asırda milyonlarca insana rehberlik yapan mukaddes kitabımız olan Kur'ân'ın hakikatlerinin rasyonel ve objektif bir şekilde izah edilip insaniyetin istifadesine takdim edildiği bir külliyyattır.

Risale-i Nur, Kur'ân âyetlerinin nurlu bir tefsiri.. baştan başa iman ve tevhid hakikatleriyle müberhen.. her sınıf halkın anlayışına göre hazırlanmış.. müspet ilimlerle mücehhez.. vesveseli şüphecileri ikna ediyor.. en avâmdan en havassa kadar herkese hitap edip, en muannit filozofları dahi teslime mecbur ediyor.

Risale-i Nur, Nurlu bir külliyyat.. yüz otuz eser.. büyük-lü-küçüklü risaleler halinde.. asrın ihtiyaçlarına tam cevap verir.. akli ve kalbi tatmin eder.. Kur'ân-ı Kerîm'in yirminci asırdaki -lafzî değil- mânevî tefsiri...

İspat ediyor, akla gelen bütün istifhamları.. zerreden güneşe kadar iman mertebelerini.. vahdâniyet-i ilâhiyeyi.. nübüvvetin hakikatini...

İspat ediyor, arz ve semâvâtın tabakatından, melâike ve ruh bahsinden, zamanın hakikatinden, haşır ve âhiretin vukuundan, cennet ve cehennem varlığından, ölümün mahiyet-i asliyesinden ebedî saadet ve şekavetin menbaına kadar, akla gelen ve gelmeyen bütün imanî meseleleri en kat'î delillerle, aklen, mantıken, ilmen isbat ediyor. Pozitif ilimlerin müşevviki.. riyâzî meselelerden daha kat'î delillerle akli ve kalbi ikna edip, merakları izale eden bir şaheser...

Büyük bir titizlik ve hassasiyetle üzerinde durduğumuz mühim bir husus da, Risale-i Nur'un lâıyk ellere geçmesi ve onun hakikî fiyatı olarak en az yirmi beş kişinin istifade etmesinin temin edilmesidir.

Bu mânevî tefsir, *Sözler*, *Mektubat*, *Lem'alar*, *Şualar* diye dört büyük kısımdan müteşekkil olup, yekûnu yüz otuz risaledir.

Neşrinde çalışanlar

Birinci SÖZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Bismillâh” her hayrın başıdır.¹ Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim! Şu mübarek kelime, İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudâtın lisân-ı hâl ile vird-i zebânıdır.

“Bismillâh” ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle. Şöyle ki:

Bedevisi Arap çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himâyesine girsin. Tâ, şakîlerin şerrinden kurtulup hâcâtını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacâtına karşı perişan olacaktır.

İşte böyle bir seyahat için iki adam sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevâzi idi, diğeri mağrur. Mütevâzii, bir reisin ismini aldı, mağrur almadı. Alanı her yerde

¹ Cenâb-ı Hakk'ın ismi zikredilmeyen bir iş için eksik kalacağına dair bkz.: İbni Mâce, *nikâh* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/359; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/127-128.

Bedevisi: Medeni olmayan, şehirden uzak.

Hâcât: İhtiyaçlar.

İhtiyacat: İhtiyaçlar.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Mağrur: Gururlu, kendini beğenmiş.

Mevcudat: Varlıklar.

Mütevâzi: Alçak gönüllü, gösterişi sevmeyen.

Nişan: Alâmet, iz, belirti.

Şakî: Eşkıya, haydut, soyguncu.

Temsilî: Sembolik.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

selâmetle gezdi. Bir kâtiu't-tarîka rast gelse, der: “Ben, filân reisin ismiyle gezerim.” Şakî def olur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nâm ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belâlar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelîl, hem rezîl oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir.¹ Düşmanın, hâcâtın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî'si ve Hâkim-i Ezeli'si'nin ismini al.. tâ, bütün kâinatın dilencilüğinden ve her hâdisâtın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki; senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete raptedip Kadîr-i Rahîm'in dergâhında aczi, fakrı en makbul bir şefaâtçi yapar.

Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki; askere kaydolur, devlet nâmına hareket eder. Hiçbir kimseden pervâsı kalmaz. “Kanun nâmına, devlet nâmına” der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: “Bütün mevcudât, lisân-ı hâl ile ‘Bismillâh’ der. Öyle mi? ”

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/28.

Acz: Âcizlik, bir şeye güç yetirememek hâli.
Fakr: Fakirlik, ihtiyaç duyma.
Hâdisât: Hâdiseler, olaylar.
Hâkim-i Ezeli: Ezelden beri hükümler olan (Allah c.c.)
Kadîr u Rahîm: Her şeye gücü yeten ve merhameti geniş olan (Allah c.c.)

Kâtiu't-tarîk: Yol kesen.
Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.
Makbul: Kabul olunan, hoş karşılanan.
Mâlik-i Ebedî: Sonsuza kadar mülkün sahibi olan (Allah c.c.)
Nam: İsim, ün.

Pervâ: Korku, çekinme.
Raptetmek: Bağlamak, irtibatlı kılmak.
Şefaâtçi: Aracılık yapan.
Zelil: Aşağılanan, hor, hakir.

Evet, nasıl ki görsen; bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevk etti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki, o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder, bir padişah kuvvetine istinad eder.

Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk'ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek her bir ağaç “*Bismillâh*” der; hazine-i rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan “*Bismillâh*” der; matbaha-yı kudretten bir kazan olur ki, çeşit çeşit, pek çok, muhtelif lezîz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Her bir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar, “*Bismillâh*” der; rahmet feyzinden birer süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzâk nâmına en latîf, en nazif, âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Her bir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları, “*Bismillâh*” der; sert olan taş ve toprağı deler geçer. “*Allah* nâmına, *Rahmân* nâmına” der, her şey ona musahhar olur.

Evet, havada dalların intişârı ve meyve vermesi gibi, o sert olan taş ve topraktaki köklerin kemâl-i suhûletle

Âb-ı hayat: Bengisu. İçene ölümsüzlük kazandırdığına inanılan hayat suyu.
Bismillah: Allah'ın adıyla.
Bostan: Sebze bahçesi.
Cebren: Zorla.
Feyz: Bereket, bolluk, verimlilik.
Hazine-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın merhametinin hazinesi.

İntişar: Yayılma.
İstinad etmek: Dayanmak.
Kemâl-i suhûletle: Gayet kolay bir şekilde.
Latif: Hoş, güzel, nazik.
Matbaha-yı Kudret: Cenab-ı Hakk'ın kudret mutfağı.
Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.
Musahhar: Emrine amade, emrine girmiş, boyun eğmiş.
Nazif: Temiz.

Nebat: Bitki.
Rahman: Merhameti bütün varlıkları kapsayan (Allah c.c.).
Rezzak: Bütün varlıkların rızkını veren (Allah c.c.).
Taam: Yiyecek.
Tablacı: Tabla ile satış yapan satıcı.
Yakînen: Kesin olarak.

intişâr etmesi ve yer altında yemiş vermesi, hem şiddet-i hararete karşı aylarca nâzik, yeşil yaprakların yaş kalması, tabiiyyûnun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki:

“En güvendiğin salâbet ve hararet dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asâ-yı Mûsâ (*aleyhisselâm*) gibi; **فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ**¹ emrine imtisâl ederek, taşları şakk eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nâzenîn yapraklar, birer âzâ-yı İbrahim (*aleyhisselâm*) gibi ateş saçan hararete karşı, **يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ**² âyetini okuyorlar.”

Madem her şey mânen “*Bismillâh*” der. Allah nâmına, Allah’ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi “*Bismillâh*” demeliyiz. Allah nâmına vermeliyiz, Allah nâmına almalıyız. Öyle ise, Allah nâmına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız.³

Suâl: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiyat veriyoruz. Acaba asıl mal sahibi olan Allah, ne fiyat istiyor?

¹ “(Bir zaman da Mûsâ, kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı.) Biz de: ‘Asânı taş vur!’ demiştik.” (Bakara sûresi, 2/60).

² “(Ateşe şöyle ferman ettik Biz:) Ey ateş! Dokunma İbrahim’e! Serin ve selâmet ol ona!” (Enbiyâ sûresi, 21/69).

³ Bkz.: “Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!” (En’âm sûresi, 6/121); “Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah’a da, ahirete de inanmadığı hâlde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin.” (Bakara sûresi, 2/264).

Asâ-yı Musa: Hz. Musa’nın (a.s.) asası, değneği.

Âzâ-yı İbrahim: Hz. İbrahim’in (a.s.) uzuvları, organları.

Emir tahtında: Emir altında.

Emre imtisal etmek: Emre uymak.

Nâzenin: Narin, nazlı.

Salâbet: Sertlik.

Şakketmek: Yarmak, ortadan ayırmak.

Şiddet-i hararet: Sıcaklığın şiddeti.

Tabiiyyûn: Tabiatperestler, her şeyin doğanın eseri olduğunu iddia edenler.

Elcevap: Evet, o Mün'im-i Hakiki, bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiyat ise; üç şeydir:

Biri zikir, biri şükür, biri fikirdir. Başta “*Bismillâh*” zikirdir. Âhirde “*Elhamdülillâh*” şükürdür. Ortada, “Bu kıymettar harika-yı sanat olan nimetler; Ehad-i Samed'in mucize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek” fikirdir.

Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zâhirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakiki'yi unutmak ondan bin derece daha belâhettir.

Ey nefis! Böyle ebleh olmamak istersen; Allah nâmına ver.. Allah nâmına al.. Allah nâmına başla.. Allah nâmına işle..¹ vesselâm.

¹ Bu tür fiilleri Allah için yapanın, kâmil imanı elde edeceğine dair bkz.: Tirmizi, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 3/438, 440.

Âhir: Son.

Belâhet: Ahmaklık.

Derk etmek: Anlamak.

Ebleh: Ahmak.

Ehad ü Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisi

hiçbir şeye ihtiyaç duymayan (Allah c.c.)

Harika-yı san'at: Sanat harikası.

Hediye-i rahmeti: Merhametinin eseri olan hediye.

Mu'cize-i kudreti: Kudretinin eseri olan mucize.

Mün'im: Nimet veren.

Zâhirî: Görünürdeki, görünen.

Zikir: (Allah'ı) anmak.

İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ¹

İmanda ne kadar büyük bir saadet ve nimet ve ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam; hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbin, tâlihsiz, bir tarafa; diğeri, hudâbîn, bahtiyar, diğer tarafa sülûk eder, giderler.

Hodbin adam, hem hodgâm, hem hodendîş, hem bedbin olduğundan, bedbinlik cezası olarak nazarında pek fenâ bir memlekete düşer. Bakar ki; her yerde âciz bîçâreler, zorba müthiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vâveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hâli görür. Bütün memleket bir mâtemhâne-i umumî şeklini almış. Kendisi, şu elîm ve muzlim hâleti hissetmemek için

¹ “O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar.” (Bakara sûresi, 2/3).

Bedbin: Kötümser, fena gören.

Hâlet: Hâl, durum.

Hodbin: Yalnız kendini gören, kendini düşünen,encil, kibirli.

Hodendîş: Yalnızca kendini düşünen, kendi için endişelenen.

Hodgâm: Yalnızca kendi keyfini düşünen.

Hudâbîn: Hakkı ve hakikatı görüp gözeten, Cenab-ı Hakk'ı tanıyan.

Matemhane-i umumî: Genel yas evi.

Muzlim: Karanlık.

Sülûk etmek: Yol tutup gitmek.

Tali'siz: Talihsiz, bahtsız.

Temsili: Sembolik.

Vâveylâ etmek: Feryat etmek.

sarhoşluktan başka çâre bulamaz. Çünkü herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müthiş cenazeleri ve me'yûsâne ağlayan yetimleri görür. Vicdanı, azab içinde kalır.

Diğeri; hudâbîn, hudâ-perest ve hakendîş, güzel ahlâklı idi ki; nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürûr, bir şeh râyîn, bir cezbe ve neşe içinde zikirhâneler... Herkes ona dost ve akraba görünür. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile bir terhisât-ı umûmiye şenliği görüyor. Hem tekbir ve tehlil ile mesrûrâne ahz-ı asker için bir davul, bir mûsikî sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın, hem kendi hem umum halkın elemi ile müteellim olmasına bedel; şu bahtiyar, hem kendi hem umum halkın sürûru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticâret eline geçer, Allah'a şükreder.

Sonra döner, öteki adama rast gelir, hâlini anlar. Ona der: “Yahu sen divâne olmuşsun. Bâtınındaki çirkinlikler, zâhirine aksetmiş olmalı ki; gülmeyi ağlamak, terhisâtı soy-mak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al,

Ahz-ı asker: Asker alımı.

Bâtın: İç, görünmeyen.

Cezbe: Ruhî coşkunluk, Allah aşkıyla kendinden geçme.

Divane: Deli, budala.

Ecnebi: Yabancı.

Hakendîş: Hak düşüncesi-ne sahip, hak düşünen.

Hudaperest: Allah'a ibadet eden.

Me'yusâne: Ümitsizce.

Mesrur: Mutlu, sevinçli.

Mesrurane: Sevinçli bir şekilde.

Mûsika: Musıkî, müzik.

Müferrah: Feraha ermiş, rahat.

Müteellim: Acı çeken, elem hisseden.

Sûrur: Sevinç, mutluluk.

Şehrâyîn: Şenlik, eğlence.

Tehlil: “Lâilâhe illâllah” deme.

Terhisât-ı umumiye: Genel terhis.

Tevehhüm etmek: Kuruntuya ve evhama kapılma. Meseleyi kafasında büyütme veya farklı algılama.

Zikirhane: Allah'ın anıldığı yer.

kalbini temizle. Tâ, şu musibetli perde senin nazarından kalsın. Hakikati görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, merhametkâr, raiyet-perver, muktedir, intizam-perver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde âsâr-ı terakkiyât ve kemâlât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz.”

Sonra o bedbahtın aklı başına gelir; nedamet eder. “Evet, ben işretten divâne olmuştum. Allah senden razı olsun ki, cehennemî bir hâletten beni kurtardın.” der.

Ey nefsim! Bil ki; evvelki adam kâfirdir veya fâsık, gafilidir. Şu dünya onun nazarında bir mâtemhâne-i umûmiyedir. Bütün zîhayat, firak ve zevâl sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise, ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudât; ruhsuz, müthiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalâletinden neşet edip, onu mânên tâzib eder.

Diğer adam ise mümindir. Cenâb-ı Hâlık’ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya bir zikirhâne-i Rahmân,

Âsâr-ı terakkiyat ve kemâlât: Terakki ve mükemmellik belirtileri, eserleri.

Dalalet: Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.

Evhâm: Vehimler, kuruntular.

Fâsık-ı gafil: Allah’ın emirlerinden çıkan gafil insan.

Firak: Ayrılık.

İntizam-perver: İntizama düşkün, düzeni seven.

İşret: İçki içme, içkili âlem.

Melik: Hükümdar.

Mevcudat: Varlıklar.

Muktedir: İktidarlı, güç-kudret sahibi.

Müşfik: Şefkatli, merhametli.

Nedamet etmek: Pişman olmak.

Neş’et etmek: Meydana gelme, ileri gelme.

Raiyet-perver: Tebaasına, halkına iyi bakan.

Tazip etmek: Azap vermek.

Vehim: Kuruntu, yersiz korku, şüphe.

Zeval: Göçüp gitmek.

Zihayat: Canlı (lar)

Zikirhane-i Rahman: Rahman olan Allah’ın zikredildiği yer.

bir tâlimgâh-ı beşer ve hayvan ve bir meydan-ı imtihan-ı ins ü cândır. Bütün vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye ise terhisattır.

Vazife-i hayatını bitirenler bu dâr-ı fâniden, mânen mesrûrâne, dağdağasız diğer bir âleme giderler. Tâ, yeni vazifedârlara yer açılsın, gelip çalışsınlar.

Bütün tevellüdât-ı hayvaniye ve insaniye ise, ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün zîhayat birer muvazzaf mesrur asker, birer müstakîm memnun memurlardır. Bütün sadâlar ise, ya vazife başlamasındaki zikir ve tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrîh veya işlemek neşesinden neşet eden nağamâttır. Bütün mevcudât, o müminin nazarında, Seyyid-i Kerîm'inin ve Mâlik-i Rahîm'inin birer mûnis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok latîf, ulvî ve lezîz, tatlı hakikatler, imanından tecelli eder, tezahür eder.

Dağdağa: Gürültü, patırtı, beyhude telâş.

Dâr-ı fani: Fani, geçici diyar.

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Mâlik-i Rahîmi: Merhameti pek engin sahibi.

Meydan-ı imtihan-ı ins ü cânn: İnsanlar ve cinlerin imtihan meydanı.

Mûnis: Cana yakın, sevimli, yadırganmayan.

Muvazzaf: Vazifeli, görevli.

Müstakim: Doğru, namuslu.

Nağamât: Nağmeler, sesler.

Seyyid-i Kerimi: Asil, cömert efendisi.

Talimgâh-ı beşer ve hayvan: İnsan ve hayvanların talim ve eğitim yaptıkları yer.

Tecelli etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

Tefrîh: Ferahlama, ferahlatma.

Tevellüdât-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların doğumları.

Tezahür etmek: Meydana çıkma, belirme, gözükme.

Ülvî: Yüksek, yüce.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.

Vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların ölümleri.

Demek, iman bir mânevî tûbâ-yı cennet¹ çekirdeğini taşıyor. Küfür ise mânevî bir zakkum-u cehennem² tohumunu saklıyor.

Demek selâmet ve emniyet, yalnız İslâmiyet'te ve imandadır. Öyle ise, biz daima: **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ**³ demeliyiz..

¹ Tûbâ'nın, cennetteki bir ağaç olduğuna dair bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/183; İbni Hibbân, *es-Sahîh* 16/429, 430; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 17/127, 128.

² Zakkum ağacı için bkz.: İsrâ sûresi, 17/60; Sâffât sûresi, 37/62-65; Duhân sûresi, 44/43-44; Vâkıa sûresi, 56/ 51-53; Buhârî, *menâkıbü'l-ensâr* 42, kader 10; Tirmizî, *tefsîru sûre* (17) 4.

³ Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun.

Tûbâ-yı cennet: Cennette bulunan saadet ağacı.

Zakkum-i cehennem: Cehennemde bulunan bir ağaç.

Üçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا¹

İbadet, ne büyük bir ticaret ve saadet; *fısk ve sefâhet*, ne büyük bir hasâret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki asker, uzak bir şehire gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler, tâ yol ikileşir. Bir adam orada bulunur. Onlara der: “Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaati olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki; intizamsız, hükûmetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zâhirî bir hiffet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddî hülâsalardan dolu

¹ “Ey insanlar! (Hem Sizi hem de sizden önceki insanları yaratan) Rabbinize ibadet ediniz.” (Bakara sûresi, 2/21).

Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

Hasaret: Zarar, ziyan.

Helâket: Mahvolma, perişan olma.

Hiffet: Hafiflik.

Hülâsa: Öz.

İntizam-ı askerî: Askerî düzen.

Mugaddî: Gıdalı, besleyici.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Temsilî: Sembolik.

Zahirî: Görünürdeki, görünen.

dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlûp edecek iki kıyyelik bir mükemmel mîrî silâhı taşımaya mecburdur.”

O iki asker, o muarrif adamın sözünü dinledikten sonra, şu bahtiyar nefer sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur.

Öteki bedbaht nefer ise askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez. Sola gider. Cismi, bir batman ağırlıktan kurtulur. Fakat kalbi, binler batman minnetler altında ve ruhu, hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ mahall-i maksuda yetişir. Orada âsî ve kaçak cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise; kimseden minnet almayarak, kimseden havf etmeyerek, rahat-ı kalb ve vicdan ile gider. Tâ o matlup şehire yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir nâmuslu askere münâsib bir mükâfat görür.

İşte ey nefsi-i serkeş!

Bil ki: O iki yolcu, biri; mutî-i kanun-u ilâhî, birisi de; âsî ve hevâya tâbi insanlardır. O yol ise, hayat yoludur ki;

Adüvv: Düşman.

Batman: Yaklaşık 8 kiloluk bir ağırlık ölçüsü.

Havf etmek: Korkmak.

Hevâya tâbi: Arzularına uyan, nefsine düşkün.

Kıyye: Okka.

Mahall-i maksud: Gidilmek istenen, hedeflenen yer.

Matlup: Hedeflenen.

Minnet: Kendisine yapılan bir iyiliğe karşı kişinin kendini borçlu hissetmesi (ve) iyilik yapanın bu iyiliğini başa kakması.

Mîrî: Devlet hazinesine ait.

Muarrif: Tarif eden.

Mutî-i kanun-i ilâhî:

Allah'ın (c.c.) kanunlarına itaat eden, uyan.

Nefs-i serkeş: Dikbaşı, itaatsiz nefis.

Okka: Eskiden kullanılan, 1,2828 kg. ağırlığında bir tartı birimi.

âlem-i ervâhdan gelip kabirden geçer, âhirete gider. O çanta ve silâh ise, ibadet ve takvâdır. İbadetin çendan zâhirî bir ağırlığı var. Fakat, mânâsında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü; âbid, namazında der: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**¹ Yani; “Hâlık ve Rezzâk, O’ndan başka yoktur! Zarar ve menfaat, O’nun elindedir.”² O hem Hakîm’dir; abes iş yapmaz. Hem Rahîm’dir; ihsanı, merhameti çoktur.” diye îtikat ettiğinden, her şeyde bir hazine-i rahmet kapısını bulur, dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar görür. Rabbisine iltica eder. Tevekkül ile istinad edip, her musibete karşı tahassun eder. İmanı, ona bir emniyet-i tâtme verir.

Evet, her hakiki hasenât gibi cesâretin dahi menbaı imandır,³ ubûdiyettir. Her seyyiât gibi cebânetin dahi menbaı dalâlettir!⁴

¹ “Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Müslim, *salât* 60; Tirmizî, *salât* 216; Ebû Dâvûd, *salât* 178; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 1/292)

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/102; Âl-i İmran sûresi, 3/26; A’râf sûresi, 7/188; Fetih sûresi, 48/11; Mücadele sûresi, 58/10; Ayrıca bkz.: Tirmizî, *kader* 10; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 6/441.

³ Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/173.

⁴ Bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/151; Enfâl sûresi, 8/12.

Abes: Boş, manasız iş.

Âbid: İbadet eden.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Cebânet: Korkaklık.

Çendan: Gerçi.

Emniyet-i tâtme: Tam bir güven hissi.

Hakîm: Her işini hikmetli yapan (Allah c.c.)

Hâlık: Yaratıcı.

Hasenat: İyi, güzel, hayırlı iş.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İstinad etmek: Dayanmak, arkasını vermek.

İtikat etmek: İnanmak.

Menba: Kaynak.

Musahhar: Boyun eğmiş, itaat etmiş.

Rahîm: Merhameti çok engel olan.

Rezzak: Rızkı veren.

Seyyiât: Kötülük, kabahat, kötü haslet.

Tahassun etmek: Sığınmak.

Takva: Cenab-ı Hakk’ın yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getirmek.

Evet, tam münevverü'l-kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimâldir ki onu korkutmaz. Belki harika bir kudret-i samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverü'l-akl denilen kalbsiz bir fâsik feylesof ise; gökte bir kuyruklu yıldız görse, yerde titrer. “Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?” der, evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koça Amerika titredi. Çokları gece vakti hânelerini terk ettiler.)

Evet, insan nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu hâlde, sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu hâlde, iktidarı hiç hükmünde bir şey... Âdeta sermaye ve iktidarının dâiresi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belâları ise; dâiresi, gözü, hayâli nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir.

İşte bu derece âciz ve zayıf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere¹ ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder.

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

Âciz: Gücü bir şeye yetmeyen.

Arz: Yeryüzü, dünya.

Azîm: Büyük.

Derk etmek: Anlamak.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Fâsik: Allah'ın emirlerinin dışına çıkan.

Feylesof: Filozof, felsefe ile uğraşan.

İktidar: Güç, kudret.

Kudret-i Samedâniye: Cenab-ı Hakk'ın kudreti.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Münevverü'l-akıl: Aklı aydın, aklın aydınlanmış.

Münevverü'l-kalb: Kalbi aydın, kalben aydınlanmış.

Ruh-i beşer: İnsan ruhu.

Teslim: Allah'ın emrine boyun eğme.

Tevhid: Allah'ın bir ve tek olduğuna inanma ve bunu ilân etme.

Malûmdur ki; zararsız yol, zararlı yola –velev on ihtimâlden bir ihtimâl ile olsa– tercih edilir. Hâlbuki meselemiz olan ubûdiyet yolu, zararsız olmakla beraber, ondan dokuz ihtimâl ile bir saadet-i ebediye hazinesi vardır. Fısk ve sefâhet yolu ise –hatta fâsıkın itirafıyla dahi– menfaatsiz olduğu hâlde, ondan dokuz ihtimâl ile şekâvet-i ebediye helâketi bulunduğu, icmâ ve tevâtür derecesinde, hadsiz ehl-i ihtisasın ve müşâhedenin şehâdetiyle sabittir ve ehl-i zevkin ve keşfin ihbarâtıyla muhakkaktır.

Elhâsıl: Âhiret gibi dünya saadeti dahi, ibadette ve Allah'a asker olmaktadır. Öyle ise, biz daima **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ**¹ demeliyiz ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

¹ Bize yardımını ve kendisine itaat etmeyi nasip eden Rabbimize hamd olsun.

Ehl-i ihtisas ve müşahe-
de: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hissedenden Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

İcmâ: Bir devirdeki bütün âlimlerin bir mesele üzerinde aynı şekilde görüş bildirmeleri, ittifak etmeleri.

İhbarat: Haberler, bildirmeler.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, ahiret saadeti.

Şekavet-i ebediye: Sonsuza kadar bedbaht olma, Ahirette Allah'ın rahmetinden mahrum olma.

Tevâtür: Yalanda birleşmeleri mümkün olmayan birçok insanın aynı şeyi haber vermeleri.

Dördüncü Söz

الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ¹

Namaz, ne kadar kıymetli ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır; hem namazsız adam, ne kadar divâne ve zararlı olduğunu, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârını her birisine yirmi dört altın verip iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki: “Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübâyaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyâre bulunur. Sermayeye göre binilir.”

İki hizmetkâr; ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat o masraf içinde, efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki, sermayesi birden bine çıkar.

¹ “Namaz, dinin direğidir.” el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 3/135, 136; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 3/39; ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/404.

Hâkim: Hükümdar.

Mesken: Oturulan, ikamet edilen yer.

Mübâyaa etmek: Satın almak. **Temsilî:** Sembolik.

Şimendifer: Tren.

Öteki hizmetkâr; bedbaht, serseri olduğundan istasyona kadar yirmi üç altınını sarf eder. Kumara-mumara verip zâyî eder. Bir tek altını kalır. Arkadaşı ona der: “Yahu, şu lirani bir bilete ver. Tâ bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerîmdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru affeder. Seni de tayyâreye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa, iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun.”

Acaba şu adam inat edip, o tek lirasını bir define anah-tarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefâhete sarf etse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam! Ve ey namazdan hoşlanmayan nefsim!

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlık'ımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri mütedeyyin, namazını şevk ile kılar. Diğeri gafil, namazsız insanlardır. O yirmi dört altın ise yirmi dört saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise cennettir. O istasyon ise kabirdir. O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur; amele göre, takvâ kuvvetine göre, o uzun yolu mütefâvit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takvâ berk gibi, bin senelik yolu bir günde keser. Bir

Amel: İşlenen fiiller.

Berk: Şimşek.

Beşer: İnsan.

Ehl-i takva: Takvalı insanlar, haramlardan sakınan kimseler.

Hâlık: Yaradan.

Kerim: Güzel huylu, asil, cömert.

Mahall-i ikamet: İkamet edilen, oturulan yer.

Muvakkat: Geçici.

Mütedeyyin: Dindar, dine bağlı.

Mütefâvit: Birbirinden farklı, çeşitli.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Takva: Cenab-ı Hakk'ın yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getirmek.

kısmı da hayâl gibi, elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'ân-ı Azîmüştân şu hakikate iki âyetiyle işaret eder.¹ O bilek ise namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir.

Acaba, yirmi üç saatini şu kısacık hayat-ı dünyeviyeye sarf eden ve o uzun hayat-ı ebediyeye bir tek saatini sarf etmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefesine zulmeder, ne kadar hilâf-ı akıl hareket eder! Zira, bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek akıl kabul ederse –hâlbuki kazanç ihtimâli binde birdir– sonra yirmi dörtten bir malını, yüzde doksan dokuz ihtimâl ile kazancı musaddak bir hazine-i ebediyeye vermemek; ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkıl zanneden adam anlamaz mı?

Hâlbuki namazda ruhun, kalbin, aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir.

Hem namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermâye-i ömrünü âhirete mâl edebilir. Fânî ömrünü bir cihette ibkâ eder.

¹ Bkz.: “Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O'na yükselir.” (Secde sûresi, 32/5); “Melekler ve Ruh, O'nun Arş'ına; miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler.” (Meâric sûresi, 70/4).

Âkıl: Akıllı.

Hayat-ı dünyevîye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebedîye: Ebedî hayat, ahiret hayatı.

Hazine-i ebedîye: Ebedî hazine.

Hilâf-ı akıl: Akılsızca, akla ters.

İbkâ etmek: Ebedileştirmek.

Musaddak: Doğruluğu tasdik edilmiş, kesin olan.

Mubah: İşlenmesi günah veya sevap olmayan işler.

Sermaye-i ömür: Ömür sermayesi.

Beşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ¹

Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek,² ne derece hakiki bir vazife-i insaniye ve ne kadar fitrî, münâsib bir netice-i hilkat-i beşeriye olduğunu görmek istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte bir taburda, biri muallim vazife-perver; diğeri acemi nefis-perver iki asker beraber bulunuyordu. Vazife-perver nefer, tâlime ve cihada dikkat eder, erzak ve tâyinâtını hiç düşünmezdi. Çünkü anlamış ki; onu beslemek ve cihâzâtını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hatta inde'l-hâce lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi tâlim ve cihaddır. Fakat bazı erzak ve cihâzât işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı

¹ “Allah fenâlıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir.” (Nahl sûresi, 16/128).

² Bkz.: Nisâ sûresi, 4/31; Şûrâ sûresi, 42/37; Necm sûresi, 53/32.

Cihazat: Cihazlar, âlât ü edevat.

Fitri: Tabîi, insanın fitratına uygun.

İndel-hâce: İhtiyaç anında.

Muallim: Eğitim görmüş, eğitilmiş.

Nefisperver: Nefsini, kendini seven.

Netice-i hilkat-i beşeriye: İnsanın yaratılışının neticesi, gayesi.

Temsili: Sembolik.

Vazife-i insaniye: İnsanlık görevi.

Vazifeperver: Vazifesini seven, vazife düşkünü.

yıkar, getirir. Ona sorulsa: “Ne yapıyorsun?” “Devletin angaryasını çekiyorum.” der. Demiyor: “Nafakam için çalışıyorum.”

Diğer şikem-perver ve acemi nefer ise, tâlime ve harbe dikkat etmezdi. “O devlet işidir. Bana ne!” derdi. Dâim nafakasını düşünüp onun peşinde dolaşır, taburu terk eder, çarşıya gider, alışveriş ederdi.

Bir gün mualllem arkadaşı ona dedi: “Birâder, asıl vazifen tâlim ve muharebedir. Sen onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimat et. O seni aç bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen âciz ve fakırsın, her yerde kendini beslettiremezsin. Hem mücâhede ve seferberlik zamanıdır. Hem sana ‘âsidir’ der, ceza verirler. Evet, iki vazife peşimizde görünüyor. Biri; padişahın vazifesidir. Bazen biz onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir. Diğeri, bizim vazifemizdir. Padişah bize teshîlât ile yardım eder ki, tâlim ve harptir.”

Acaba o serseri nefer, o mücâhid muallleme kulak vermezse ne kadar tehlikede kalır, anlarsın!

İşte ey tembel nefsim! O dalgalı meydan-ı harb, bu dağdağalı dünya hayatıdır. O taburlara taksim edilen ordu ise, cemiyet-i beşeriyedir. Ve o tabur ise, şu asrın Cemaat-i İslâmiye’sidir. O iki nefer ise; biri, ferâiz-i diniyesini bilen

Angaryasını çekmek: Gö-nülsüz iş görmek.

Cem’iyet-i beşeriye: İnsan topluluğu.

Cemaat-ı İslâmiye: İslâm topluluğu.

Dağdağa: Gürültü, patırtı, telâş.

Ferâiz-i diniye: Dinî açıdan kişinin üzerine düşen sorumluluklar, farzlar.

Meydan-ı harb: Savaş alanı.

Mücâhede: Cihad, savaş.

Mücâhid: Cihad eden, savaşçı.

Şikemperver: Obur, mide-sine düşkün.

Talim: Eğitim, idman.

Teshilat: Zorlukları kaldırma, kolaylaştırma.

ve işleyen ve kebâiri terk ve günahları işlememek için, nefis ve şeytanla mücâhede eden müttakî Müslüman'dır. Diğeri, Rezzâk-ı Hakikî'yi itham etmek derecesinde derd-i maîşete dalıp, ferâizi terk eden ve maîşet yolunda rast gele günahları işleyen fâsık-ı hâsirdir. Ve o tâlim ve talimat ise başta namaz, ibadettir. Ve o harb ise, nefis ve hevâ, cin ve ins şeytanlarına karşı mücâhede edip, günahlardan ve ahlâk-ı rezîleden, kalb ve ruhunu helâket-i ebediyeden kurtarmaktır. Ve o iki vazife ise birisi, hayatı verip beslemektir. Diğeri, hayatı verene ve besleyene perestîş edip yalvarmaktır. O'na tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet, en parlak bir mucize-i sanat-ı samedâniye ve bir harika-yı hikmet-i rabbâniye olan hayatı kim vermiş, yapmış ise, rızıkla o hayatı besleyen ve idâme eden de O'dur.¹ O'ndan başka olmaz! Delil mi istersin? En zayıf, en aptal hayvan, en iyi beslenir, meyve kurtları ve balıklar gibi.. hem en âciz, en nâzik mahlûk, en iyi rızkı o yer, çocuklar ve yavrular gibi.

¹ Bkz.: Yûnus sûresi, 10/31; Hûd sûresi, 11/6.

Ahlâk-ı rezile: Kötü huy ve davranışlar.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Fâsık-ı hâsir: Allah'ın emirlerinin dışına çıktığı için zardarda olan.

Harika-yı hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakk'ın hikmetinin ortaya koyduğu harikulade şey.

Helâket-i ebediye: Ebedi olarak mahvolma.

Heva: Arzular, nefsin istekleri.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İns: İnsanlar.

İttiham etmek: Suçlamak.

Kebâir: Büyük günahlar.

Mu'cize-i san'at-ı Samedaniye: Cenab-ı Hakk'ın

san'at mucizesi.

Müttakî: Takva sahibi, Cenab-ı Hakk'ın yasaklarından uzak durup emirlerini yerine getiren.

Perestîş etme: İbadet etme, kullukta bulunma.

Rezzak-ı Hakikî: Asıl rızık veren.

Evet, vâsıta-yı rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile olmadığını; belki, acz ve zaaf ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları muvâzene etmek kâfidir.

Demek derd-i mâişet için namazını terk eden,¹ o nefere benzer ki; tâlimi ve siperini bırakıp çarşıda dilencilik eder. Fakat, namazını kıldıktan sonra Cenâb-ı Rezzâk-ı Kerîm'in matbaha-yı rahmetinden tâyinâtını aramak, başkalara bâr olmamak için kendisi bizzat gitmek güzeldir, mertliktir; o da hi bir ibadettir.

Hem insan ibadet için halk olunduğunu,² fıtratı ve cihâzât-ı mâneviyesi gösteriyor. Zira, hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en ednâ bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat, hayat-ı mâneviye ve uhreviyesine lâzım olan ilim ve ıftikar ile tazarrû ve ibadet cihetinde hayvanâtın sultânı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i maksad yapsan ve ona dâim çalışsan, en ednâ bir serçe

¹ Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/132.

² Bkz.: Zâriyât sûresi, 51/56.

Acz: Güçsüzlük, gücü yetmeme.

Amel: İşlenen fiiller.

Bâr: Yük.

Cenab-ı Rezzak-ı Kerim: Bütün varlıkların rızıklarını veren cömert, yüce Allah (c.c.).

Cihazat-ı mâneviye: Mânevî donanımlar.

Ednâ: En küçük, en aşağı.

Gaye-i maksad: En büyük hedef, amaç.

Halk olunmak: Yarattılmak.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı mâneviye ve uhreviye: Mânevî hayat ve ahiret hayatı.

İftikar: İhtiyacı açığa vurmak, fakrını itiraf etmek.

İhtiyar: Tercih, seçim.

İktidar: Güç-kudret sahibi olma.

Matbaha-yı rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet mutfağı.

Muvazene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.

Tazarru': Yalvarma.

Vasıta-yı rızk-ı helâl: Helâl rızık kazanma yolu, vasıtası.

Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer hayat-ı uhreviye-yi gaye-i maksad yapsan ve şu hayatı dahi ona vesile ve mezraa etsen¹ ve ona göre çalışsan, o vakit hayvanâtın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenâb-ı Hakk'ın nazlı ve niyazdar bir abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol.² İsteddiğini intihâb edebilirsin. Hidâyet ve tevfiği Erhamürrâhimîn'den iste...

¹ “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene* s.497; Aliyyü'l-kârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.205.

² Bkz.: “Şükür” ya da “küfür” yolu (Dehr sûresi, 76/3); “iki yol (hayır ve şer yolu)” (Beled sûresi, 90/10); “kötülük” ya da “takvâ” yolu (Şems sûresi, 91/8); “en kolay yol” ya da “en güç yol” (Leyl sûresi, 92/5-10).

Abd: Kul.

Erhamürrâhimîn: En yüce merhamet sahibi (Allah c.c.)

İntihap etmek: Seçmek.

Mezraa: Tarla, kazanç yeri.

Muhterem: Saygıdeğer, hürmet gösterilen.

Mükerrem: Saygı gösterilen, el üstünde tutulan.

Niyazdar: Niyazlı, rağbetli, ihtiyaç sahibi.

Tevfik: Yardım, başarılı kılma.

Altıncı SÖZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ¹

Nefis ve malını Cenâb-ı Hakk’a satmak ve O’na abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahv olur veya tebeddül eder gider. Padişah, o iki nefere kemâlî merhametinden bir yâver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu:

“Elinizde olan emânetimi bana satınız. Tâ sizin için muhafaza edeyim. Beyhûde zâyî olmasın. Hem muharebe

¹ “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111).

Abd: Kul.

Beyhude: Boşuna, boş yere.

Kemal-i merhamet: Kusursuz merhamet.

Tebeddül etmek: Değişmek, eski hâlinde kalmak.

Temsîlî: Sembolik.

Yaver-i ekrem: Sultanın has adamı, şanlı-şerefli yardımcısı.

Zayı olmak: Zıyan olmak, elden gitmek.

bittikten sonra, size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem güya o emânet malınızdır, pek büyük bir fiyat size vereceğim. Hem, o makine ve fabrikadaki âletler, benim nâmımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek. Hem fiyatı, hem ücretleri birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masârifâtını tedârik edemezsiniz. Bütün masârifâtı ve levâzımâtı ben deruhte ederim. Bütün vâridâtı ve menfaatı size vereceğim. Hem de terhisât zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr!..

Eğer bana satmazsanız, zaten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacak. Hem beyhûde gidecek, hem o yüksek fiyattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik, kıymetli âletler, mîzânlar istimâl edilecek şâhâne mâdenler ve işler bulmadığından, bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emânette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasâret içinde hasâret!..

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim nâmımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başıbozuğa bedel, âli bir padişahın has, serbest bir yâver-i askeri olursunuz.”

Âli: Yüce.

Deruhte etmek: Üzerine almak.

Hasaret: Zarar.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Levâzimat: Lâzım olan şeyler.

Masârifât: Giderler, harcamalar.

Tasarruf etmek: Sarf etmek, kullanmak.

Terhisat: Askerlik görevini bitirenleri salıverme.

Varidat: Gelirler.

Yaver-i asker: Emir subayı, yardımcı.

Onlar, şu iltifâtı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan akli başında olanı dedi:

“Baş üstüne, ben maalfihâr satarım. Hem bin teşekkür ederim.” Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbin, ayyaş, güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzele ve dağdağlarından haberi yok. Dedi:

“Yok, yok!.. Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam!..”

Biraz zaman sonra birinci adam, öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes hâline gıpta ederdi. Padişahın lutfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hâle giriftar olmuş ki; hem herkes ona acıyor, hem de “Müstehak!” diyor. Çünkü; hatasının neticesi olarak, hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azap çekiyor.

İşte ey nefs-i pürheves! Şu misalin dürbünü ile hakikatın yüzüne bak.

Amma o padişah ise; ezel-ebed Sultân'ı olan Rabb'in, Hâlık'ındır. Ve o çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise; senin dâire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayâl gibi zâhirî ve bâtınî hâsselerindir. Ve o yâver-i

Bâtınî: Görünmeyen.

Dağdağa: Gürültü, patırtı, telâş.

Daire-i hayat: Hayat dairesi.

Firavunlaşmak: Kibirlemek, kendini herkesten yüksekte görmek.

Giriftar olmak: Tutulmak, uğramak, düşmek.

Hâlık: Yaradan.

Hâsse: Duyu.

Hodbin: Yalnız kendini gören, kendini düşünen,encil, kibirli.

Maal-iftihar: İftiharla, memnuniyetle.

Mağrur: Gururlu, kendini beğenmiş.

Mâmelek: Sahip olunan şeyler.

Mizan: Terazi, ölçü, tartı, ölçek.

Nefs-i pürheves: Hevesleri çok olan nefis.

Zahirî: Görünürdeki, görünen.

ekrem ise, Resûl-i Kerîm'dir. Ve o fermân-ı ahkem ise, Kur'ân-ı Hakîm'dir ki; bahsinde bulunduğumuz ticaret-i azîmeyi şu âyetle ilân ediyor:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ¹

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdü ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: “Madem her şey elimizden çıkacak, fânî olup kaybolacak; acaba bâkîye tebdil edip ibkâ etmek çâresi yok mu?” deyip düşünürken birden semâvî sadâ-yı Kur'ân işitiliyor. Der: “Evet var. Hem beş mertebe kârlı bir surette, güzel ve rahat bir çâresi var.”

Suâl: Nedir?

Elcevap: Emaneti sahib-i hakikisine satmak. İşte o satışta beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci Kâr: Fânî mal bekâ bulur. Çünkü Kayyûm-u Bâkî olan Zât-ı Zülcelâl'e verilen ve O'nun yolunda sarf edilen şu ömr-ü zâil, bâkîye inkılâb eder. Bâkî meyveler verir. O vakit ömür dakikaları; âdeta tohumlar, çekirdekler

¹ “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111).

Bâkî: Ebedî, sonsuz.

Beka bulmak: Ebedileşmek.

Ferman-ı ahkem: Sağlam esaslar içeren buyruk.

İbkâ etmek: Ebedileştirmek.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

Kayyûm u Bâkî: Kendi Zâtı ile var olup, bütün varlıkları

da yüce iradesi ve kudretiyle ayakta tutan, sonsuz ve ebedî Cenâb-ı Hak.

Ömr-i zâil: Geçici ömür.

Resul-i Kerim: Yüce Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)

Sadâ-yı Kur'ân: Kur'ân'ın sesi.

Sahib-i hakikî: Gerçek sahip.

Semavî: Gökten, Allah katından gelen.

Tebdil etmek: Çevirmek, değiştirmek.

Ticaret-i azîme: Büyük ticaret.

Zât-ı Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Zat (Allah c.c.)

hükmünde zâhiren fenâ bulur, çürür. Fakat, âlem-i bekâda saadet çiçekleri açarlar ve sünbüllenişler. Ve âlem-i berzâhta ziyâdâr, mûnis birer manzara olurlar.

İkinci Kâr: Cennet gibi bir fiyat veriliyor.

Üçüncü Kâr: Her âzâ ve hâsselerin kıymeti, birden birine çıkar.

Meselâ akıl bir âlettir. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan; öyle meş'um ve müz'ic ve muacciz bir âlet olur ki, geçmiş zamanın âlâm-ı hazînânesini ve gelecek zamanın ehvâl-i muhavvifânesini senin bu bîçâre başına yükletecek yümünsüz ve muzır bir âlet derekesine iner. İşte bunun içindir ki; fâsık adam, aklın iz'âc ve tâcizinden kurtulmak için, gâliben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçır. Eğer Mâlik-i Hakikî'sine satılsa ve O'nun hesabına çalıştırsan; akıl öyle tılsımlı bir anahtar olur ki, şu kâinatta olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve hikmet definelerini açar. Ve bununla sahibini, saadet-i ebediye müheyâ eden bir mürşid-i rabbânî derecesine çıkar.

A'zâ: Uzu, organ(lar)

Âlâm-ı hazînâne: İnsanı üzen elemeler, acılar.

Âlem-i beka: Sonsuzluk âlemi, ahiret.

Âlem-i berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem.

Dereke: Aşağı indiren basamak.

Ehvâl-i muhavvifâne: Korku veren hâller.

Fena bulmak: Bitmek, gepip gitmek.

Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

Gâliben: Genellikle.

Hikmet: İllâhî, doğru, yanıltmayan bilgi.

İz'âc: Rahatsız etme, can sıkma.

Mâlik-i Hakikî: Gerçek sahibi.

Meş'um: Uğursuz.

Muacciz: Karşısındakini âciz bırakacak derecede sıkıcı, bıktırıcı.

Mûnis: Cana yakın, sevimli, yadınanmayan.

Muzır: Zararlı, zarar veren.

Müheyya: Hazır, namzet.

Mürşid-i rabbânî: İnsanlara, dinî konularda doğru yolu gösteren.

Müz'ic: Rahatsız edici.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, ahiret saadeti.

Tâciz: Sıkıntı verme, rahatsız etme.

Yümünsüz: Bereketsiz, uğursuz.

Zahiren: Görünüşte.

Ziyadar: Parlak, ışıklı.

♦ *Meselâ* göz bir hâssedir ki; ruh, bu âlemi o pencere ile seyrederek. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nefsâniyeye bir kavvad derekesinde bir hizmetkâr olur.

Eğer gözü, gözün Sâni-i Basîr'ine satsan ve O'nun hesabına ve izni dâiresinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir mütâlaacısı ve şu âlemdeki mucizât-ı sanat-ı rabbâniyenin bir seyircisi ve şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar.

♦ *Meselâ* dildeki kuvve-i zâikayı, Fâtır-ı Hakîm'ine satmazsan, belki nefis hesabına, mide nâmına çalıştırsan; o vakit, midenin tavlâsına ve fabrikasına bir kapıcı derekesine iner, sukut eder. Eğer Rezzâk-ı Kerîm'e satsan; o zaman, dildeki kuvve-i zâika, rahmet-i ilâhiye hazinelerinin bir nâzır-ı mâhiri ve kudret-i samedâniye matbahlarının bir müfettiş-i şâkiri rütbesine çıkar.

İşte ey akıl! Dikkat et! Meş'um bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz! Güzel bak! Âdi bir kavvad nerede?

Fâtır-ı Hakîm: Her işini hikmetli yapan Yaradan.

Heves-i nefsanîye: Nefsin hevesleri.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Kudret-i Samedaniye: Herşeyin, kendisine muhtaç olduğu ilâhî kudret.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu, tat alma hissi.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Matbah: Mutfak.

Mu'cizat-ı san'at-ı rabbaniye: Cenab-ı Hakk'ın san'at mucizeleri.

Müfettiş-i şâkîr: Şükreden müfettiş.

Mütalaacı: Okuyan, tetkik eden, düşünen.

Nâzır-ı mahîr: Maharetli gözetici.

Rahmet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın merhameti.

Rezzak-ı Kerîm: Bütün varlıkların rızıkını cömertçe veren.

Sâni-i Basîr: Her şeyi gören, bilen Yaradan.

Sukut etmek: Düşmek.

Şehvet: Nefsin arzuları.

Tavla: Ahır.

Kütüphâne-i ilâhînin mütefennin bir nâzırı nerede? Ve ey dil! İyi tad! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Hazine-i hâssa-yı rahmet nâzırı nerede?..

Ve daha bunlar gibi başka âletleri ve âzâları kıyas et-sen anlarsın ki; hakikaten mümin cennete lâıyk ve kâfir ce-henneme muvâfık bir mâhiyet kesbeder. Ve onların her biri öyle bir kıymet almalarının sebebi; mümin, imanıyla Hâlık'ının emânetini, O'nun nâmına ve izni dâiresinde istimâl etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefsi emmâre he-sabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü Kâr: İnsan zayıftır, belâları çok.. fakirdir, ihtiyacı pek ziyâde.. âcizdir, hayat yükü pek ağırdır... Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimat edip teslim olmazsa, vicdanı dâim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemeler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş ya canavar eder.

Beşinci Kâr: Bütün o âzâ ve âletlerin ibadeti ve tes-bihâtı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zaman-da, cennet yemişleri suretinde sana verileceğine, ehl-i zevk ve keşif ve ehl-i ihtisas ve müşâhede ittifak etmişler.

Ehl-i ihtisas ve müşahe-de: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisse-den Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

Hâlık: Yaradan.

Hazine-i hâssa-yı rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet hazinesi.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gü-cü yeten (Allah c.c.)

Kesbetmek: Kazanmak.

Kütüphane-i ilâhî: İlâhî kütüphane.

Muvafık: Uygun.

Mütefennin: Uzman, bilgili.

Nâzır: Bir şeyi görüp gözet-mekle görevli kimse.

Nefs-i emmare: İnsanı, daima kötü şeyleri öğüt-le-yen nefsi.

Teessüf: Üzüntü, keder.

Tesbihat: Cenab-ı Hakk'ı tazim ifade eden sözler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece hasâret içinde hasârete düşeceksin.

Birinci Hasâret: O kadar sevdiğin mal ve evlât.. ve perestiş ettiğin nefis ve hevâ.. ve meftûn olduğun gençlik ve hayat zâyî olup kaybolacak. Senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemelerini sana bırakıp boynuna yükletecekler.

İkinci Hasâret: Emânette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünkü en kıymettar âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarf edip nefisine zulmettin.

Üçüncü Hasâret: Bütün o kıymettar cihâzât-ı insaniyeyi hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp, hikmet-i ilâhiyeye iftira ve zulmettin.

Dördüncü Hasâret: Acz ve fakrın ile beraber,¹ o pek ağır hayat yükünü, zayıf beline yükleyip zevâl ve firak sillesi altında dâim vâveylâ edeceksin.

Beşinci Hasâret: Hayat-ı ebediye esâsâtını ve saadet-i uhreviye levâzımâtını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz, dil gibi güzel hediye-i rahmâniyeyi cehennem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

Cihazat-ı insaniye: İnsanın maddi-mânevî donanımları.

Esâsât: Esaslar, gerekli unsurlar.

Firak: Ayrılık.

Hasâret: Zarar.

Hayat-ı ebediye: Ebedî hayat, ahiret hayatı.

Hediye-i Rahmaniye: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Cenab-ı Hakk'ın hediyesi.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet. Cenab-ı Hakk'ın her şeyi yerli yerince yapması.

Meftun olmak: Gönül vermek, tutulmak, aşık olmak.

Perestiş etmek: Fevkalâde bir muhabbet beslemek.

Saadet-i uhreviye levazımâtı: Ahiret hayatı için gerekli olan şeyler.

Vâveylâ etmek: Feryat etmek.

Zayı olmak: Kaybolup gitmek, ziyan olmak.

Zeval: Göçüp gitmek.

Şimdi satmaya bakacağız... Acaba o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok!.. Kat'â ve asla! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur.¹ Ferâiz-i ilâhiye ise hafiftir, azdır. Allah'a abd ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki tarif edilmez. Vazife ise; yalnız bir asker gibi Allah nâmına işlemeli, başlamalı.. ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı.. ve izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı.. kusur etse istiğfar etmeli:

“Yâ Rab! Kusurumuzu affet. Bizi, kendine kul kabul et. Emânetini kabzetmek zamanına kadar, bizi emanette emin kıl, âmîn...” demeli ve O'na yalvarmalı...

¹ “Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur!” anlamındaki duâ için bkz.: Tirmizi, *deavât* 110; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/153.

Abd: Kul.

Emaneti kabz etmek: Can emanetini almak.

Ferâiz-i ilâhiye: Allah'ın (c.c.) farz kıldığı şeyler.

İstiğfar etmek: Cenab-ı Hak'tan, günahlarının bağışlanmasını istemek.

Kat'â: Kesinlikle, katiyen, asla.

Sükûnet bulmak: Rahatlamak.

Yedinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şu kâinatın tılsım-ı muğlakını açan¹ **أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ** ruh-u beşer için saadet kapısını fetheden, ne kadar kıymet-
tar iki tılsım-ı müşkül-küşâ olduğunu.. ve sabır ile Hâlık'ına
tevekkül ve iltica ve şükür ile Rezzâk'ından suâl ve dua,
ne kadar nâfi ve tiryak gibi iki ilaç olduğunu.. ve Kur'ân'ı
dinlemek, hükmüne inkıyâd etmek, namazı kılmak, kebâiri
terk etmek; ebedü'l-âbâd yolculuğunda ne kadar mühim,
değerli, revnakdâr bir bilet, bir zâd-ı âhiret, bir nur-u kabir
olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman bir asker, meydan-ı harb ve imtihanda,
kâr ve zarar deverânında pek müthiş bir vaziyete düşer.
Şöyle ki:

¹ “Allah’a ve âhiret gününe iman ettim.” Allah’a ve âhiret gününe iman ile ilgili bazı âyetler için bkz.: Bakara sûresi, 2/8, 62, 126, 177, 228, 232, 264; Âl-i İmran sûresi, 3/114; Nisâ sûresi, 4/38, 39, 59, 136, 162.

Deveran: Dönüp dolaşma.
Ebedü'l-âbâd: Tükenmez
ebedî hayat.
Fethetmek: Açmak.
Hâlık: Yaradan.
İltica: Sığınma.
İnkıyad etmek: Boyun eğ-
mek.
Kebâir: Büyük günahlar.

Meydan-ı harb ve imtihan:
Savaş ve imtihan meydanı.
Nâfi: Faydalı.
Nur-i kabir: Kabri aydınla-
tan ışık.
Revnakdar: Güzel, süslen-
miş, parlak.
Rezzak: Bütün varlıkların
rızkını veren (Allah c.c.)
Ruh-i beşer: İnsan ruhu.

Sual: Sorma, dileme.
Temsilî: Sembolik.
Tılsım-ı muğlak: Çözülmesi
zor sır, şifre.
Tılsım-ı müşkil-küşâ: Müş-
kil meseleleri halleden,
problemleri çözen tılsım.
Tiryak: Panzehir.
Zâd-ı âhiret: Âhiret azağı.

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesîm bir arslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor. Onu da bekliyor. Hem bu hâli ile beraber uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor. O bîçâre, şu dehşet içinde me'yusâne düşünürken; sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhâh, nurânî bir zât peydâ olur. Ona der: "Me'yûs olma! Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istimâl etsen, o arslan sana musahhar bir at olur. Hem o darağacı sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki ilaç vereceğim. Güzelce istimâl etsen, o iki müteaffin yaraların, iki güzel kokulu Gül-ü Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) denilen latîf çiçeğe inkılâb ederler. Hem sana bir bilet vereceğim. Onunla uçar gibi bir senelik bir yolu, bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın." Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti.

Evet ben, yani şu bîçâre Said dahi bunu tasdik ederim. Çünkü biraz tecrübe ettim. Pek doğru gördüm.

Bundan sonra birden gördü ki; sol cihetinden şeytan gibi dessâs, ayyaş, aldattıcı bir adam; çok zînetler, süslü suretler, fantaziyeler, müskirler beraber olduğu hâlde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

Cesîm: Büyük, iri cüsseli.

Dessas: Desiseci, hilekâr, entrikacı.

Fantaziye: Değişik tarzda ve süslü şey. Hayal mahsulü şey.

Hayırhah: Başkasının iyiliğini isteyen.

İnkılâp etmek: Dönmek, dönüşmek.

İstimal etmek: Kullanmak.

Latif: Hoş, güzel, nazik.

Me'yus olmak: Ümitsizliğe kapılmak.

Me'yusane: Ümitsizce.

Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Müskir: Sarhoşluk veren (içki)

Müteaffin: Çürümüş, ko-kuşmuş, fena koku yayan.

Nefyetmek: Sürgün etmek.

Suret: Resim.

Tenezzüh: Eğlenme, gezinti.

Zinet: Süs, süsleme.

“Hey arkadaş! Gel gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim.”

Suâl: Ha ha!.. Nedir ağzında gizli okuyorsun?

Cevap: Bir tılsım.

– Bırak şu anlaşılmaz işi!.. Hazır keyfimizi bozmayalım.

Suâl: Ha!.. Şu ellerindeki nedir?

Cevap: Bir ilâç.

– At şunu. Sağlamsın. Neyin var. Alkış zamanıdır.

Suâl: Ha!.. Şu beş nişanlı kâğıt nedir?

Cevap: Bir bilet. Bir tâyinât senedi.

– “Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım..” der. Her bir desîse ile onu iknaya çalışır. Hatta o biçâre ona biraz meyleder.

Evet, insan aldanır. Ben de öyle bir dessâsa aldandım.

Birden sağ cihetinden, ra’d gibi bir ses gelir. Der: “Sakın aldanma! Ve o dessâsa de ki: Eğer arkamdaki arslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları defedip, peşimdeki yolculuğu men edecek bir çâre sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!.. Tâ Hızır gibi bu zât-ı semâvî dediğini desin...”

Cihet: Taraf, yön.

Desise: Hile, oyun, düzen, entrika, dolap.

İşret etmek: İçki içmek, içki âlemi yapmak.

Nişan: İşaret, alâmet.

Ra’d: Gök gürültüsü.

Tayinat senedi: Erzak yardımı için verilen senet.

Zât-ı semavî: Allah katından gelen zat.

İşte ey gençliğinde gülümüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil!.. O bîçâre asker ise sensin ve insandır. Ve o arslan ise eceldir. Ve o darağacı ise ölüm ve zevâl ve firaktır ki; gece-gündüzün dönmesinde her dost vedâ eder, kaybolur. Ve o iki yara ise; birisi, müz'ic ve hadsiz bir acz-i beşerî; diğeri, elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir.¹ *Ve o nefy ve yolculuk ise; âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, sabâvetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzâhtan, haşirden, sıratıtan geçer bir uzun sefer-i imtihandır.*

Ve o iki tılsım ise Cenâb-ı Hakk'a iman ve âhirete imandır. Evet, şu kudsi tılsım ile ölüm; insan-ı mümini, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna, huzûr-u Rahmân'a götüren bir musahhar at ve burak suretini alır. Onun içindir ki; ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.² Hem zevâl ve firak, me-mat ve vefat ve darağacı olan mürûr-u zaman, o iman tılsımı ile, Sâni-i Zülcelâl'in taze taze, renk renk, çeşit çeşit

¹ Bkz.: Fâtır sûresi, 35/15.

² Bkz.: Yûsuf sûresi, 12/101.

Acz-i beşerî: İnsanın gücünün bir şeye yetmemesi, âcizliği.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Berzah: Dünya-âhiret arası, kabir âlemi.

Bostan-ı Cinân: Cennet bahçeleri.

Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) miraca çıkarken bindiği binek.

Elîm: Elem ve keder veren, acı.

Fakr-ı insanî: İnsanın çok şeylere ihtiyaç duyması, fakirliği.

Firak: Ayrılık.

Haşir: İnsanların öldükten sonra diriltilip Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanmaları.

Huzur-i Rahmân: Rahmeti bütün varlıkları kapsayan Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

İnsan-ı mü'min: İmanlı insan.

Memat: Ölüm.

Mürur-i zaman: Zamanın geçişi, akışı.

Müz'ic: Usandıran, rahatsızlık veren.

Nefy: Sürgün.

Rahm-i mâder: Ana karnı.

Sabâvet: Çocukluk.

Sâni-i Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Yaradan.

Sefer-i imtihan: İmtihan yolculuğu.

Zeval: Göçüp gitmek.

Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

mucizât-ı nakşını, havârik-ı kudretini, tecelliyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr ve temâşâyâ vâsita suretini alır. Evet, güneşin nûrundaki renkleri gösteren aynaların tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder.

Ve o iki ilaç ise; biri, sabır ile tevekküldür. Hâlık'ının kudretine istinad, hikmetine itimattır. Öyle mi?

Evet, emr-i kün feyekûn'e¹ mâlik bir Sultân-ı cihan'a, acz tezkeresiyle istinad eden bir adamın, ne pervâsı olabilir? Zira, en müthiş bir musibet karşısında; **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ** deyip itmînân-ı kalb ile Rabb-i Rahîm'ine itimad eder. Evet, ârif-i billâh; aczden, mehâfetullahtan telezzüz eder. Evet, havfda lezzet vardır. Eğer, bir yaşındaki bir çocuğun akli bulunsa ve ondan suâl edilse: "En lezîz ve en tatlı hâletin nedir?" Belki diyecek: "Aczimi, zaafımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak, yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım hâlettir."

¹ "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, o da olurur." (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

² "Biz Allah'a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz." (Bakara sûresi, 2/156)

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.

Ârif-i billâh: Allah'ı bilen, tanıyan.

Hâlet: Durum, hâl.

Hâlık: Yaradan.

Havarik-ı kudret: Kudret harikaları.

Havf: Korku.

İstinad: Dayanma.

İtmî'nan-ı kalb ile: Kalb huzuru ile.

Kemal-i lezzetle: Tam, eksiksiz bir lezzet alarak.

Mehafetullah: Allah korkusu.

Mu'cizat-ı nakş: Mucizevî nakış.

Perva: Korku, çekinme.

Rabb-i Rahîm: Merhameti engin Rabbimiz.

Sultan-ı cihan: Dünya'nın sultanı.

Tebeddül etmek: Değişmek.

Tecelliyat-ı rahmet: Rahmetin tecellileri, yansımaları, parıltıları.

Telezzüz etmek: Lezzet almak.

Hâlbuki; bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-yı tecelli-i rahmettir.¹ Onun içindir ki kâmil insanlar, aczde ve havfullahda öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberrî edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaati yapmışlar.

Diğer ilaç ise şükür ve kanaat ile talep ve dua ve Rezzâk-ı Rahîm'in rahmetine itimattır. Öyle mi?

Evet, bütün yeryüzünü bir sofrayı nimet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevâd-ı Kerîm'in misafirine fakr ve ihtiyaç, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İштиha gibi fakrın tezyîdine çalışır. Onun içindir ki kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler.² (Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir.)

Ve o bilet, senet ise; başta namaz olarak, edâ-yı ferâiz ve terk-i kebâirdir. Öyle mi?

¹ Mahlukatta bulunan acıma hissinin; Cenâb-ı Hakk'ın yüz rahmetinden sadece birinin, bütün mahlukat arasında taksim edilmiş hâli olduğuna dair bkz.: Buhârî, *edeb* 19; Müslim, *tevbe* 17, 20, 21.

² Bkz.: *ed-Deylemî*, *el-Müsne'd* 2/70, 71; *es-Sehâvî*, *el-Makâsîdül-hasene* s.745; *Aliyyülkârî*, *el-Esrâru'l-merfûa* s.320.

Cevâd ü Kerîm: Son derece cömert, eli açık olan (Allah c.c.)

Eda-yi ferâiz: Farzları eda etme, yerine getirme.

Fahretmek: İftihar etmek.

Havfullah: Allah korkusu.

Havl: Güç, kudret.

Lem'a-yi tecelli-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet tecellilerinin parıltısı.

Rezzak-ı Rahîm: Bütün varlıkların rızıklarını veren ve merhameti engin olan (Allah c.c.)

Sofra-yi nimet: Nimet sofrası.

Teberri etmek: Yüz çevirme, alâkasını kesme, uzaklaşma.

Terk-i kebâir: Büyük günahları terk etme.

Tezyid: Çoğaltma, artırma.

Evet, bütün ehl-i ihtisas ve müşâhedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebedü'l-âbâd yolunda zâd ve zahîre, ışık ve burak; ancak Kur'ân'ın evâmirini imtisâl ve nevâhîsinden içtinâb ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, sanat ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları kabrin kapısına kadardır.¹

İşte ey tembel nefsim!

Beş vakit namazı kılmak, yedi kebâiri terk etmek ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi, meyvesi, faydası ne kadar çok, mühim ve büyük olduğunu aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fisk ve sefâhete seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin:

“Eğer ölümü öldürüp, zevâli dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı beşerden kaldırıp, kabir kapısını kapamak çâresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus!.. Kâinat mescid-i kebîrinde Kur'ân, kâinatı okuyor. O'nu dinleyelim.. o nur ile nurlanalım.. hidâyetiyle amel edelim.. ve O'nu vird-i zebân edelim... Evet, söz O'dur.. ve O'na derler. Hak olup, Hak'tan gelip, Hak diyen ve hakikati gösteren ve nurânî hikmeti neşreden O'dur!..”

¹ Ölüyü, mezara kadar takip eden üç şeyden ailesi ve malının geriye dönüp, sadece amelinin kendisiyle kalacağına dair bkz.: Buhârî, rikak 42; Müslim, zühd 5.

Ehl-i ihtisas ve müşâhede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hissedilen Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

Evâmiri imtisal: Emirlerle uymak.

Fisk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

Mescid-i kebîr: Büyük cami.

Neşretmek: Yaymak.

Nevâhiden içtinab: Yasaklardan, yasaklanmış şeylerden uzak durma.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Vird-i zeban: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan.

Yedi kebâir: Yedi büyük günah: (Allah'a şirk koşmak, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, savaştan kaçmak, if-fetli bir kadına zina iftirasında bulunmak)

Zâd ve zahîre: Azık.

اَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قُلُوْبَنَا بِنُوْرِ الْاِيْمَانِ وَالْقُرْآنِ.¹

اَللّٰهُمَّ اَعِنَّا بِالْاِفْتِقَارِ اِلَيْكَ وَلَا تَفْقُرْنَا بِالْاِسْتِعْنَاءِ عَنْكَ.²

تَبَرَّأْنَا اِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَقُوَّتِنَا، وَالتَّجَانُّا اِلَى حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ، فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلِيْنَ عَلَيْكَ، وَلَا تَكُنْ لَنَا اِلَى اَنْفُسِنَا، وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ، وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَصَفِيِّكَ وَخَلِيلِكَ وَجَمَالِ مُلْكِكَ وَمَلِكِ صُنْعِكَ وَعَيْنِ عِنَايَتِكَ وَشَمْسِ هِدَايَتِكَ وَلِسَانِ حُجَّتِكَ وَمَثَالِ رَحْمَتِكَ وَنُوْرِ خَلْقِكَ وَشَرَفِ مَوْجُودَاتِكَ وَسِرَاجِ وَحْدَتِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَكَاشِفِ طُلُومِ كَائِنَاتِكَ وَدَلَالِ سُلْطَنَةِ رُبُوبِيَّتِكَ وَمُبْلِغِ مَرْضِيَّاتِكَ وَمُعْرِفِ كُنُوْزِ اَسْمَائِكَ وَمُعَلِّمِ عِبَادِكَ وَتَرْجَمَانِ اِيَاتِكَ وَمِرَاتِ جَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَمَدَارِ شُهُودِكَ وَاِشْهَادِكَ وَحَبِيْبِكَ وَرَسُوْلِكَ الَّذِي اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ، وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ، وَعَلٰى اِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّيْنَ وَالْمُرْسَلِيْنَ، وَعَلٰى مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِيْنَ، وَعَلٰى عِبَادِكَ الصَّالِحِيْنَ، اٰمِيْنَ.³

¹ Allahım, kalbimizi iman ve Kur'ân nûruyla nurlandır.

² “Allahım, Sana karşı fakrımızla bizi zengin kıl; Senden istiğnâ ile bizi fakir düşürme.” el-Bâkıllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân* s.129.

³ Allahım! Biz kendi havl ve kuvvetimizden teberrî edip Senin havl ve kuvvetine iltica ettik. Sen de bizi, Sana tevekkül edenlerden eyle. Bizi nefsimizle başbaşa bırakma. Bizi hıfzınla koru. Bize ve erkek, kadın bütün müminlere rahmet et. Kulun, nebîn, safiyyin, halîlin; mülkünün cemâli, masnûâtının meliki ve sultanı, inâyetinin göz bebeği, hidâyetinin güneşi, hüccetinin lisanı, rahmetinin misali, mahlûkatının nûru, mevcudâtının şerefi, mahlûkatının kesreti içinde vahdetinin sirâcı, kâinatının tılsımının kâşifi, saltanat-ı rubûbiyetinin dellâli, marziyyâtının mübelliği, esmâ-yı hüsnânın hazinelerinin tarif edicisi, kullarının muallimi, âyetlerinin tercümanı, cemâl-i rubûbiyetinin aynası, Senin görülüp gösterilmene vesile olan habîbin ve âlemlere rahmet olarak gönderdiğin resûlün olan Efendimiz Muhammed'e (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), bütün âl ve ashâbına, kardeşleri olan nebî ve resûllere, melâike-i mukarrebine ve sâlih kullarına salât ve selâm et, âmîn.

Sekizinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ¹ ، إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ²

Şu dünya ve dünya içindeki ruh-u insanî ve insan-da dinin mâhiyet ve kıymetlerini ve eğer din-i hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahlûk olduğunu ve şu âlemin tilsimini açan, ruh-u beşerîyi zulümâtтан kurtaran **يَا اللَّهُ** ve **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ³** olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide tâ yol ikileşti. O iki yol başında, ciddî bir adamı gördüler. Ondandır sordular: “Hangi yol iyidir?” O da hi onlara dedi ki: “Sağ yolda, kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat

¹ “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedî hayat sahibi olan) O’dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O’dur.” (Bakara sûresi, 2/255; Âl-i İmran sûresi, 3/2).

² “Allah katında hak din, İslâmdır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/19).

³ “Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Din-i hak: Hak din.

Ruh-i insanî=Ruh-i beşerî: İnsan ruhu.

Tebaiyet: Uyma, ittiba etme.

Temsilî: Sembolik.

Tilsim: Şifre.

Zulûmat: Karanlıklar.

o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekâvet vardır. Şimdi intihaptaki ihtiyar sizdedir.”

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ**¹ deyip gitti. Ve nizam ve intizâma tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zâhiren hafif, mânen ağır vaziyette giden bu adamı hayâlen takip ediyoruz.

İşte bu adam, dereden tepeden aşır gitgide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müthiş bir sadâ işitti. Baktı ki; dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarisına kadar düşüp, elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare; biri beyaz, biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki; arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı, gördü ki; dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrub etmiş. Ağzı, kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı, gördü ki; ısırmacı muzır haşerât etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı, gördü ki; bir incir ağacıdır. Fakat harika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var.

¹ “Allah’a tevekkül ettim. (Allah kerîm..!)” (Hûd sûresi, 11/56)

Arşın: Yaklaşık 68 cm uzunluğundaki bir uzunluk ölçüsü.

Hâlî: Boş.

İntihabdaki ihtiyar: Seçim hakkı, seçme hürriyeti.

Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.

Muzır: Zararlı.

Şekavet: Bedbahtlık, talihsizlik, mahrumiyet.

Takarrüb etmek: Yaklaşmak.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

İşte şu adam sû-i fehminden, akılsızlığından anlamıyor ki; bu, âdi bir iş değildir. Bu işler tesâdüfî olamaz. Bu acîb işler içinde garip esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi.

Şimdi bunun kalbi ve ruh ve akli, şu elîm vaziyetten gizli feryâd ü figân ettikleri hâlde; nefs-i emmâresi, güya bir şey yokmuş gibi tecâhül edip, ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak bir bahçede bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeye başladı. Hâlbuki o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi.

Bir hadîs-i kudsîde Cenâb-ı Hak buyurmuş: **أَنَا عِنْدَ ظَنِّ** ¹ **عَبْدِي بِي** Yani: “Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim.”

İşte bu bedbaht adam, sû-i zan ile ve akılsızlığı ile gördüğünü, âdi ve ayn-ı hakikat telâkki etti. Ve öyle de muamele gördü ve görüyor ve görecektir; ne ölüyor ki kurtulsun, ne de yaşıyor.² Böylece azap çekiyor. Biz de şu meş’umu, bu azapta bırakıp döneceğiz. Tâ öteki kardeşin hâlini anlayacağız.

¹ Buhârî, *tevhid* 15, 35; Müslim, *zikir* 2, 19, *tevbe* 1; Tirmizî, *zühd* 51, *deavât* 131.
² A'lâ sûresi, 87/13.

Ayn-ı hakikat telâkki etmek: Gerçek zannetmek.
Elîm: Keder verici, acı.
Esrar: Sırlar.
Feryad u figan etmek: İnlemek, bağırıp çağırmak.
Hadis-ikudsî: Manası Allah teâlâ tarafından Peygamber Efendimiz’e

(s.a.s.) vahyolunan ama Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) kendi ifadeleriyle anlattığı ve ehemmiyetine binaen “Allah teâlâ şöyle buyuruyor” diyerek takdim ettiği hadis.
İntikal etmek: Anlamak, kavramak.
Meş’ûm: Uğursuz.

Muamele etmek: Davranmak.
Nefs-i emmare: İnsana, daima kötü şeyleri öğütleyen nefsi.
Sû-i fehîm: Anlayışsızlık, yanlış anlama.
Tecâhül etmek: Bilmezlikten gelmek.

İşte şu mübarek, akıllı zât gidiyor. Fakat birâderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder, kendi kendine ünsiyet eder. Hem birâderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tebaiyet eder, teshîlât görür. Âsâyış ve emniyet içinde serbest gidiyor.

İşte bir bahçeye rast geldi. İçinde, hem güzel çiçek ve meyveler var, hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış, hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, “*Her şeyin iyisine bak!*” kaidesiyle amel edip, murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifâde etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor.

Sonra gitgide bu dahi evvelki birâderi gibi bir sahra-yı azîmeye girdi. Birden hücum eden bir arslanın sesini işitti. Korktu, fakat birâderi kadar korkmadı. Çünkü hüsn-ü zannıyla ve güzel fikriyle, “Şu sahranın bir hâkimi var. Ve bu arslan, o hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması ihtimâli var.” diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rast geldi, kendini içine attı. Birâderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallâk kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı, arslan; aşağıya baktı, bir

Hâkim: Hükümdar, hüküm geçiren.

Muallak: Asılı.

Murdar: Kirli, pis.

Sahra-yı azîme: Büyük kır,

ova, çöl.

Taht-ı emrinde: Emri altında.

Tebaiyet etmek: Uymak, ittiba etmek.

Teshilat: Kolaylık, kolaylaştırmak.

Ünsiyet etmek: Alışmak, ahbablık etmek.

ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acîb vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif... Çünkü güzel ahlâkı ona güzel fikir vermiş. Ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihetini gösteriyor.

İşte bu sebepten şöyle düşündü ki: “Bu acîb işler birbiriyle alâkadardır. Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise bu işlerde bir tılsım vardır. Evet bunlar bir gizli hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim; o gizli hâkim bana bakıyor, beni tecrübe ediyor, bir maksad için beni bir yere sevk edip davet ediyor.”

Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neşet eder ki: “Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acîb yol ile bir maksada sevk eden kimdir?”

Sonra tanımak merakından tılsım sahibinin muhabbeti neşet etti. Ve şu muhabbetten tılsımı açmak arzusu neşet etti. Ve o arzudan tılsım sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak irâdesi neşet etti.

Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır; fakat başında binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünkü kat’î anladı ki; bu incir ağacı bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin nümûnelerini bir tılsım ve bir mucize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et’imeye birer işaret suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez.

Cihet: Yön, taraf.

Et’ime: Yiyecekler.

İhzar etmek: Hazırlamak.

Mahfî: Gizli.

Neş’et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Tedehhüş etmek: Dehşete kapılmak.

Tezyin etmek: Donatmak, süslemek.

Sonra niyaza başladı. Tâ, tılsımın anahtarı ona ilham oldu. Bağırды ki:

“Ey bu yerlerin hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana dehâlet ediyorum ve sana hizmetkârım. Ve senin rızânı istiyorum. Ve seni arıyorum.”

Ve bu niyazdan sonra, birden kuyunun duvarı yarılıp, şâhâne, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı, o kapıya inkılâb etti. Ve arslan ve ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler. Ve onu içeriye davet ediyorlar. Hatta o arslan, kendisine musahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tembel nefsim! Ve ey hayâlî arkadaşım! Geliniz, bu iki kardeşin vaziyetlerini muvâzene edelim. Tâ iyilik nasıl iyilik getirir¹ ve fenâlık nasıl fenâlık getirir, görelim, bilelim.

Bakınız: Sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye muntazırdır, titriyor. Ve şu bahtiyar ise, meyvedâr ve revnakdâr bir bahçeye davet edilir. Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde kalbi parçalanıyor. Ve şu bahtiyar ise, lezîz bir ibret, tatlı bir havf, mahbub bir marifet içinde garip şeyleri seyir ve temâşâ ediyor. Hem o bedbaht, vahşet ve me'yûsiyet ve kimsesizlik içinde azap çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümit ve iştiyak içinde telezüz ediyor. Hem o bedbaht, kendini

¹ Buhârî, cihâd 27; Müslim, zekât 123.

Azîm: Büyük.

Dehalet etmek: (Birin) himayesine sığınmak.

Havf: Korku.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

İштиyak: Şevk.

Mahbub: Sevimli.

Me'yusiyet: Ümitsizlik.

Muntazır: Bekleyen.

Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Muvazene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.

Nezih: Temiz, pak, güzel.

Revnakdar: Güzel, süslenmiş, parlak.

Telezüz etmek: Lezzet almak.

vahşî canavarların hücumuna mâruz bir mahpus hükmünde görüyor. Ve şu bahtiyar ise, bir azîz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandâr-ı Kerîm'in acîb hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor. Hem o bedbaht, zâhiren lezîz, mânen zehirli yemişleri yemekle azabını tâcil ediyor. Zira o meyveler nümûnelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına talip olup müşteri olsun. Yoksa hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu bahtiyar ise, tadar, işi anlar, yemesini tehir eder. Ve intizar ile telezzüz eder. Hem o bedbaht kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir hakikati ve parlak bir vaziyeti, basîretsizliği ile kendisine muzlim ve zulûmâtî bir evham, bir cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstehaktır ve ne de kimseden şekvâya hakkı vardır.

Meselâ bir adam; güzel bir bahçede, ahibbâlarının ortasında, yaz mevsiminde, hoş bir ziyâfetteki keyfe kanaat etmeyip, kendini pis müskirlerle sarhoş edip, kendisini kış ortasında, canavarlar içinde, aç, çıplak tahayyül edip, bağırmaya ve ağlamaya başlasa; nasıl şefkate lâayık değıl... Kendi kendine zulmediyor, dostlarını canavar görüp tahkir ediyor. İşte bu bedbaht dahi öyledir. Ve şu bahtiyar ise hakikati görür –hakikat ise güzeldir– hakikatin hüsnünü derk etmekle, hakikat sahibinin kemâline hürmet eder. Rahmetine müstehak olur.

Derk etmek: Anlamak.

Evham: Vehimler, kuruntular, yersiz korkular.

Hüsün: Güzellik.

İntizar: Bekleme.

Kemal: Kusursuzluk, mükemmellik.

Mihmandar-ı Kerim: Cömert ev sahibi.

Muzlim = Zulûmatlı: Karanlık.

Müskir: Sarhoşluk veren şey.

Şekva: Şikâyet etme.

Ta'cil etmek: Hızlandırma, çabuklaştırma.

Tahayyül etmek: Hayal etmek.

Tehir etmek: Ertelemek.

Telezzüz etmek: Lezzet almak, hoşlanmak.

İşte, “*Fenâlığı kendinden, iyiliği Allah’tan bil*”¹ olan hükm-ü Kur’ânînin sırrı zâhir oluyor. Daha bunlar gibi sâir farkları muvâzene etsen anlayacaksın ki; evvelkisinin nefsi emmâresi, ona bir mânevî cehennem ihzar etmiş. Ve ötekisinin hüsn-ü niyeti ve hüsn-ü zannı ve hüsn-ü hasleti ve hüsn-ü fikri, onu büyük bir ihsan ve saadete ve parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim! Ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam!

Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen, Kur’ân’ı dinle ve hükmüne mutî ol! Ve O’na yapış! Ve ahkâmıyla amel et!..

Şu hikâye-i temsiliyede olan hakikatleri eğer fehmettin ise hakikat-i din ve dünya ve insan ve imanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin istihraç et.

İşte bak!

O iki kardeş ise; biri, ruh-u mümin ve kalb-i sâlihdir. Diğeri, ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır.

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/79.

Ahkâm: Hükümler, kurallar.

Fehmetmek: Anlamak.

Feyz: İlim, irfan, bereket.

Hakikat-i din ve dünya ve insan ve iman: Dinin, dünyanın, insan ve imanın hakikati.

Hikâye-i temsiliye: Sembolik, örneklerle anlatılan hikâye.

Hükm-i Kur’ânî: Kur’ân hükmü.

Hüsn-i fikir: Güzel düşünce.

Hüsn-i haslet: Güzel ahlâk, güzel vasıf.

Hüsn-i niyet: İyi niyet.

İhzar etmek: Hazırlamak.

İstihraç etmek: Çıkarmak.

Kalb-i fâsık: Allah’ın emirlerini tutmayan insanın kalbi.

Kalb-i salih: İyi işler işleyen insanın kalbi.

Muti: İtaatkâr.

Ruh-i kâfir: Dinsizin ruhu.

Ruh-i mü’min: İmanlı insanın ruhu.

Zahir olmak: Açığa çıkmak.

Ve o iki tarîkten sağ ise; tarîk-i Kur'ân ve imândır. Sol ise; tarîk-i isyan ve küfrândır.

Ve o yoldaki bahçe ise cemiyet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimâiyedir ki; içinde hayır ve şer, iyi ve fenâ, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki; **حُذِّ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدِرَ**¹ kaidesiyle amel eder, selâmet-i kalb ile gider.

Ve o sahra ise şu arz ve dünyadır.

Ve o arslan ise ölüm ve eceldir.

Ve o kuyu ise beden-i insan ve zaman-ı hayattır.

Ve o altmış arşın derinlik ise ömr-ü vasatî ve ömr-ü gâlibî olan altmış seneye² işarettir.

Ve o ağaç ise müddet-i ömür ve madde-i hayattır.

Ve o iki siyah ve beyaz hayvan ise gece ve gündüzdür.

¹ “Duru ve saf olanı al, karışık ve bulanık olanı bırak.” İbni Düreyd, *el-İştikâk* s.146; *ez-Zemahşerî*, *Esâsü'l-belâğa* s.703; *ez-Zebîdî*, *Tâcû'l-arûs* 14/22 (k-d-r maddesi).

² Peygamber Efendimiz'in (*sallallâhu aleyhi ve sellem*); ümmetinin ömrünü, “60 ile 70 sene arası” diye belirttiğine dair bkz.: Tirmizî, *zühd* 23, *deavât* 101; İbni Mâce, *zühd* 27.

Âkıl: Akıllı, akıl sahibi, aklı başında olan.

Beden-i insan: İnsan bedeni.

Cemiyet-i beşeriye: İnsan toplumu.

Hayat-ı içtimâiye: Toplumsal hayat.

Madde-i hayat: Hayatı oluşturan unsur.

Medeniyet-i insaniye: İnsanların medeniyeti.

Muvakkat: Geçici, belli bir süre için olan.

Müddet-i ömür: Ömür süresi.

Ömr-i vasatî=Ömr-i gâlibî: Ortalama ömür.

Selâmet-i kalb: Kalb selâmeti, temizliği, duruluğu.

Tarîk: Yol.

Tarîk-i isyan ve küfran: İsyân, dinsizlik ve Allah'a karşı nankörlük yolu.

Tarîk-i Kur'ân ve iman: Kur'ân ve iman yolu.

Zaman-ı hayat: Hayat süresi.

Ve o ejderha ise ağzı kabir olan tarîk-i berzâhiye ve revâk-ı uhrevîdir. Fakat o ağız, mümin için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.¹

Ve o haşerat-ı muzırır ise musîbât-ı dünyeviyedir. Fakat mümin için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı îkazât-ı ilâhiye ve iltifâtât-ı rahmânîye hükmündedir.

Ve o ağaçtaki yemişler ise dünyevî nimetlerdir ki; Cenâb-ı Kerîm-i Mutlak, onları âhiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşâbihleri, hem cennet meyvelerine müşterileri davet eden nümûneler suretinde yapmış.²

Ve o ağacın birliğiyle beraber, muhtelif, başka başka meyveler vermesi ise; kudret-i samedâniyenin sikkesine ve rubûbiyet-i ilâhiyenin hâtemine ve saltanat-ı ulûhiyetin tur-rasına işarettir. Çünkü “Bir tek şeyden her şeyi yapmak” yani, bir topraktan bütün nebatât ve meyveleri yapmak.. hem bir sudan bütün hayvanâtı halketmek..³ hem basit bir yemekten bütün cihâzât-ı hayvaniyeyi îcad etmek.. bununla

¹ Bkz.: Buhârî, *cenâiz* 68, 87; Müslim, *cennet* 70.

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/25.

³ Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/30.

Cenab-ı Kerim-i Mutlak: Cömertliği ve keremi her şeyi kapsayan Cenab-ı Hak hazretleri.

Cihazat-ı hayvaniye: Canlıların organları.

Halk etmek: Yaratmak.

Haşerat-ı muzırır: Zararlı haşerat.

Hâtem: Mühür.

İcad etmek: Yaratmak.

İhtar etmek: Hatırlatmak.

İkazat-ı ilâhiye: İlâhî ikazlar, uyarılar.

İltifatat-ı Rahmaniye: Merhameti geniş olan Allah'ın iltifatları, lütufları.

Kudret-i Samedaniye: Cenab-ı Hakk'ın kudreti.

Musibat-ı dünyeviye: Dünyada insanın başına gelen belâ ve musibetler.

Müşabih: Benzer.

Nebatat: Bitkiler.

Revak-ı uhrevî: Öbür tarafı ahirete bakan revak, kemer.

Rububiyet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın, varlıkları ya-

ratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri vermesi.

Saltanat-ı ulûhiyet: İbadet ve itaat edilmeye yalnızca kendisinin lâyık olduğu Cenab-ı Hakk'ın saltanatı, hâkimiyeti.

Sikke: Damga.

Tarik-iberzahiyeye: Ölümden sonra ruhun gittiği âleme götüren yol.

Turra: Mühür, damga.

beraber “Her şeyi bir tek şey yapmak” yani, zîhayatın yediği gayet muhtelifü'l-cins taamlardan o zîhayata bir lahm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit dokumak gibi sanatlar; Zât-ı Ehad-i Samed olan Sultân-ı Ezel ve Ebed'in sikke-i hâssasıdır, hâtem-i mahsusudur, taklid edilmez bir turrasıdır. Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak; her şeyin Hâlıkına has ve Kadîr-i külli şey'e mahsus bir nişandır, bir âyettir.

Ve o tılsım ise, sırr-ı iman ile açılan sırr-ı hikmet-i hilkattir.

Ve o miftah ise, **يَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹ ، اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ²** 'dur.

Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına inkılâb etmesi ise, işarettir ki: Kabir ehl-i dalâlet ve tuğyân için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu hâlde; ehl-i Kur'ân ve iman

¹ Ey, “Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allahım!”

² “Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedî hayat sahibi olan) O'dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O'dur.” (Bakara sûresi, 2/255; Âl-i İmran sûresi, 3/2).

Batn: Karın.

Cild-i basit: Basit, düz, arızasız deri.

Ehl-i dalâlet ve tuğyan: Azgın, sapkın insanlar, batıl yolda olanlar.

Ehl-i Kur'ân ve iman: Kur'ân'a bağlı ve imanlı kimseler.

Hâlık: Yaratıcı, yaradan.

Hâtem-i mahsus: Özel mühür.

Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten (Allah c.c.)

Lahm-ı mahsus: Her canlının kendine özel et.

Miftah: Anahtar.

Muhtelifü'l-cins taamlar: Değişik türde yiyecekler.

Nisyan: Unutmak, unutulmak.

Sırr-ı hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmetinin sırrı.

Sırr-ı iman: İman sırrı.

Sikke-i hâssa: Özel damga.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed Sultanı Allah (c.c.)

Vahşet: Issızlık, yalnızlık.

Zât-ı Ehad ü Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan Zat (Allah c.c.)

için zindan-ı dünyadan bostan-ı bekâya ve meydan-ı imtihtandan ravza-yı cinâna ve zahmet-i hayattan rahmet-i Rahmân'a açılan bir kapıdır.¹

Ve o vahşi arslanın dahi mûnis bir hizmetkâra dönmesi ve musahhar bir at olması ise, işarettir ki: Mevt, ehl-i dalâlet için, bütün mahbubâtından elîm bir firâk-ı ebedîdir. Hem kendi cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve tard ve vahşet ve yalnızlık içinde zindan-ı mezara idhâl ve hapis olduğu hâlde; ehl-i hidâyet ve ehl-i Kur'ân için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahabâlarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakiki vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetlerine girmeye vasıtaadır. Hem zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna bir davettir. Hem Rahmân-ı Rahîm'in fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubûdiyet ve imtihanın ta'lîm ve talimatından bir paydostur...

Elhâsıl: Her kim hayat-ı fânîyeyi esas maksad yaparsa, zâhiren bir cennet içinde olsa da, mânen cehennemdedir. Ve her kim hayat-ı bâkiyeye ciddî müteveccih ise,

¹ Kabrin, mümin ve kâfir için iki farklı yönü olduğuna dair bkz.: Tirmizî, kıyâmet 26; Dârimî, rikak 94.

Ahz-ı ücret etmek: Ücret almak.

Bostan-ı beka: Ebediyet bahçesi.

Bostan-ı cinân: Cennet bahçeleri.

Cennet-i kâzibe-i dünyeviye: Yalancı dünya cenneti.

Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.

Ehl-i hidayet: Hak yolda olanlar.

Fazl: Lütuf.

Firak-ı ebedî: Ebediyen ayrılmak.

İdhâl: (İçine) koymak, girdirmek.

Külfet: Zahmet, sıkıntı, yük.

Mahbûbâtından: Sevdiklerinden.

Makam-ı saadet: Mutluluğa kavuşulan yer.

Mevt: Ölüm.

Meydan-ı imtihan: İmtihan meydanı.

Mûnis: Cana yakın, sevimli.

Ravza-yı cinân: Cennet bahçeleri.

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.

Zahmet-i hayat: Hayatın zahmeti, külfeti.

Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

Zindan-ı mezar: Mezar zindanı.

saadet-i dâreyne mazhardır. Dünyası ne kadar fenâ ve sıkıntılı olsa da; dünyasını, cennetin intizar salonu hükümünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder...¹

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَالسَّلَامَةِ وَالْقُرْآنِ وَالْإِيمَانِ آمِينَ. اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ جَمِيعِ الْحُرُوفَاتِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي جَمِيعِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوُجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِئٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ، وَارْحَمْنَا وَوَالِدَيْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَعْدَهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.²

¹ Sabır içinde şükretmek tâbiri ile ilgili bkz.: İbrahim sûresi, 14/5; Lokman sûresi, 31/31; Sebe sûresi, 34/19; Şûrâ sûresi, 42/33.

² Allahım! Bizi saadet, selâmet, Kur'ân ve iman ehlinde eyle, âmin. Allahım, Efendimiz Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve âline ve ashâbına, nüzûlünden zamanımıza kadar Kur'ân okuyan her bir okuyucunun okuduğu her bir kelimenin, hava dalgalarının aynalarında Rahmân'ın izniyle temessül eden bütün kelimele-
rinin bütün harfleri adedince salât ve selâm et. Ve bunlar adedince, bize, anne ve babamıza, erkeğiyle kadınıyla bütün müminlere rahmetinle merhamet et, ey Erhamürrahimîn, âmin... Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Hayat-ı bâkiye: Sonsuz, ebedî hayat, ahiret hayatı.

İntizar salonu: Bekleme salonu.

Saadet-i dâreyn: İki cihan saadeti.

Hayat-ı faniye: Fani, geçici hayat, dünya hayatı.

Müteveccih: Yönelmiş.

Dokuzuncu Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۖ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ¹

Ey birâder! Benden, namazın şu muayyen beş vakte² hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet her bir namazın vakti, mühim bir inkılâb başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u ilâhînin aynası ve o tasarruf içinde ihsânât-ı külliye-i ilâhiyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelâl'e o vakitlerde daha ziyâde tesbih ve

¹ “Haydi siz akşama girerken, sabaha çıkarken Allah’ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın. Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O’na mahsustur. İkinci vaktinde de, öğleye girerken de O’nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın.” (Rûm sûresi, 30/17-18). Burada serlevha yapılan bu iki âyetin, 5 vakit namaza işaret ettiğine dair bkz.: Abdurrezzak, *el-Musannef* 1/454; Abdurrezzak, *Tefsîru’s-San’ânî* 3/103; et-Taberî, *Câmiu’l-beyân* 21/29; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 10/247.

² Namazın 5 vakit olarak farz kılındığına dair bkz.: Buhârî, *zekât* 1, 41, 64, *meğâzî* 60, *tevhid* 1; Müslim, *îmân* 8, 29, 31, 259, *mesâcid* 166.

Âyine: Ayna.

Azîm: Büyük.

Hikmet-i tahsis: Tahsis edilme sebebi.

İhsanat-ı külliye-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk’ın her şeyi kapsayan ihsanları, lütufları.

İnkılâp: Değişim, devrim, büyük hâdise.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten (Allah c.c.)

Ma’kes: Aksetme-ortaya çıkma-yansıma yeri, zamanı.

Muayyen: Belirli.

Tasarruf-i ilâhî: Cenab-ı Hakk’ın icraatı.

ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnuna karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir. Şu ince ve derin mânâyı bir parça fehmetmek için “Beş Nükte”yi nefsimle beraber dinlemek lâzım.

Birinci Nükte

Namazın mânâsı; Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür. Yâni, celâline karşı, kavlen ve fiilen “Sübhânallah” deyip takdis etmek... Hem, kemâline karşı, lafzen ve amelen “Allahu Ekber” deyip ta'zim etmek... Hem, cemâline karşı, kalben ve lisânen ve bedenen “Elhamdülillâh” deyip şükretmektir.

Demek tesbih ve tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki; namazın harekât ve ezkârında bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki; namazdan sonra, namazın mânâsını te'kid ve takviye için şu kelimât-ı mübâreke, otuz üç defa tekrar edilir.¹ Namazın mânâsı, şu mücmel hülâsalarla te'kid edilir.

¹ Bkz.: Müslim, *mesâcid* 144, 146; Tirmizî, *deavât* 25; Nesâî, *sehv* 92; İbni Mâce, *ikâme* 32.

Amelen: Fiilen, fiille.

Bedenen: Beden ile.

Celâl: Büyüklük, haşmet, izzet.

Cemal: Güzellik, lütuf ve ihsan.

Ezkâr: Âyet, dua, tesbih gibi Allah'ı zikir sadedinde okunan her şey. Zikirler.

Fehmetmek: Anlamak.

Harekât: Hareketler.

Kalben: Kalb ile.

Kavlen: Sözle.

Kelimât-ı mübareke: Kutlu, bereket kaynağı sözler.

Kemal: Cenab-ı Hakk'ın bütün noksanlıklardan uzak ve en mükemmel sıfatlara sahip olması.

Lâfzan: Sözle.

Lisanen: Dil ile.

Mücmel hülâsa: Özlü kısa söz.

Nükte: İnce mana.

Takdis etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırmak, dile getirmek.

Tazim: Saygı gösterme.

Te'kid: Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

Yekûn: Toplam.

İkinci Nükte

İbadetin mânâsı şudur ki: Dergâh-ı ilâhîde abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp kemâl-i rubûbiyetin ve kudret-i samedâniyenin ve rahmet-i ilâhiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir. Yâni, rubûbiyetin saltanatı nasıl ki ubûdiyeti ve itaati ister; rubûbiyetin kudsiyeti, pâklığı dahi ister ki abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbini bütün nekâisten pâk ve müberrâ; ve ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtılasından münezzeh ve muallâ; ve kâinatın bütün kusurâtından mukaddes ve muarrâ olduğunu tesbih ile, “*Sübhânallah*” ile ilân etsin.

Hem de rubûbiyetin kemâl-i kudreti dahi ister ki; abd, kendi zaafını ve mahlûkatın aczini görmekle kudret-i samedâniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde “*Allahu Ekber*” deyip huzû ile rûkûa gidip, O’na iltica ve tevekkül etsin.

Hem, rubûbiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki; abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve

Abd: Kul.

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.

Azamet-i âsâr: Eserlerinin yüceliği, büyüklüğü.

Dergâh-ı ilâhî: Cenab-ı Hakk’ın huzuru.

Efkâr-ı bâtıl: Batıl, yanlış fikirler.

Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.

Fakr: Fakirlik, hadsiz şeyleye muhtaç olma.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

Huzû: Tevazu, mahviyet.

İstihsan: Beğenmek, güzel bulmak, takdir etmek.

Kemal-i kudret: Mükemmel, noksansız kudret.

Kemal-i rububiyet: Cenab-ı Hakk’ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri en kusursuz bir biçimde vermesi.

Kudret-i samedaniye: Cenab-ı Hakk’ın kudreti.

Müberrâ: (Fenâlıklardan) Uzak, arınmış.

Münezzeh=Muallâ=Mukaddes=Muarrâ: (Kötü ve eksiklik ifade eden sıfatlardan) arınmış, uzak, yüce.

Nekâis: Noksanlıklar, eksiklik sayılan sıfatlar.

Rahmet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk’ın rahmeti.

Rububiyet: Cenab-ı Hakk’ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri vermesi.

Übudiyyet: Kulluk.

ihtiyâcâtını suâl ve dua lisanıyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'âmâtını şükür ve senâ ile ve “*Elhamdülillâh*” ile ilân et-sin.

Demek, namazın ef'âl ve akvâli, bu mânâları tazam-mun ediyor ve bunlar için taraf-ı ilâhîden vaz'edilmişler.

Üçüncü Nükte

Nasıl ki insan, şu âlem-i kebîrin bir misâl-i musağğarıdır. Ve Fâtîha-yı şerîfe, şu Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın bir timsâl-i münevveridir. Namaz dahi bütün ibâdâtın envânını şâmil bir fihriste-i nûrâniyedir. Ve bütün esnaf-ı mahlûkatın elvân-ı ibadetlerine işaret eden bir harita-yı kudsiyedir.

Dördüncü Nükte

Nasıl ki haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misâ-lidirler ve birbirinin hükmünü alırlar.

Öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrâsı olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deverânı

Akvâl: Sözcükler.

Âlem-i kebîr: Büyük âlem, kâinat.

Ef'âl: Fiiller, işler, davranışlar.

Elvân-ı ibadet: İbadet çeşitleri, değişik türdeki ibadetler.

Envâ: Neviler, çeşitler.

Esnâf-ı mahlukat: Mahlukat türleri, cinsleri.

Fihriste-i nuraniye: Nuranî, parlak fihrist.

Gece ve gündüz deveranı: Gece ve gündüzün birbirini takip edip durması.

Harita-yı kudsiye: Kutsal harita.

İbâdât: İbadetler.

İhtiyacat: İhtiyaçlar.

İn'âmât: Nimetler.

İzhar: Ortaya koymak.

Misal-i musaggar: Küçültmüş model.

Saat-i kübrâ: Büyük saat.

Sual: İstemek, talep etmek.

Şamil: İçine alan, kapsayan.

Taraf-ı ilâhîden: Allah tarafından.

Tazammun etmek: İçermek, içine almak.

Timsal-i münevver: Nurlu, parlak sembol.

Vaz'etmek: Ortaya koymak, (hüküm) koymak.

ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakât-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvâr-ı ömr-ü âlem; birbirine bakarlar, birbirinin misâlidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar. Meselâ:

Fecir zamanı; tulûa kadar; evvel-i bahar zamanına, hem insanın rahm-ı mâdere düştüğü âvânına, hem semâvât ve arzın altı gün hilkatinden birinci gününe benzer ve hatırlatır. Ve onlardaki şuûnât-ı ilâhiyeyi ihtar eder.

Zuhr zamanı ise; yaz mevsiminin ortasına, hem gençlik kemâline, hem ömr-ü dünyadaki hilkat-i insan devrine benzer ve işaret eder. Ve onlardaki tecelliyât-ı rahmeti ve füyûzât-ı nimeti hatırlatır.

Asr zamanı ise; güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktime, hem Âhir zaman Peygamberi'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) asr-ı saadetine benzer. Ve onlardaki şuûnât-ı ilâhiyeyi ve in'âmât-ı rahmâniyeyi ihtar eder.

Mağrib zamanı ise; güz mevsiminin âhirinde pek çok mahlûkatın gurubunu, hem insanın vefatını, hem dünyanın

Âhir: Son.

Arz: Yeryüzü, dünya.

Asr: İkinci, ikinci namazı.

Asr-ı saadet: Saadet çağı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yaşadığı döneme verilen ad.

Âvân: Zaman, anlar.

Edvâr-ı ömr-i âlem: Dünya'nın, kâinatın ömrünün çağları, devreleri.

Evvel-i bahar: Baharın başlangıcı.

Fecir: Şafak vakti, sabah namazı.

Füyuzat-ı nimet: Bol, hadsiz nimetler.

Hilkat: Yaratma, yaratılış.

Hilkat-i insan: İnsanın yaratılışı.

În'amat-ı Rahmaniye: Rahmeti her şeyi kuşatan Cenab-ı Hakk'ın nimetleri.

Mağrib: Güneşin batışı, akşam, akşam namazı.

Mahlukatın gurubu: Mahlukatın ölümü, göçüp gitmesi.

Ömr-i dünya: Dünya'nın ömrü.

Rahm-ı mader: Ana rahmi.

Semavat: Gökler.

Şuûnât-ı ilâhiye: İlâhî tecelliler, icraatlar.

Tabakat-ı ömr-i insan: İnsan ömrünün tabakaları, basamakları.

Tecelliyat-ı rahmet: Cenab-ı Hakk'ın merhametinin tecellileri, yansımaları, parıltıları.

Tulû: Güneşin doğuşu.

Zuhr: Öğle, öğle namazı.

kıyâmet ibtidâsındaki harâbiyetini ihtar ile, tecelliyât-ı celâliye-i ifham ve beşeri gaflet uykusundan uyandırır, îkaz eder.

İşâ vakti ise; âlem-i zulümât, nehâr âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesini, hem kışın beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesini, hem vefat etmiş insanın, bakiyye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesini, hem bu dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasını ihtar ile, Kakhâr-ı Zülcelâl'in celâlli tasarrufâtını îlân eder.

Gece vakti ise; hem kışı, hem kabri, hem âlem-i berzah'ı ifham ile rûh-u beşer rahmet-i Rahmân'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır.

Ve gecede teheccüd ise; kabir gecesinde ve berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu¹ bildirir, îkaz eder. Ve bütün bu inkılâbât içinde Cenâb-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile, ne derece hamd ve senâya müstehak olduğunu îlân eder.

¹ Karanlıkta namaza yönelenlerin, tam bir nura kavuşacaklarına dair bkz.: Tirmizî, *mevâkıttü's-salât* 51; Ebû Dâvûd, *salât* 49; İbni Mâce, *mesâcid* 14.

Âlem-i berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem.

Âlem-i zulûmat: Karanlıklar âlemi.

Âsâr: Eserler, izler, belirtiler.

Bakiye-i âsâr: Geride kalan eserler, izler.

Celâlli tasarrufat: Haşmetli, büyük icraatlar.

Cenab-ı Mün'im-i Hakikî: Asil nimet veren Allah (c.c.)

Dâr-ı imtihan: İmtihan diyarı.

İbtida: Başlangıç.

İfham: Anlatma, anlaşılmasını sağlama.

İfham: Anlatmak.

İnkılâbat: İnkılâplar, büyük olaylar.

İşâ': Yatsı namazı.

Kakhâr-ı Zülcelâl: Yüce, izzet ve azamet sahibi, tek mutlak hâkim olan Allah (c.c.)

Nehar: Gündüz.

Nisyan: Unutma, unutulma.

Ruh-i beşer: İnsan ruhu.

Setretmek: Örtmek.

Tecelliyat-ı celâliye: Cenab-ı Hakk'ın büyüklük, izzet ve azametinin tecellileri, parlamları.

Teheccüd: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) devamlı kıldığı gece namazı.

İkinci sabah ise; sabah-ı haşri ihtar eder. Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı ne kadar mâkul ve lâzım ve kat'î ise; haşrin sabahı da, berzahın baharı da o kat'iyettir.

Demek bu beş vaktin her biri, bir mühim inkılâb başında olduğu ve büyük inkılâbları ihtar ettiği gibi;¹ kudret-i samedâniyenin tasarrufât-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle, hem senevî, hem asrî, hem dehrî kudretin mucizâtını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır. Demek, asıl vazife-i fitrat ve esâs-ı ubûdiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve enseptir.

Beşinci Nükte

İnsan, fıtraten gayet zayıftır.² Hâlbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem, gayet âcizdir. Hâlbuki belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem, gayet fakirdir. Hâlbuki ihtiyâcâtı pek ziyâdedir. Hem, tembel ve iktidarsızdır. Hâlbuki hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem,

¹ Meselâ Peygamber Efendimiz'in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), Tevrat ehlinin Tevrat'la gün ortasına kadar, hristiyanların da İncil'le ikinci vaktine kadar amel ettiklerini belirtmiş, önceki ümmetlere nazaran kendi ümmetinin ömrünün de ikinci vakti ile güneşin batması arasındaki müddete benzetmiştir: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 17, *enbiyâ* 50, *fezâilü'l-Kur'ân* 17, *tevhid* 31, 47; Tirmizî, *edeb* 82; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/121, 124, 129.

² Bkz.: "İnsan hilkatçe zayıf yaratılmıştır." (Nisâ sûresi, 4/28).

Asrî: Asırlık.

Dehrî: Ebedî, çok uzun zaman müteallik.

Enseb: Daha münasip, en uygun.

Esas-ı ubûdiyet: Kulluğun esası, temeli.

Fıtraten: Fıtratı, yaradılışı itibarıyla.

Hedâyâ: Hediyeler.

İktidarsız: Güçsüz, elinden gelmez.

Mu'cizat: Mucizeler.

Müteellim etmek: Acı vermek, üzme.

Sabah-ı haşr: Haşir sabahı.

Senevî: Senelik.

Tasarrufât-ı azîme-i yevmiye: Günlük büyük icraatlar.

Tekâlif: Mükellefiyetler, sorumluluklar.

Vazife-i fitrat: Yaradılıştan gelen görev, borç.

insâniyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Hâlbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zevâl ve firâkı, mütemâdiyen onu incitiyor. Hem, akıl ona yüksek maksadlar ve bâki meyveler gösteriyor. Hâlbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

İşte bu vaziyette bir ruh, **fecir zamanında** bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Rahîm-i Zülcemâl'in dergâhına niyaz ile, namaz ile müracaat edip arz-ı hâl etmek, tevfik ve medet istemek, ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-yı istinâd olduğu bedâheten anlaşılır.

Ve **zuhr zamanında** –ki o zaman– gündüzün kemâli ve zevâle meyli ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâğilin tazyikinden muvakkat bir istirahat zamanı ve fânî dünyanın bekâsız ve ağır işlerinin verdiği gaflet ve sersemlikten, ruhun teneffüse ihtiyaç vakti ve in'âmât-ı ilâhiyenin tezahür ettiği bir andır. Ruh-u beşer o tazyikten kurtulup,

Arz-ı hâl etmek: Hâlini arz etmek, durumunu bildirmek.

Âvân-ı tekemmül: Kemale erme vakti.

Bâki: Ebedî. Bitip tükenmek bilmeyen.

Bedâheten: Düşünmeye gerek kalmadan, açıkça.

Elzem: Çok lüzumlu.

Fecir: Şafak vakti, sabah namazı.

Firak: Ayrılık.

İn'amat-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın nimetleri.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten (Allah c.c.)

Meşâğil: Meşgaleler, meşguliyetler, işler.

Muvakkat: Geçici.

Mütemadiyen: Devamlı bir şekilde.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası, güvenecek, dayanacak yer.

Rahîm-i Zülcemal: Bütün güzelliklerin kendinde toplandığı, lütfu bol, rahmeti engin (Allah c.c.)

Tahammül: Taşıma, yüklenme, kaldırma.

Tazyik: Baskı, zorlama, sıkıntı.

Tevfik: Yardım, başarılı kılma.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, görünmek.

Ünsiyet etmek: Alışmak, dostluk kurmak.

Yevmî işler: Günlük işler.

Zeval: Göçüp gitmek, kaybolmak.

Zuhr: Öğle, öğle namazı.

o gafletten sıyrılıp, o mânâsız ve bekâsız şeylerden çıkıp, Kayyûm-u Bâkî olan Mün'im-i Hakikî'nin dergâhına gidip el bağlayarak, yekûn nimetlerine şükür ve hamd edip ve istiâne etmek; ve celâl ve azametine karşı rükû ile aczini izhar etmek; ve kemâl-i bîzevâline ve cemâl-i bîmisâline karşı secde edip hayret ve muhabbet ve mahviyetini ilân etmek demek olan zuhr namazını kılmak; ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar lâzım ve münâsib olduğunu anlamayan insan, insan değil...

Asrvaktinde—ki o vakit—hem güz mevsim-i hazinânesini ve ihtiyarlık hâlet-i mahzunânesini ve âhir zaman mevsim-i elîmânesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı; hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niâm-ı ilâhiyenin bir yekûn-u azîm teşkil ettiği zamanı; hem o koca güneşin ufûle meyletmesi işaretiyle, insan bir misafir memur ve her şey geçici, bîkarar olduğunu ilân etmek zamanıdır.

Şimdi, ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ih-sana karşı perestîş eden ve firâktan müteallim olan rûh-u insan; kalkıp abdest alıp, şu asr vaktinde, ikinci namazını

Asr: İkinci, ikinci namazı.

Bekasız: Devamlılığı olmayan.

Bîkarar: Sabit olmayan, yerinde durmayan, göçüp gidi.

Cemal-i bîmisal: Benzersiz güzellik.

Hâlet-i mahzunane: Üzüntülü durum.

Halketmek: Yaratmak.

İstiâne etmek: Yardım istemek.

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Kayyûm u Bâkî: Bütün yaratıkların idaresini bizzat yürüten, hepsinin varlığı kendisine bağlı olup, ebedî olan.

Kemal-i bîzeval: Geçici olmayan, daimî mükemmellik.

Mevsim-i elîmane: Kederlendiren zaman.

Mevsim-i hazinane: Hüzünlü mevsim.

Niam-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetler.

Perestîş etme: Fevkalâde muhabbet besleme.

Ruh-i insan: İnsan ruhu.

Ufûle meyletme: Kaybolmaya başlama, batmaya doğru gitme.

Yekûn-i azim: Büyük yekûn.

kılmak için Kadîm-i Bâkî ve Kayyûm-u Sermedî'nin dergâh-ı samedâniyesi'ne arz-ı münâcât ederek, zevâlsiz ve nihayetsiz rahmetinin iltifâtına iltica edip, hesapsız nimetlerine karşı şükür ve hamd ederek, izzet-i rubûbiyetine karşı zelilâne rûkûa gidip, sermediyet-i ulûhiyetine karşı mahviyetkârâne secde ederek; hakikî bir teselli-i kalb, bir rahat-ı ruh bulup, huzur-u kibriyâsında kemerbeste-i ubûdiyet olmak demek olan asr namazını kılmak; ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münâsîp bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-u fitrat edâ etmek, belki gayet hoş bir sadet elde etmek olduğunu insan olan anlar.

Mağrib vaktinde –ki o zaman– hem kışın başlamasında yaz ve güz âleminin nâzenîn ve güzel mahlûkatının vedâ-yı hazînânesi içinde gurub etmesinin zamanını andırır. Hem, insanın vefatıyla bütün sevdiklerinden bir firâk-ı elîmâne içinde ayrılıp, kabre girmek zamanını hatırlatır. Hem, dünyanın zelzele-i sekerat içinde vefatıyla, bütün sekenesi başka âlemlere göçmesi ve bu dâr-ı imtihan lâmbasının söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır. Ve

Arz-ı münacat etmek: Niyaz etme, sessizce içini dökmek, içten içe yalvarma.

Borc-i fitrat: Yaratılıştan gelen borç.

Dergâh-ı Samedaniye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Fırak-ı elîmane: Acı veren ayrılık.

Huzur-i kibriyası: Yüce huzuru.

İzzet-i rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın rububiyetinin izzeti.

Kadîm-i Bâkî: Ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.)

Kayyûm u Sermedî: Bütün yaratıkların idaresini bizat yürüten, hepsinin varlığı kendisine bağlı olup, ebedî olan.

Kemerbeste-i ubudiyet olmak: Kulluk arz ederek elpençe divan durmak.

Mahviyetkârane: Mütevazi bir şekilde.

Nazenin: Narin, nazlı.

Rahat-ı ruh bulmak: Ruh rahatlamak.

Sekene: Sâkinler, bir yeri mesken tutan, orada ikamet edenler.

Sermediyet-i ulûhiyet: Cenab-ı Hakk'ın ebediyen, ibadet ve itaat edilmeye ancak kendisinin müstehak olması sıfatı.

Teselli-i kalb: Kalbi teselli edecek şey.

Ulvi: Yüce.

Veda-yı hazîne: Hüzünlü veda.

Zelilâne: Küçüklüğünü, kıymetsizliğini kabul eder bir şekilde.

Zelzele-i sekerat: Ölüm anında geçirilen sarsıntılar.

zevâlde gurub eden mahbublara perestîş edenleri şiddetle ikaz eder bir vakittir.

İşte akşam namazı için böyle bir vakitte fitraten bir Cemâl-i Bâkî'ye ayna-yı müştâk olan rûh-u beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâkî-i Lâyezâl'in arş-ı azametine yüzünü çevirip, bu fânilerin üstünde “*Allahu Ekber*” deyip, onlardan ellerini çekip, hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp, Dâim-i Bâkî'nin huzurunda kıyam edip; “*Elhamdülillâh*” demekle, kusursuz kemâline, misilsiz cemâline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü senâ edip; **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ demekle, muînsiz rubûbiyetine, şeriksiz ulûhiyetine, vezir-siz saltanatına karşı arz-ı ubûdiyet ve istiâne etmek; hem nihayetsiz kibriyâsına, hadsiz kudretine ve aczsiz izzetine karşı rûkûa gidip, bütün kâinatla beraber zaaf ve aczi-ni, fakr ve zilletini izhar etmekle, **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ**² deyip,

¹ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

² “Büyük ve yüce olan Rabbimi her türlü noksandan tenzih ederim.” Peygamber Efendimiz'in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), namazın rûkûunda 3 defa bunu söylediğine dair bkz.: Müslim, *müsâfirîn* 203; Tirmizî, *salât* 79, *vitr* 19; Ebû Dâvûd, *salât* 147.

Arş-ı azameti: Büyüklüğünün tahtı, yüce hâkimiyeti.

Arz-ı ubudiyet etmek: Kullukta bulunmak, kulluğunu arz etmek.

Âyine-i müştak: İhtiyaklı, şevkli ayna.

Azîm: Büyük.

Bâkî-i Lâyezâl: Varlığı ebedî olan Allah (c.c.)

Cemal-i Bâkî: Sonsuz güzelliği.

Cesim: İri, büyük, kocaman.

Dâim ü Bâkî: Varlığı ebedî olan Allah (c.c.)

Hizmet-i Mevlâ: Cenab-ı Hakk'a hizmet.

İstiane etmek: Yardım istemek.

İzhar etmek: Göstermek, açığa vurmak.

Kadîm-i Lemyezel: Ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.)

Kibriya: Büyüklük, azamet.

Mahbub: Sevgili.

Muinsiz: Yardımcısız, yardımcıya ihtiyaç duymayan.

Perestîş etmek: Aşırı derecede sevmek.

Rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri vermesi.

Şerik: Ortak.

Tebdil etmek: Değişiklik yapmak, değiştirmek.

Ulûhiyet: Cenab-ı Hakk'ın, ibadet ve itaat edilmeye sadede kendisinin müstehak olması.

Zillet: Kıymetsizlik, küçüklük.

Rabb-i Azîm'ini tesbih edip; hem zevâlsiz Cemâl-i Zât'ına; tagayyürsüz sıfât-ı kudsiyesine, tebeddûlsüz kemâl-i sermediyetine karşı secde edip, hayret ve mahviyet içinde terk-i mâsiva ile, muhabbet ve ubûdiyetini ilân edip; hem bütün fânilere bedel bir Cemîl-i Bâkî, bir Rahîm-i Sermedî bulup, **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى**¹ demekle zevâlden münezzeh; kusurdan müberrâ Rabb-i Âlâ'sını takdîs etmek...

Sonra teşehhüd edip oturup, bütün mahlûkatın tahiyât-ı mübârekelerini ve salavât-ı tayyibelerini kendi hesabına O Cemîl-i Lemyezel ve Celîl-i Lâyezâl'e hediye edip ve Resûl-i Ekrem'ine selâm etmekle, bââtını tecdit ve evâmirine itaatini izhar edip ve îmânını tecdit ile tenvir etmek için,

¹ “En yüce olan Rabbimi her türlü noksandan tenzih ederim.” Peygamber Efendimiz'in (sallâllâhu aleyhi ve sellem), namazın secdelerinde 3 defa bunu söylediğine dair bkz.: Müslim, *müsâfirin* 203; Tirmizî, *salât* 79, *vitr* 19; Ebû Dâvûd, *salât* 147.

Biatını tecdid: Bağlılığını tazelemek, sadakatini yeniden bildirmek.

Celil-i Lâyezâl: Yüceliği, azameti, haşmet ve izzeti ebedî olan Allah (c.c.)

Cemal-i Zâtı: Zâtının güzelliği.

Cemil-i Bâkî: Güzelliği, lütuf ve ihsanları sonsuz ve ebedî olan.

Cemil-i Lemyezel: Güzelliği, lütuf ve ihsanları sonsuz ve ebedî olan Allah (c.c.)

Evamir: Emirler.

Kemal-i sermediyeti: Mutlak olarak ebedî olmak, varlığını hiç kaybetmemek.

Lemyezel=Lâyezâl: Geçici olmayan, devamlı, baki olan.

Rabb-i A'lâsı: En yüce olan Rabbi.

Rabb-i Azîm: Büyük Rab.

Rahîm-i Sermedî: Merhameti engin ve ebedî olan.

Salavat: Dualar. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için edilen dua.

Sıfât-ı kudsiye: Mukaddes, her türlü mükemmelliği içinde barındıran ve her türlü eksiklikten uzak bulunan sıfatlar.

Tahiyyat-ı mübareke: Mübarek, güzel selâm, dualar.

Takdis etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırmak, dile getirmek.

Tayyibe: Güzel, hoş. Güzel iş, amel-i sâlih.

Tecdid etmek: Tazelemek, yenilemek.

Tegayyürsüz=Tebeddûlsüz: Değişmeyen, hep aynı durumunu koruyan.

Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Terk-i mâsivâ: Allah'tan (c.c.) başka her şeyi terk etmek, yalnızca O'na yönelmek.

Teşehhüd etmek: Namazda çift rekatlarda oturup belirli dualar okuma.

Übudiyyet: Kulluk.

şu kasr-ı kâinatın intizâm-ı hakimânesini müşâhede edip Sâni-i Zülcelâl'in vahdâniyetine şehâdet etmek...

Hem saltanat-ı rubûbiyetin dellâlı ve mübelliğ-i marziyâtı ve kitab-ı kâinatın tercümân-ı âyâtı olan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtu vesselâm*)'ın risâletine şehâdet etmek demek olan mağrib namazını kılmak; ne kadar latîf, nazîf bir vazife, ne kadar azîz, lezîz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubûdiyet, ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fânî misafirhânedeki bâkiyâne bir sohbet ve dâimâne bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!..

İşâ vaktinde –ki o vakit– gündüzün ufukta kalan bakiye-i âsârı dahi kaybolup gece âlemi, kâinatı kaplar, **مُقَلَّبَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ**¹ olan Kadîr-i Zülcelâl'in, o beyaz sayfayı bu siyah sayfaya çevirmesindeki tasarrufât-ı rabbâniyesiyle, yazın müzeyyen yeşil sayfasını kışın bârid beyaz sayfasına

¹ Gece ile gündüzü birbirine çeviren (dönüştüren, sürelerini uzatıp kısaltan). Bkz.: Nûr sûresi, 24/44.

Bâkiyâne: Ebedîce.
Bakiye-i âsâr: Geride kalan eserler, izler.
Bârid: Soğuk.
Daimâne: Daimî bir şekilde.
İntizam-ı hakîmane: Çok hikmetli bir şekilde kurulmuş düzen.
İşâ: Yatsı.
Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten (Allah c.c.)
Kasr-ı kâinat: Kâinat sarayı.

Kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı: Kâinat kitabının âyetlerinin tercümanı.
Latîf: Hoş, güzel, nazik.
Mübelliğ-i marziyat: Hoşnut olunan şeyleri bildiren, tebliğ eden.
Müzeyyen: Süslü, tezyin edilmiş.
Nazîf: Temiz, pak, hoş.
Risalet: Peygamberlik.
Saltanat-ı rububiyetin dellâlı: Bütün mahlukatı yaratıp onların her türlü ihtiyaçlarını gideren Cenab-ı

Hakk'ın saltanatını ilân eden.
Sâni-i Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Yaradan.
Şehadet etmek: Şahitlik etmek.
Tasarrufât-ı Rabbaniye: Bütün varlıkları yaratıp onların bütün ihtiyaçlarını gideren Cenab-ı Hakk'ın icraatları.
Vahdaniyet: Birlik.

çevirmesindeki ¹مُسَجَّرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ olan Hakîm-i Zülkemâl'in icraât-ı ilâhiyesini hatırlatır.

Hem, mürûr-u zamanla ehl-i kubûrun bakiye-i âsârı dahi şu dünyadan kesilmesiyle, bütün bütün başka âleme geçmesindeki "Hâlık-ı mevt ve hayât"ın şuûnât-ı ilâhiyesini andırır.

Hem, dar ve fânî ve hakir dünyanın tamamen harâb olup, azîm sekeratıyla vefat edip, geniş ve bâki ve azametli âlem-i âhiretin inkişafında "Hâlık-ı arz ve semâvât"ın tasarrufât-ı celâliyesini ve tecelliyât-ı cemâliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır.

Hem, şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikî'si, Ma'bûd ve Mahbûb-u Hakikî'si, o Zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti bir kitabın sayfaları gibi sühûletle çevirir, yazar, bozar, değiştirir; bütün bunlara hükmeder bir Kadîr-i mutlak olduğunu isbat eden bir vaziyettir. İşte nihayetsiz âciz, zayıf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem

¹ Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize veren. Bkz.: Ra'd sûresi, 13/2; Ankebût sûresi, 29/61; Lokman sûresi, 31/29; Fâtır sûresi, 35/13; Zümer sûresi, 39/5.

Ehl-i kubûr: Kabirlerdeki ölüler.

Hakîm-i Zülkemal: Her işi ni hikmetli ve mükemmel bir surette yapan Allah (c.c.)

Hakir: Kıymetsiz, adi, hor.

Hâlık-ı arz ve semâvât: Yeri ve gökleri yaratan (Allah c.c.)

Hâlık-ı mevt ve hayât: Ölümü ve hayatı yaratan (Allah c.c.)

İcraat-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın icraatleri.

İnkişaf: Açılma, ortaya çıkma.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten (Allah c.c.)

Kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi: Kâinatın gerçek sahibi ve kâinatta gerçek anlamda tasarruf hakkı kendinde bulunan, evrene hükmeden.

Mabud ve Mahbub-i Hakikî: İbadet edilmeye ve gerçek anlamda sevilmeye lâ-yık olan.

Mürûr-i zaman: Zamanın geçmesi.

Sekerat: Can çekişirken gelen baygınlık, dalgınlık.

Sühûletle: Kolayca.

Şuunat-ı ilâhiye: İlâhî tecelliler, icraatler.

Tasarrufat-ı celâliye: Yüce, haşmetli, heybetli icraatler.

Tecelliyat-ı cemaliye: Cenab-ı Hakk'ın güzelliğinin ve engin lütuflarının tecellileri, parıltıları.

nihayetsiz bir istikbâl zulümâtına dalmakta, hem nihayetsiz hâdisât içinde çalkanmakta olan rûh-u beşer, yatsı namazını kılmak için şu mânâdaki işâda, İbrâhimvârî **لَا أَحَبُّ** **الْأَفْلِينَ**¹ deyip, Ma'bûd-u Lemyezel, Mahbûb-u Lâyezâl'in dergâhına namaz ile iltica edip ve şu fânî âlemde ve fânî ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbâlde, bir Bâkî-i Sermedî ile münâcât edip, bir parçacık bir sohbet-i bâkiye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek, istikbâlini ışıklandıracak, mevcudatın ve ahabbının firâk ve zevâlinden neşet eden yaralarına merhem sürececek olan Rahmân-ı Rahîm'in iltifât-ı rahmetini ve nûr-u hidâyetini görüp istemek...

Hem muvakkaten onu unutan ve gizlenen dünyâyı, o dahi unutup, dertlerini kalbin ağlamasıyla dergâh-ı rahmette döküp, hem ne olur ne olmaz, ölüme benzeyen uykuya² girmeden evvel son vazife-i ubûdiyetini yapıp, yevmiye defter-i amelini hüsn-ü hâtime ile bağlamak için

¹ "Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem." (En'âm sûresi, 6/76).

² "Uyku, ölümün kardeşidir." mânâsındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-eusat* 8/342; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 4/183; İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühed* s.79.

Bâkî-i Sermedî: Ebedî olan, varlığı zamanla sınırlı olmayan.

Dergâh-ı rahmet: Merhametiengin olan Allah'ın huzuru.

Hâdisat: Hâdiseler.

Hüsn-i hâtime: Güzel son, güzel bitiş.

İbrahimvârî: Hz. İbrahim (a.s.) gibi.

İltifât-ı rahmeti: Merhametinden kaynaklanan lütuf.

Ma'bûd-i Lemyezel: İbadet edilmeye yalnız kendisinin lâyık olduğu varlığı ebedî olan Allah (c.c.)

Mahbûb-i Lâyezâl: Ebedî sevgili.

Mevcudat: Varlıklar, kâinat.

Muvakkaten: Bir zaman için. Bir süreliğine. Geçici.

Münacat etmek: Niyaz etme, sessizce, içten içe yalvarma.

Neş'et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Nur-i hidayet: Hidayet nuru.

Ömr-i bâkî: Ebedî ömür.

Rahman ü Rahîm: Engin merhameti her şeyi kapsayan Allah (c.c.)

Sohbet-i bâkiye: Ebedî sohbet.

Vazife-i ubudiyet: Kulluk vazifesi.

Yevmiye defter-i amel: Günlük amel defteri.

Zulûmat: Karanlıklar.

salâta kıyam etmek; yâni bütün fânî sevdiklerine bedel bir Ma'bûd ve Mahbûb-u Bâkî'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerîm'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız-i Rahîm'in huzuru-na çıkmak...

Hem Fâtiha ile başlamak; yâni, bir şeye yaramayan ve yerinde olmayan nâkıs, fakir mahlûkları medih ve minnettarlığa bedel, bir Kâmil-i mutlak ve Ganiyy-i mutlak ve Rahîm ve Kerîm olan Rabbü'l-âlemîn'i medh ü senâ etmek...

Hem **إِيَّاكَ نَعْبُدُ**¹ hitabına terakki etmek; yâni, küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber Ezel ve Ebed Sultân'ı olan Mâlik-i yevmi'd-dîn'e intisâbıyla şu kâinatta nazdâr bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedâr makamına girip; **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**² demekle, bütün mahlûkat nâmına kâinatın cemaat-ı kübrâsı ve cemiyet-i uzmâsındaki ibâdât ve istiânâtı O'na takdim etmek...

¹ “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet ederiz.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

² “(Haydi öyleyse deyiniz): Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

Cemaat-i kübrâ: Büyük topluluk.

Cemiyet-i uzmâ: Azametli cemiyet.

Ganiyy-i Mutlak: Hiçbir şeye muhtaç olmayan.

Hafız u Rahîm: Hiçbir şeyi ihmal etmeyen, her şeyi muhafaza eden ve merhameti engin olan.

İbadat: İbadetler.

İntisap: Bağlanma, irtibatlı olma.

İstianat: Yardım istemeler.

Kadîr u Kerîm: Her şeye gücü yeten, cömert, şanı yüce.

Kâmil-i Mutlak: Eksiklik ifade eden bütün sıfatlardan uzak, bütün mükemmellikleri kendinde toplayan.

Mâlik-i yevmi'd-dîn: Ceza ve mükâfat gününün sahibi, hükümrani.

Nâkıs: Kusurlu.

Nazdar: Nazlı.

Rabbü'l-âlemîn: Bütün âlemlerin Rabbi olan Allah (c.c.)

Rahîm ve Kerîm: Merhamet-i pek engin, şanı yüce ve son derece cömert.

Salâte kıyam etmek: Namaza kalkmak, namaza durmak.

Vazifedar: Vazifeli, memur.

Hem **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ**¹ demekle, istikbâl karanlığı içinde saadet-i ebediyeye giden, nurânî yolu olan sırat-ı müstakîm'e hidâyeti istemek...

Hem, şimdi yatmış nebâtât, hayvanât gibi; gizlenmiş güneşler, hüşyâr yıldızlar, birer nefer misillü emrine musahhar ve bu misafirhâne-i âlemde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Zât-ı Zülcelâl'in kibriyâsını düşünüp “*Allahu Ekber*” deyip rükûa varmak...

Hem bütün mahlûkatın secde-i kübrâsını düşünüp, yâni şu gecede yatmış mahlûkat gibi, her senede, her asırdaki envâ-ı mevcudat, hattâ arz, hattâ dünya, birer muntazam ordu, belki birer mutî nefer gibi vazife-i ubûdiyet-i dünyeviyesinden, emr-i kün feyekûn ile terhis edildiği zaman, yâni âlem-i gayba gönderildiği vakit, nihayet intizam ile zevâlde gurub seccadesinde “*Allahu Ekber*” deyip secde ettikleri...

Hem emr-i kün feyekûn'den² gelen bir sayha-yı ihyâ ve îkâz ile yine baharda; kısmen aynen, kısmen mislen

¹ “Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.” (Fâtîha sûresi, 1/6)

² “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En’âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

Âlem-i gayb: Görünmeyen, duyularla bilinmeyen âlem.

Arz: Yeryüzü, dünya.

Emre musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.

Envâ-ı mevcudat: Bütün varlıklar, her tür yaratık.

Hüşyar: Uyanık.

Kibriya: Azamet, büyüklük, ululuk.

Misafirhane-i âlem: Dünya misafirhanesi.

Misillü: Gibi.

Mislen: Benzer şekilde.

Mutî: İtaatkâr.

Nebatat: Bitkiler.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, ahiret saadeti.

Sayha-yı ihya ve ikaz: Hayat veren, uyandıran ses, sedâ.

Secde-i kübra: Büyük, geniş dairedeki secde.

Sırat-ı müstakim: Dinin çizdiği doğru yol.

Vazife-i ubudiyet-i dünyeviye: Dünyadaki kulluk vazifesi.

haşrolup kıyam edip kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi; şu insancık, onlara iktidâen o Rahmân-ı Zülkemâl'in, o Rahîm-i Zülcemâl'in bâr-gâh-i huzurunda hayret-âlûd bir muhabbet, bekâ-âlûd bir mahviyet, izzet-âlûd bir tezellül içinde “*Allahu Ekber*” deyip sücûda gitmek; yâni, bir nevi mi'râca çıkmak demek olan işâ namazını kılmak; ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar azîz, lezîz, ne kadar mâkul, münâsib bir vazife, bir hizmet, bir ubûdiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit; her biri, birer inkılâb-ı azîmin işârâtı ve icraât-ı cesîme-i rabbâniyenin emârâtı ve in'âmât-ı külliye-i ilâhiyenin alâmâtı olduklarından, borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Alâmât: Alâmetler, belirtiler, izler.

Bâr-gâh-ı huzurunda: Huzurunda, önünde.

Bekâ-âlûd: Ebedilikle karışık.

Emarat: Belirtiler, izler.

Hayret-âlûd: Hayretle karışık, hayret dolu.

İcraat-ı cesîme-i rabbaniye: Rabbimizin büyük, muhteşem icraatı.

İktidâen: Uyarak, ittiba ederek.

İn'âmât-ı külliye-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın külli nimetleri.

İnkılâb-ı azîm: Büyük inkılâp, büyük hâdise.

İşârât: İşaretler.

İzzet-âlûd: İzzetle, büyüklükle karışık.

Kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ olmak: Allah'a hizmet için el-pençe divan durmak.

Kıyam etmek: Kalkmak.

Mi'rac: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) en büyük mucizelerinden olan, Cenab-ı Hakk'ın huzuruna çıkması mucizesi.

Sücûda gitmek: Secdeye varmak.

Tezellül: Kıymetsizliğini bilmek, itiraf etmek.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِّعِبَادِكَ لِیَعْلَمَهُمْ کَيْفِیَّةَ مَعْرِفَتِكَ
وَالْعُبُوْدِیَّةَ لَكَ، وَمُعْرِفًا لِّکُنُوْزِ اَسْمَائِكَ وَتَرْجَمَانًا لِآیَاتِ کِتَابِ کَائِنَاتِكَ،
وَمِرَاةً لِّعُبُوْدِیَّتِهِ لِجَمَالِ رُبُوْبِیَّتِكَ، وَعَلٰى اِلٰهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِیْنَ، وَارْحَمْنَا
وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، اٰمِیْنَ بِرَحْمَتِكَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ¹

¹ Allahım, kullarına Seni nasıl tanıyacaklarını ve Sana nasıl kulluk edeceklerini öğretmek ve isimlerinin hazinelerini tarif etmek üzere, kitab-ı kâinatının âyetlerinin tercümanı ve ubûdiyetiyle Senin cemâl-i rubûbiyetine bir ayna olarak gönderdiğin zâta, onun bütün âl ve ashâbına salât ve selâm et. Bize ve erkek-kadın bütün müminlere merhamet et. Rahmetine güveniyoruz, kabul buyur ey Erhamürrahimîn olan Rabbimiz.

[On İkî Sûret]

Birinci Sûret

Hiç mümkün müdür ki; bir saltanat, bâhusus böyle muhteşem bir saltanat, hüsn-ü hizmet eden mutîlere mükâfatı ve isyan edenlere mücâzâtı bulunmasın. Burada yok hükmündedir.

Demek başka yerde bir mahkeme-i kübrâ vardır.

İkinci Sûret

Bu gidişata, icraâta bak! Nasıl en fakir, en zayıftan tut, tâ herkese mükemmel, mükellef erzak veriliyor. Kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor. Hem gayet kıymettar ve şâhâne taamlar, kaplar, murassa nişanlar, müzeyyen elbiseler, muhteşem ziyâfetler vardır. Bak! Senin gibi sersemlerden başka herkes, vazifesine gayet dikkat eder. Kimse zerrece haddinden tecavüz etmez. En büyük şahıs, en büyük bir itaatle mütevâziâne bir havf ve heybet altında hizmet eder.

Demek şu saltanat sahibinin pek büyük bir keremi, pek geniş bir merhameti var. Hem pek büyük izzeti, pek celâlli bir haysiyeti, nâmusu vardır. *Hâlbuki kerem ise, in'âm etmek*

İn'âm etmek: Nimet vermek, ikram etmek.

Murassa: Değerli taşlarla süslenmiş.

Mutî: İtaatkâr.

Mücâzât: Cezalandırma.

Mütevâziâne: Alçak gönüllülikle, tevâzu içinde.

Taam: Yemek, yiyecek.

ister. Merhamet ise, ihsansız olamaz. İzzet ise, gayret ister. Haysiyet ve nâmus ise, edepsizlerin te'dibini ister.

Hâlbuki şu memlekette o merhamet, o nâmusâ lââyık binden biri yapılmıyor. Zâlim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübrâya bırakılıyor.

Üçüncü Şûret

Bak! Ne kadar âlî bir hikmet, bir intizamla işler dönüyor. Hem ne kadar hakikî bir adâlet, bir mîzanla muameleler görülüyor. Hâlbuki hikmet-i hükûmet ise, saltanatın cenâh-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister. Adalet ise, raiyyetin hukukunun muhafazasını ister; tâ hükûmetin haysiyeti, saltanatın haşmeti muhafaza edilsin.

Hâlbuki, şu yerlerde o hikmete, o adâlete lââyık binden biri icrâ edilmiyor. Senin gibi sersemeler, çoğu ceza görmekten buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübrâya bırakılıyor.

Dördüncü Şûret

Bak! Had ve hesaba gelmeyen şu sergilerde olan misilsiz mücevherat, şu sofralarda olan emsâlsiz mat'ûmat gösteriyorlar ki: Bu yerlerin Pâdişâh'ının hadsiz bir sehâveti, hesapsız, dolu hazineleri vardır. Hâlbuki böyle bir sehâvet ve tükenmez hazineler, dâimî ve istenilen her şey içinde

bulunur bir dâr-ı ziyâfet ister. Hem ister ki, o ziyâfetten te-lezzüz edenler orada devam etsinler. Tâ zevâl ve firâk ile elem çekmesinler. *Çünkü; zevâl-i elem, lezzet olduğu gibi, zevâl-i lezzet dahi elemdir.*

Bu sergilere bak! Ve şu ilânlara dikkat et! Ve bu del-lâllara kulak ver ki, mu'ciznümâ bir Padişah'ın antika sanatlarını teşkil ve teşhîr ediyorlar. Kemâlâtını gösteriyorlar. Misilsiz cemâl-i mânevîsini beyan ediyorlar. Hüsn-ü mahfîsinin letâifinden bahsediyorlar.

Demek onun pek mühim hayret verici kemâlât ve cemâl-i mânevîsi vardır. Gizli, kusursuz kemâl ise; takdir edici, istihsan edici, mâşâallah deyip, müşâhede edicilerin başlarında teşhir ister. Mahfî, nazirsiz cemâl ise; görünmek ve görmek ister. Yâni, kendi cemâlini iki vecihle görmek, biri, muhtelif aynalarda bizzat müşâhede etmek; diğeri, müştâk seyirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşâhedesi ile müşâhede etmek ister. Hem görmek, hem görünmek, hem dâimî müşâhede, hem ebedî işhâd ister. Hem o dâimî cemâl, müştâk seyirci ve istihsan edicilerin devâm-ı vücutlarını ister. Çünkü: Dâimî bir cemâl, zâil müştâka razı olamaz. Zîrâ dönmemek üzere zevâlê mahkûm olan bir seyirci, zevâlin tasavvuruyla muhabbeti adâvete döner. Hayret

Adavet: Düşmanlık.

Dâr-ı ziyâfet: Ziyâfet yurdu, ziyâfet verilen yer.

Devam-ı vücud: Mevcudiyetin devamlı olması.

Hüsn-i mahfî: Gizli güzellik.

İstihsan etmek: Beğenmek, güzel bulmak, takdir etmek.

İşhâd: Şahit tutmak.

Letâif: İncelikler, güzellikler.

Mu'ciznümâ: Mucize gösteren, elinden harikalar çıkar.

Mütehayyir: Hayrete düşmüş, hayran kalmış.

Telezüz etmek: Lezzet almak, keyif almak.

Teşhir: Sergilemek, göstermek, duyurmak.

Zâil: Geçip giden, devamlılık arz etmeyen.

Zevâl: Bitme, sona erme.

ve hürmeti tahkire meyleder. Çünkü insan bilmediği ve yetiştirmediği şeye düşmandır.

Hâlbuki şu misafirhânelerden herkes çabuk gidip, kayboluyor. O kemâl ve o cemâlin bir ışığını, belki zayıf bir gölgesini, bir anda bakıp doymadan gidiyor.

Demek, bir seyrangâh-ı dâimîye gidiliyor...

Beşinci Sûret

Bak! Bu işler içinde, görünüyor ki, o misilsiz Zât'ın pek büyük bir şefkati vardır. Çünkü her musîbetzedenin imdadına koşturuyor. Her suâle ve matlûba cevap veriyor. Hattâ, bak! En ednâ bir hâcet, en ednâ bir raiyyetten görse, şefkatle kaza ediyor.¹ Bir çobanın bir koyunu, bir ayağı incinse, ya merhem, ya baytar gönderiyor.

Şimdi gel gidelim! Şu adada büyük bir içtima var. Bütün memleket eşrâfı orada toplanmışlar. Bak! Pek büyük bir nişanı taşıyan bir Yâver-i Ekrem bir nutuk okuyor. O şefkatli Padişah'ından bir şeyler istiyor. Bütün ahâli: *"Evet, evet biz de istiyoruz."* diyorlar. O'nu tasdik ve teyid ediyorlar. Şimdi dinle, bu Pâdişah'ın sevgilisi diyor ki:

"Ey bizi nimetleriyle perverde eden Sultânımız! Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını, menbâlarını göster. Ve bizi makarr-ı saltanatına celbet.

¹ Allah Teâlâ'nın, her canlıya rızkını gönderdiğine dair bkz.: Hûd sûresi, 11/6; Ankebût sûresi, 29/60".

Ednâ: En küçük, çok önemsiz.

Kaza etmek: Yerine getirmek.

Makarr-ı saltanat: Saltanat merkezi.

Perverde etmek: Beslemek, gıda ve iâşesini temin etmek.

Seyrangâh: Seyran yeri, mesîre, gezi yeri.

Bizi bu çöllerde mahvettirme. Bizi huzuruna al. Bize merhamet et. Burada bize tattırdığın lezîz nimetlerini orada yedir. Bizi zevâl ve teb'îd ile ta'zîb etme. Sana müştâk ve müteşekkir şu mutî raiyyetini başıboş bırakıp îdam etme." diyor ve pek çok yalvarıyor. Sen de işitiyorsun.

Acaba bu kadar şefkatli ve kudretli bir Padişah, hiç mümkün müdür ki; en ednâ bir adamın en ednâ bir merâmını ehemmiyetle yerine getirsin, en sevgili bir Yâ-ver-i Ekrem'inin en güzel bir maksûdunu yerine getirmesin? Hâlbuki, O sevgilinin maksûdu umumun da maksûdudur. Hem, Pâdişah'ın marzîsi, hem merhamet ve adâletinin muktezâsıdır. Hem ona rahattır, ağır değil. Bu misâfirhânelerdeki muvakkat nüzhetgâhlar kadar ağır gelmez. Madem, nümûnelerini göstermek için beş-altı gün seyrangâhlara bu kadar masraf ediyor, bu memleketi kurdu. Elbette, hakikî hazinelerini, kemâlâtını, hünerlerini makarr-ı saltanatında öyle bir tarzda gösterecek, öyle seyrangâhlar açacak ki, akılları hayrette bırakacak.

Demek bu meydan-ı imtihanda olanlar, başıboş değiller; saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyorlar...

Altıncı Sûret

İşte gel, bak! Bu muhteşem şimendiferler, tayyâreler, teçhizatlar, depolar, sergiler, icraâtlar gösteriyorlar ki,

İ'dâm etmek: Yokluğa mahkum etmek.

Marzî: Hoşa giden, hoşnut olunan şey.

Mutî: İtaatkâr.

Nüzhetgâh: Seyir geri, gezinti yeri, eğlence yeri.

Ta'zib etmek: Azap etmek, cezalandırmak.

Teb'îd: (Rahmetten) uzaklaştırma.

perde arkasında pek muhteşem bir saltanat vardır,^{1(Hâşiye)}
hükmediyor. Böyle bir saltanat, kendisine lâayk bir raiyyet

^{1(Hâşiye)} Meselâ: Nasıl şu zamanda manevra meydanında harp usûlünde, “Silâh al! Sûngü tak!” emriyle koca bir ordu baştan başa dikenli bir meşegâha benzediği gibi; her bir bayram gününde resm-i geçit için: “Formalarınızı takıp nişanlarınızı asınız!” emrine karşı ordugâh, serâser rengârenk çiçek açmış müzeyyen bir bahçeyi temsil ettiği misillü; öyle de rûy-u zemin meydanında, Sultân-ı Ezeli’nin nihayetsiz envâ-ı cünûdundan melek ve cin ve ins ve hayvanlar gibi şursuz nebâtât tâifesi dahi, hıfz-ı hayat cihadında emr-i kün feyekûn^{*1} ile “Müdâfaa için silâhlarınızı ve cihâzâtınızı takınız!” emr-i ilâhîyi aldıkları vakit, zemin baştan aşağıya bütün ondaki dikenli ağaçlar ve nebatlar, süngücüklerini taktıkları zaman, aynen süngülerini takmış muhteşem bir ordugâha benziyor.

Hem, baharın her bir günü, her bir haftası, birer tâife-i nebâtâtın birer bayramı hükmünde olduğu için, her bir tâifesi dahi kendi Sultân-ının o tâifeye ihsan ettiği güzel hediyeleri teşhir için ona taktığı murassa nişanları birer resm-i geçit tarzında o Sultân-ı Ezeli’nin nazar-ı şuhûd ve işhâdına arz ettiğinden ve öyle bir vaziyet gösterdiğinden; bütün nebâtât ve eşcâr güya:

“Sanat-ı rabbâniye murassaâtını ve çiçek ve meyve denilen fitrat-ı ilâhiyenin nişanlarını takınız; çiçekler açınız!” emr-i rabbâniyeyi dinliyorlar ki, rûy-u zemin dahi gayet muhteşem bir bayram gününde, şâhâne resm-i geçitte, sürmeli formaları ve murassa nişanları parlayan bir ordugâhı temsil ediyor. İşte şu derece hikmetli ve itizamlı teşhizat ve tezyinât, elbette nihayetsiz Kadîr bir Sultân’ın, nihayet derecede Hakîm bir Hâkim’in emriyle olduğunu kör olmayanlara gösterir.

^{*1} “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En’âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

Cihâzât: Cihazlar, aletler, donanımlar.

Emr-i ilâhî: İlâhî emir, Allah’tan (celle celâlüh) gelen emir.

Emr-i rabbânî: Rabbimizin emri.

Envâ-ı cünûd: Türlü türlü ordular.

Eşcâr: Ağaçlar.

Fitrat-ı ilâhiye: İlâhî yaratış. Cenab-ı Hakk’ın yaratması.

Hâkim: Hükümdar, hüküm geçiren.

Hakîm: Yaptığı işleri hikmetli yapan.

Hıfz-ı hayat cihadı: Hayatı koruma savaşı, gayreti.

İns: İnsanlar.

Kadîr: Her şeye gücü yeten.

Meşegâh: Meşelik.

Misillü: Gibi.

Müzeyyen: Süslü.

Nazar-ı şuhûd ve işhâd: Görme ve gösterme nazarı. Gören ve gösterenin bakışı.

Nebâtât: Bitkiler.

Ordugâh: Ordunun konakladığı yer.

Resm-i geçit: Geçit töreni.

Rûy-zemin: Yeryüzü, dünya.

Serâser: Baştan başa.

Sultân-ı Ezeli: Kâinatın ezeli ve mutlak hâkimi Allah (celle celâlüh)

Tâife: Grup, bölük, takım.

Tâife-i nebâtât: Bitki türü, bitki grubu.

Teşhizat: Donatılar.

Tezyinât: Süslemeler, bezemeler, süsler.

Zemin: Yeryüzü.

ister. Hâlbuki, görüyorsun, bütün raiyyet bu misafirhânedeki toplanmışlar. Misafirhâne ise, her gün dolar boşalır. Hem bütün raiyyet manevra için bu meydan-ı imtihanda bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebdil ediliyor. Hem bütün raiyyet, Pâdişah'ın kıymettar ihsânâtının nümûnelerini ve hârîka sanatlarının antikalarını sergilerde temâşâ etmek için şu teşhîrgâhda birkaç dakika durup seyrediyorlar. Meşher ise, her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider.

İşte bu hâl, şu vaziyet kat'î gösteriyor ki: Şu misafirhâne ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında dâimî saraylar, müstemir meskenler, şu nümûnelerin ve sûretlerin hâlis ve yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır.

Demek burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır; orada ücret verir. Herkesin istidâdına göre orada bir saadeti var...

Yedinci Sûret

Gel, bir parça gezelim. Şu medenî ahâli içinde ne var, ne yok görelim.

İşte bak! Her yerde, her köşede, müteaddit fotoğraflar kurulmuş, sûret alıyorlar. Bak, her yerde müteaddit kâtipler oturmuşlar, bir şeyler yazıyorlar. Her şeyi kaydediyorlar. En ehemmiyetsiz bir hizmeti, en âdi bir vukûâtı

Müstemir: Daimî, sürekliliği olan.

Tahavvül etmek: Değişmek, değişim geçirmek.

Tebdil etmek: Değiştirmek, değişik hâle sokmak.

Müteaddid: Birçok, çeşitli.

zaptediyorlar.¹ Ha! Şu yüksek dağda Pâdişah'a mahsus bir büyük fotoğraf kurulmuş ki,^{2(Hâşiye)} bütün bu yerlerde ne cereyan eder, sûretini alıyorlar. Demek, o Zât emretmiş ki; mülkünde cereyan eden bütün muamele ve işler zaptedilsin. Demek oluyor ki; o Zât-ı Muazzam bütün hâdisâtı kaydettirir, sûretini alır. İşte, şu dikkatli hıfz ve muhafaza, elbette bir muhasebe içindir.

Şimdi, en âdi raiyyetin en âdi muamelelerini ihmal etmeyen bir Hâkim-i Hafız, hiç mümkün müdür ki, raiyyetin en büyüklerinden, en büyük amellerini muhafaza etmesin, muhasebe etmesin, mükâfat ve mücâzât vermesin.

¹ Bkz.: Kehf sûresi, 18/49; Kaf sûresi, 50/17-18; İnfitâr sûresi, 82/10-12.

^{2(Hâşiye)} Şu Sûret'in işaret ettiği mânâların bir kısmı Yedinci Hakikat'te beyan edilmiş. Yalnız, burada padişaha mahsus bir büyük fotoğraf işareti ve hakikatî "*levh-i mahfuz*" demektir.

Levh-i mahfuz'un tahakkuk-u vücûdu "*Yirmi Altıncı Söz*"de şöyle isbat edilmiş ki:

Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücûdunu ihsâs eder ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin bulunduğunu iş'âr eder ve küçük kesretli tereşşuhâtlar, büyük bir su menbainı işmâm eder.

Aynen öyle de; küçük küçük cüzdanlar hükmünde; hem birer küçük levh-i mahfuz mânâsında; hem büyük levh-i mahfuzu yazan kalemden tereşşuh eden küçük küçük noktalar sûretinde olan benîbeşerin kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir hâfıza-yı kübrâyı, bir defter-i ekberi, bir levh-i mahfuz-u âzam'ı ihsâs eder, iş'âr eder ve isbat eder. Belki, keskin akıllara gösterir...

Benî-beşer: İnsanoğulları.

Defter-i ekber: En büyük defter.

Defter-i kebîr: Büyük defter.

Hafıza-i kübrâ: En büyük hafıza.

Hâkim ü Hafız: Hiçbir şeyi ihmal etmeyen, her şeyi muhafaza eden hükümdar.

İhsas etmek: Sezdirme, hissettirme.

İş'âr etmek: Bildirmek, haber vermek.

İshmâm etmek: Zimnen bildirme, hissettirme.

Kuvve-i hâfıza: Hafıza. Akılda tutma melekesi.

Levh-i mahfuz: Korunmuş levha. Olmuş olacak her şeyin yazılı olduğu kader levhası.

Levh-i mahfuz-i a'zam: En büyük levh-i mahfuz.

Menba: Kaynak.

Tahakkuk-i vücudu: Varlığının kesin olması.

Tereşşuh etmek: Sızmak.

Tereşşuhatlar: Sızmalar, sızıntılar.

Hâlbuki, o Zât'ın izzetine ve gayretine dokunacak ve şe'n-i merhameti hiç kabul etmeyecek muameleler, o büyüklerden sudûr ediyor, burada cezaya çarpmıyor.

Demek, bir mahkeme-i kübrâya bırakılıyor...

Şekizinci Sûret

Gel, O'ndan gelen bu fermanları sana okuyacağım. Bak! Mükerrer vaad ediyor ve şiddetli tehdid ediyor ki: *“Sizleri oradan alıp, makarr-ı saltanatıma getireceğim ve mutîleri mes'ûd, âsîleri mahpus edeceğim. O muvakkat yeri harâb edip, müebbed sarayları, zindanları hâvi diğer bir memleket kuracağım.”*

Hem o vaad ettiği şeyler ona gayet rahattır. Raiyyetine, gayet mühimdir. Vaadinde hulf ise, izzet-i iktidarına gayet zıttır.¹

İşte bak ey sersem! Sen yalancı vehmini, hezeyâncı aklını, aldaticı nefsin tasdik ediyorsun. Ve hiçbir veçhile hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir cihetle hilâf haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen işler sıdkına şehâdet eden bir Zât'ı tekzip ediyorsun. Elbette büyük bir cezaya müstehak olursun. Misâlin şuna benzer ki: Bir yolcu, güneşin ziyâsından gözünü kapıyor, hayâline bakıyor; vehmi,

¹ Cenâb-ı Hakk'ın (*celle celâlih*) vaad ettiği şeyden aslâ dönmeyeceğine dair bkz.: Bakara sûresi, 2/80; Âl-i İmran sûresi, 3/9, 194; Ra'd sûresi, 13/31; İbrahim sûresi, 14/47; Hac sûresi, 22/47; Rûm sûresi, 30/6; Zümer sûresi, 39/20.

Mahbus etmek: Hapsetmek.

Sıdk: Doğruluk, özü-sözü bir olmak.

Şe'n-i merhameti: Merhametinin durumu, enginliği.

Vaadde hulf etmek: Verdiği sözde durmamak.

bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvîr etmek istiyor. Madem vaad etmiş yapacaktır. Hâlbuki, îfâsı O'na çok rahat ve bize ve her şeye ve O'na ve saltanatına pek çok lâzımdır.

Demek bir mahkeme-i kübrâ, bir saadet-i uzmâ vardır.

Dokuzuncu Sûret

Şimdi gel! Bu dâirelerin ve cemaatlerin bâzı rüesâlarına ki,^{1(Hâşiye-1)} her biri bizzat Pâdişah'la görüşecek husûsî birer telefonu var. Hem, bâzı onun huzuruna çıkmışlar. Ne diyorlar bak: Bunlar ittifakla ihbar ediyorlar ki; o Zât, mükâfat ve mücâzât için pek muhteşem ve dehşetli bir yer ihzâr etmiş. Gayet kavî vaad ve şiddetli tehdid ediyor. Hem onun izzet ve celâleti hiçbir vecihle, hulfü'l-va'de tenezzül edip, tezellül kabul etmez.

Hâlbuki, o muhbirler hem tevâtür derecesinde çok, hem icmâ kuvvetinde bir ittifakla haber veriyorlar ki: Şu bâzı âsârı görünen saltanat-ı azîmenin medarı ve makararı, buradan uzak bir başka memlekettedir ve şu meydan-ı

^{1(Hâşiye-1)} Şu sûretin isbat ettiği mânâlar “*Sekizinci Hakikat*”te görünecek. Meselâ, dâirelerin reisleri şu temsilde, enbiyâ ve evliyâyâ işarettir. Ve telefon ise, ma'kes-i vahy ve mazhar-ı ilham olan, kalbden uzanan bir nisbet-i rabbâniyedir ki, kalb o telefonun başıdır ve kulağı hükmündedir.

Âsâr: Eserler, alâmetler.

Enbiyâ: Peygamberler.

Evliyâ: Veliler, Allah dostları.

Hulfü'l-vaad: Sözünde durmamak.

İhzâr etmek: Hazırlamak.

Ma'kes-i vahy: Vahyin zuhur ettiği, ortaya çıktığı yer.

Mazhar-ı ilham: İlhamların geldiği, ortaya çıktığı yer. İlhamı mazhar, ilhamı nail olan.

Medâr: Yörünge, merkez.

Nisbet-i rabbâniye: İlâhî bağ.

Rüesâ: Reisler, başkanlar, önderler.

Saadet-i uzmâ: Büyük saadet.

Tevâtür: Yalan için birleşmeleri mümkün olmayan birçok insanın aynı şeyi haber vermeleri.

Tezellül: Bulunduğu konumdan aşağı inmek, hor ve hakir olmak.

imtihanda binâlar muvakkattırlar. Sonra dâimî saraylara tebdil edilecek. Bu yerler değişecekler.

Çünkü: Eserleriyle azameti anlaşılan şu muhteşem, zevâlsiz saltanat; böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekâsız, nâkıs, tekemmülsüz umûrlar üzerinde kurulmaz, durulmaz... Demek; O'na lâıyk, dâimî, müstekar, zevâlsiz, müstemir, mükemmel, muhteşem umûrlar üzerinde duruyor.

Demek, bir diyâr-ı âher var; elbette o makarra gidilecektir...

Onuncu Sûret

Gel, bugün nevrûz-u Sultânî' dir. ^{1(Hâşiye-2)} Bir tebeddûlat olacak; acı işler çıkacak. Şu baharın şu güzel gününde,

^{1(Hâşiye-2)} Bu sûretin remzini “Dokuzuncu Hakikat”te göreceksin. Meselâ: Nevruz günü, bahar mevsimine işarettir. Çiçekli, yeşil sahra ise, bahar mevsimindeki rûy-u zemindir. Değişen perdeler, manzaralar ise, fasl-ı baharın ibtidâsından, yazın intihâsına kadar, Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl'in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemâl'in kemal-i intizam ile değiştirdiği ve kemal-i rahmet ile tazelandırdığı ve birbiri arkasında gönderdiği mevcudat-ı bahâriye tabakâtına ve masnûât-ı sayfiye tâifelerine ve erzâk-ı hayvaniye ve insâniyeye medar olan mat'ûmâta işarettir.

Bîkarar: Kararsız, düzensiz, yerleşik olmayan.

Diyâr-ı âher: Başka diyar.

Erzak-ı hayvaniye ve insaniye: İnsanların ve hayvanların rızıkları.

Fasl-ı bahar: Bahar mevsimi.

Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemâl: Cemal ve lûtf sahibi, her işini hikmetle yapan Yara-

İbtidâ: Başlangıç.

İntihâ: Son.

Kemâl-i intizam ile: Mükemmel, kusursuz bir düzen ile.

Kemâl-i rahmet ile: Mükemmel, kusursuz bir rahmet ve merhamet ile.

Masnuat-ı sayfiye: Yazın ortaya çıkan mahluklar, varlıklar.

Mat'ûmât: Yiyecekler, gıda maddeleri.

Medar: Sebep, vesile, yö-

Mevcudat-ı bahariye: Baharda meydana çıkan varlıklar.

Müstekar: İstikrarlı.

Müstemir: Devamlılığı olan, sürekli.

Mütegayyir: Değişken, otu-

Nevruz-ı sultanî: Nevruz bayramı.

Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten Yaradan.

Tabakat: Tabakalar, dereceler.

Umûr: İşler, hususlar, durumlar.

şu güzel çiçekli olan şu yeşil sahraya gidip bir seyran ederiz.

İşte bak! Ahâli de bu tarafa geliyorlar. Bak, bir sihir var. O binalar birden harâb oldular. Başka bir şekil aldı. Bak, bir mucize var. O harâb olan binalar, birden burada yapıldı. Âdeta bu hâlî bir çöl, bir medenî şehir oldu. Bak, sinema perdeleri gibi her saat başka bir âlem gösterir, başka bir şekil alır.

Buna dikkat et ki; o kadar karışık, süratli, kesretli, hakikî perdeler içinde ne kadar mükemmel bir intizam vardır ki, her şey yerli yerine konuluyor. Hayalî sinema perdeleri dahi bunun kadar muntazam olamaz. Milyonlar mahir sihirbazlar dahi bu sanatları yapamazlar. Demek, bize görünmeyen o Pâdişah'ın çok büyük mucizeleri vardır.

Ey sersem! Sen diyorsun: “Nasıl bu koca memleket tahrip edilip, başka yere kurulacak?”

İşte görüyorsun ki; her saat, senin aklın kabul etmediği o tebdîl-i diyar gibi çok inkılâblar, tebdiller oluyor. Şu toplanmak, dağılmak ve şu hâllerden anlaşıyor ki; bu görünen süratli içtimâlar, dağılmalar, teşkilleri, tahripler içinde başka bir maksad var... Bir saatlik içtimâ için on sene kadar bir masraf yapılıyor. Demek bu vaziyetler maksûd-u bizzat değiller. Bir temsildir, bir takliddirler. O Zât, mucize ile yapıyor. Tâ sûretleri alınıp terkîb edilsin ve neticeleri hıfzedilip yazılsın. –Nasıl ki, manevra meydan-ı imtihanının her şeyi kaydediliyordu ve yazılıyordu.– Demek, bir mecma-ı

ekberde muamele, bunlar üzerine devam edip dönecek. Hem, bir meşher-i âzamda dâimî gösterilecek. Demek, şu geçici, kararsız vaziyetler; sabit sûretler, bâkî meyveler veriyorlar.

Demek bu ihtifâlât; bir saadet-i uzmâ, bir mahkeme-i kübrâ, bilmediğimiz ulvî gayeler içindir...

On Birinci Sûret

Gel, ey muannit arkadaş! Bir tayyâreye –ya şarka veya garba, yâni; mâzî ve müstakbele giden bir şimendifere– binelim. Şu mucizekâr Zât'ın, sâir yerlerde ne çeşit mucizeler gösterdiğini görelim.

İşte bak! Gördüğümüz menzil ve meydan ve meşher gibi acâibler, her tarafta bulunuyor. Lâkin, sanatça, sûretçe birbirinden ayırırlar. Fakat, buna iyi dikkat et ki; o sebat-sız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekâsız meşherlerde; ne kadar bâhir bir hikmetin intizâmâtı, ne derece zâhir bir inâyetin işârâtı, ne mertebe âlî bir adâletin emârâtı, ne derece vâsî bir merhametin semerâtı görünüyor. Basîretsiz olmayan herkes yakînen anlar ki; O'nun hikmetinden daha ekmel bir hikmet ve inâyetinden daha ecmel bir inâyet ve merhametinden daha eşmel bir merhamet ve adâletinden daha ecell bir adâlet olamaz ve tasavvur edilemez.

Bâhir: Açık, parlak.

Ecell: Çok celâlli, çok heybetli, en büyük.

Ecmel: Çok güzel, en güzel.

Ekmel: Çok mükemmel, en kusursuz.

Eşmel: Çok şümüllü, en engin, en kapsamlı.

Muannid: İnatçı.

Saadet-i uzmâ: Büyük, azîm saadet.

Vâsi: Geniş, engin.

Eğer faraza, tevehhüm ettiğin gibi, daire-i memleketinde dâimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâkî meskenler, mukîm ahâli, mesut raiyyeti bulunmazsa: Şu hikmet, inâyet, merhamet, adâletin hakikatlerine şu bekâsız memleket mazhar olamadığı mâlûm; ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa; o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz hâlde, güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek ve şu müşâhede ettiğimiz inâyeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emârâtı, işârâtı görünen adâleti inkâr etmek lâzım gelir. Hem bu gördüğümüz icraât-ı hakimâne ve ef'âl-i kerîmâne ve ihsânât-ı rahîmânenin sahibini –hâşâ sümme hâşâ!– sefîh bir oyuncu, gaddar bir zâlim olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, hakikatlerin zıtlarına inkılâbıdır.

Hâlbuki; inkılâb-ı hakâik, bütün ehl-i aklın ittifakıyla muhâldir, mümkün değildir. Yalnız, her şeyin vücûdunu inkâr eden Sofestâî eblehler hariçtir.

Demek, bu diyardan başka bir diyar vardır. Onda bir mahkeme-i kübrâ, bir ma'dele-i ulyâ, bir mekreme-i uzmâ vardır ki; tâ şu merhamet ve hikmet ve inâyet ve adâlet tamamen tezahür etsinler..

Ebleh: Ahmak.

Ef'âl: Fiiller, işler, uygulamalar.

İnkılâb-ı hakâik: Hakikatlerin tersine dönmesi.

Mâ'dele-i ulyâ: Adaletin yerini bulacağı çok yüce makam.

Mekreme-i uzmâ: Çok büyük ziyafetgâh.

Mukîm: Bir yeri mesken tutan, ikamet eden.

Sofestâî: Yanıltmacı, muğâlatacı. Yanıltmak için söz söyleyen.

On İkinci Sûret

Gel, şimdi döneceğiz. Şu cemaatlerin reisleriyle ve zâbitleriyle görüşeceğiz ve teşhizatlarına bakacağız ki; o teşhizat, yalnız o meydandaki kısa bir müddet içinde geçinmek için mi verilmiştir, yahut, başka yerde uzun bir saadet hayatı tahsil etmek için mi verilmiştir, görelim. Herkese ve her teşhizata bakamayız. Fakat, nümûne için şu zâbitin cüzdan ve defterine bakacağız. Bu cüzdanda zâbitin rütbesi, maaşı, vazifesi, matlûbâtı, düstûr-u harekâtı vardır.

Bak, bu rütbe birkaç günlük için değil; pek uzun bir zaman için verilebilir. “Şu maaşı hazine-i hâssadan filân tarihte alacaksın.” yazılıdır. Hâlbuki o tarih, çok zaman sonra ve bu meydan kapandıktan sonra gelir. Şu vazife ise; şu muvakkat meydana göre değil, belki Pâdişah’ın kurbünde dâimî bir saadeti kazanmak için verilmiştir. Şu matlûbât ise; birkaç günlük bu misafirhânedeki geçinmek için olamaz. Belki, uzun ve mes’ûdâne bir hayat için olabilir. Şu düstûr ise, bütün bütün açığa verir ki; cüzdan sahibi başka yere namzettir, başka âleme çalışır.

Bak, şu defterlerde, âletler teşhizatının sûret-i istimâli ve mes’ûliyetler vardır. Hâlbuki; eğer, yalnız bu meydana başka âli, dâimî bir yer bulunmazsa; şu muhkem defter, o kat’î cüzdan, bütün bütün mânâsız olur.

Düstur: Kanun, anayasa.

Hazine-i hâssa: Padişaha ait mülklerin gelir-giderini takip eden daire.

Matlûbât: Talep edilen şeyler, alacaklar.

Muhkem: Kesin kaideler ihtiva eden.

Padişahın kurbünde: Padişahın yakınında.

Hem, şu muhterem zâbit ve mükerrem kumandan ve muazzez reis; bütün ahâlden aşağı, herkesten daha bedbaht, daha bîçâre, daha zelîl, daha musibetli, daha fakir, daha zayıf bir derekeye düşer.

İşte buna kıyas et. *Hangi şeye dikkat etsen şehâdet eder ki: Bu fânîden sonra bir bâkî var...*

Ey arkadaşı! Demek, bu muvakkat memleket bir tarla hükmündedir. Bir talimgâhtır; bir pazardır. Elbette arkasında bir mahkeme-i kübrâ, bir saadet-i uz mâ gelecektir. Eğer bunu inkâr etsen; bütün zâbitlerdeki cüzdanları, defterleri, teşhizatları, düstûrları, belki şu memleketteki bütün intizâmâtı, hattâ hükûmeti inkâr etmeğe mecbur olursun ve bütün vâki olan icraâtın vücûdunu tekzip etmek lâzım gelir. O vakit sana, insan ve zîşuur denilmez. Sofestâî'lerden daha akılsız olursun.

Sakin zannetme; tebdîl-i memleket delilleri bu “**On İki Sûret**”e münhasırdır. Belki, had ve hesaba gelmez emâreler, deliller var ki; şu kararsız, mütegayyir memleket; zevâlsiz, müstekar bir memlekete tahvîl edilecektir. Hem, had ve hesaba gelmez işaretler, alâmetler var ki; bu ahâli, şu muvakkat misafirhânelerden alınacak, saltanatın makarr-ı dâimîsine gönderilecek.

Bâhusus, gel sana “**On İki Sûret**” kuvvetinden daha kuvvetli bir bürhân daha göstereceğim.

Makarr-ı dâimî: Daimî olarak bulunulan, yerleşilen yer.

Muvakkat: Geçici. Daimî olmayan.

Mütegayyir: Değişken, istikrarsız.

Tebdîl-i memleket: Bir memleketten başkasına gitmek, göçmek.

İşte gel bak! Şu uzaktaki görünen cemaat-ı azîme içinde, evvel adada gördüğümüz büyük nişan sahibi Yâver-i Ekrem bir tebliğatta bulunuyor. Gidelim, dinleyelim. Bak, o parlak Yâver-i Ekrem, bak o yüksekte ta'lîk edilmiş Fermân-ı Âzam'ı ahâliye bildiriyor ve diyor ki:

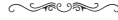
“Hazırlanınız! Başka, dâimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki, bu memleket ona nisbeten bir zindan hükmündedir.¹ Pâdişah'ımızın makarr-ı saltanatına gidip merhametine, ihsanlarına mazhar olacaksınız. Eğer güzelce bu fermanı dinleyip itaat etseniz... Yoksa isyan edip dinlemezseniz, müthiş zindanlara atılacaksınız.” gibi tebliğatta bulunuyor. Sen de görüyorsun ki; o Fermân-ı Âzam'da öyle i'câzkâr bir turra var ki, hiçbir veçhile kâbil-i taklit değil. Senin gibi sersemlerden başka herkes; o ferman, Pâdişah'ın fermanı olduğunu kat'î bilir ve o parlak Yâver-i Ekrem'de öyle nişanlar var ki, senin gibi körlerden başka herkes o Zât'ı, Pâdişah'ın pek doğru tercümân-ı evâmiri olduğunu yakînen anlar.

Acaba o Yâver-i Ekrem o Fermân-ı Âzam'la beraber bütün kuvvetiyle dâvâ edip tebliğ ettikleri şu tebdîl-i memleket meselesi, hiç kabil midir ki itiraz kabul etsin? Evet kabil değil! İllâ ki, bütün bu gördüğümüz her şeyi inkâr edesin.

Şimdi ey arkadaş! Söz senindir, söyle. Ne diyorsan de!

¹ Dünyanın; mümin için zindan, kâfir için cennet hükmünde olduğuna dair bkz.: Müslim, *zühd* 1; Tirmizî, *zühd* 16; İbni Mâce, *zühd* 3; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/197, 323, 389, 485.

– Ben ne diyeceğim, daha buna karşı bir şey denilebilir mi? Gündüz ortasında güneşe karşı söz söylenebilir mi? Yalnız derim ki: “Elhamdülillâh; yüz bin defa şükür olsun ki; vehim ve hevâ tahakkümünden, nefis ve heves esâretinden kurtulup, dâimî hapis ve zindandan halâs oldum ve inandım ki; bu karmakarışık, kararsız misafirhânelerden başka ve kurb-u şâhânedede bir diyar-ı saadet vardır; biz de ona namzediz.”

İşte, haşir ve âhiretten kinâye ve ibaret olan şu hikâye-i temsîliye burada tamam oldu. Şimdi tevfik-i ilâhî ile hakikat-i ulyâyâ geçeceğiz. Geçmiş “**On İki Sûret**”e mukabil “**On İki Mütesânid Hakikat**” ile bir “**Mukaddime**” beyan edeceğiz.

Hakikat-i ulyâ: Yüce hakikat.

Halâs olmak: Kurtulmak.

Kurb-i şâhânedede: Padişahın yanında, yakınında, katında.

Mütesanid: Birbirini destekleyen.

On Üçüncü Söz'ün İkinci Makamı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Câzibedâr Bir Fitne İçinde Bulunan ve Daha
Aklını Kaybetmeyen Bazı Gençlerle Bir
Muhaveredir

Bir kısım gençler tarafından, şimdiki aldatıcı ve câzibedâr lehviyât ve hevesâtın hücumları karşısında “Âhiretimizi ne suretle kurtaracağız?” diye Risâle-i Nur’dan medet istedikler. Ben de Risâle-i Nur’un şahs-ı mânevîsi nâmına onlara dedim ki:

Kabir var, hiç kimse inkâr edemez! Herkes ister istemez oraya girecek. Ve oraya girmek için de, üç tarzda “Üç Yol”dan başka yol yok.

Birinci Yol: O kabir, ehl-i iman için bu dünyadan daha güzel bir âlemin kapısıdır.¹

İkinci Yol: Âhireti tasdik eden, fakat sefâhet ve dalâlette gidenlere bir haps-i ebedî ve bütün dostlarından bir tecrit

¹ Bkz.: Buhârî, *cenâiz* 68, 87; Müslim, *cennet* 70.

Cazibedar: İlgi çekici, baştan çıkarıcı.

Dalalet: Sapıklık.

Ehl-i iman: Müminler.

Haps-i ebedî: Sonsuz hapis.

Hevesat: Hevesler, arzular.

Lehviyat: Meşru olmayan oyun ve eğlenceler.

Meded istemek: Yardım istemek.

Muhavere: Karşılıklı konuşma.

Ne suretle: Nasıl.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, cahillik, beysizlik.

Şahs-ı manevî: Hükmi şahsiyet.

Tasdik etmek: İnanmak, kabul etmek.

Tecrid: Uzaklaştırma, yalnız bırakma.

içinde bir haps-i münferid, yalnız başına bir hapis kapısıdır.¹ Öyle gördüğü ve itikat ettiği ve inandığı gibi hareket etmediği için öyle muamele görecektir.

Üçüncü Yol: Âhirete inanmayan ehl-i inkâr ve dalâlet için bir idam-ı ebedî kapısı. Yani; hem kendisini, hem bütün sevdiklerini idam edecek bir darağacıdır. Öyle bildiği için, cezası olarak aynını görecektir. Bu iki şık bedîhîdir, delil istemiyor, göz ile görünür.

Madem ecel gizlidir. Her vakit ölüm başını kesmek için gelebiliyor ve genç-ihitiyar farkı yoktur. Elbette daima gözü önünde, öyle büyük dehşetli bir mesele karşısında bîçâre insan; o idam-ı ebedî, o dipsiz, nihayetsiz haps-i münferid-den kurtulmak çâresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye, bir saadet-i ebediyeye ve âlem-i nura açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi, o insanın dünya kadar büyük bir meselesidir.

Bu kat'î hakikat, bu üç yol ile bulunduğunda ve bu üç yolun da mezkûr üç hakikat ile olacağını ihbar eden yüz yirmi dört bin muhbir-i sâdık,² ellerinde nişâne-i tasdik olan mucizeler bulunan enbiyâlar ve o enbiyâların haber

¹ Bkz.: Dârimî, *rikak* 94; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/38.

² 124 bin nebî, 315 (veya 313) rasûl olduğuna dair bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/265; İbni Hibbân, *es-Sahîh* 2/77.

Âlem-i bâkî: Sonsuz âlem.

Âlem-i nur: Nurlu âlem.

Bedîhî: Çok açık, delile ihtiyâç duymayan.

Bîçâre: Çaresiz.

Ehl-i inkâr ve dalâlet: Dinsiz ve sapıklar.

Enbiya: Peygamberler.

Haps-i münferid: Hücre hapsi.

İdam-ı ebedî: Ebedî idam.

İhbar etmek: Bildirmek.

İtikad etmek: İnanmak.

Muamele görmek: Karşılık görmek.

Muhbir-i sadık: Özü-sözü doğru olan, doğru haberler veren zat.

Nişâne-i tasdik: Bir şeyin doğruluğunu gösteren alâmet, belirti.

Saadet-i ebediye: Sonsuz mutluluk.

verdikleri aynı haberleri, keşif ve zevk ve şuhûd ile tasdik eden ve imza basan yüz yirmi dört milyon evliyanın aynı hakikate şehâdetleri ve hadd ü hesaba gelmeyen muhakiklerin kat'î delilleriyle o enbiyâ ve evliyanın verdikleri aynı haberleri; aklen, ilmelyakîn derecesinde^{1(Hâşiye)} isbat ettikleri ve yüzde doksan dokuz ihtimâl-i kat'î ile “İdam ve zindan-ı ebedîden kurtulmak ve o yolu saadet-i ebediye çevirmek, yalnız iman ve itaat iledir.” diye ittifâken haber veriyorlar.

Acaba yüzde bir ihtimâl-i helâket bulunan bir tehlike yolunda gitmemek için, bir tek muhbirin sözü nazara alınsa ve onun sözünü dinlemeyip o yolda giden adamın endişe-i helâketten gelen elem-i mânevî, onun yemek iştahasını kaçırdığı hâlde; böyle yüz binler sâdık ve musaddak muhbirlerin: “Yüzde yüz ihtimâl ile dalâlet ve sefâhet, göz önündeki kabir darağacına ve ebedî haps-i münferidine kat'î sebep olduğunu ve iman, ubûdiyet; yüzde yüz ihtimâl ile o darağacını kaldırıp, o haps-i münferidi kapatıp, şu göz önündeki kabri, bir hazine-i ebediye, bir saray-ı saadete

1(Hâşiye) Onlardan birisi Risâle-i Nur'dur. Meydandadır.

Aklen: Akıl gereğince.

Elem-i manevî: İnsanın iç dünyasında yaşadığı elem, acı, vicdan azabı.

Endişe-i helâket: Mahvolma endişesi.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Hazine-i ebediye: Bitmez-tükenmez hazine.

İhtimâl-i helâket: Mahvolma ihtimali.

İhtimal-i kat'î: Kesinlik derecesine yakın ihtimal.

İlmelyakîn: Bir şeyi görüp tatmaksızın kesin şekilde bilmek.

İttifaken: Oy birliği ile, topluca.

Keşf: Gaybî bazı hakikatlerin Cenab-ı Hakk'ın lütf u ihsanı ile bilinmesi.

Muhakkik: Gerçeği araştırıp bulanlar.

Muhbir: Haber veren.

Musaddak: Doğruluğu onaylanmış olan.

Sadık: Özü-sözü doğru olan, güvenilir.

Saray-ı saadet: Mutluluk sarayı.

Şuhud: Mana âlemini seyretme.

Ubudiyet: Kulluk.

Zevk: İlâhî hakikatleri yaşayıp tatmak.

Zindan-ı ebedî: Ebedî, sonsuz zindan.

açılan bir kapıya çeviriyor.” diye ihbar eden ve emârelerini ve âsârlarını gösterdikleri hâlde, bu acîb ve garip ve dehşetli ve azametli mesele karşısında bulunan bîcâre insan ve bâhusus Müslüman, eğer iman ve ubûdiyeti olmazsa; bütün dünya saltanatı ve lezzeti bir tek insana verilse, acaba o göz önündeki her vakit oraya çağırılmasına nöbetini bekleyen bir insana verdiği o endişeden gelen elîm elemi kaldırabilir mi? Sizden soruyorum.

Madem ihtiyarlık, hastalık, musîbet ve her tarafta vefiyâtlar o dehşetli elemi değiştiriyorlar ve ihtar ediyorlar. Elbette o ehl-i dalâlet ve sefâhet, yüz bin lezzeti ve zevki alsa da, yine o mânevî bir cehennem kalbinde yaşar ve yakar. Fakat pek kalın gaflet sersemliği muvakkaten hissettirmez.

Madem ehl-i iman ve tâat, göz önünde gördüğü kabri, bir hazine-i ebediyeye, bir saadet-i lâyezâlîye kendisi hakkında bir kapı olduğunu ve o ezelî mukadderat piyango-sundan milyarlar altın ve elmasları kazandıracak bir bilek dahi iman vesikasıyla ona çıkmış. Her vakit “Gel biletini al!” diye beklemesinden derin, esaslı, hakiki lezzet ve zevk-i mânevî öyle bir lezzettir ki: Eğer tecessüm etse ve o çekirdek bir ağaç olsa, o adama hususî bir cennet hükmüne

Âsâr: Eserler, izler, belirtiler.

Azametli: Büyük, önemli.

Bâhusus: Özellikle, bilhas-sa.

Ehl-i dalâlet ve sefâhet: Yoldan çıkmış, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkün kişiler.

Ehl-i iman ve taat: Allah’a inanan ve O’nun emirlerini yerine getirenler.

Elîm elem: Çok acı verici, can yakıcı elem.

Emare: Alâmet, ipucu, belirtir.

Hususî: Özel.

İhtar etmek: Uyarmak, hatırlatmak.

Mukadderat: İnsanın dünyaya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı lütuflar, ihsanlar.

Muvakkaten: Geçici olarak.

Saadet-i lâyezâlîye: Ebedî, sonsuz mutluluk.

Tecessüm etmek: Gözle görünür hâle gelmek.

Vefiyat: Ölüm.

Zevk-i manevî: Mânevî zevk.

geçtiği hâlde; o zevk ve lezzet-i azîmeyi terk edip, gençlik sâikasıyla, hadsiz elemeler ile âlûde zehirli bir bala benzeyen sefhâne ve heveskârâne muvakkat bir lezzet-i gayr-i meşrûayı ihtiyar eden, hayvandan yüz derece aşağı düşer.

Ecnebi dinsizleri gibi de olamaz. Çünkü; onlar Peygamber'i inkâr etseler, diğerlerini tanıyabilirler. Peygamberleri bilmeseler de, Allah'ı tanıyabilirler. Allah'ı bilmeseler de, kemâlâta medâr olacak bazı güzel hasletler bulunabilir. Fakat bir Müslüman; hem enbiâyı, hem Rabbini, hem bütün kemâlâtı, Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*) vasıtasıyla biliyor. O'nun terbiyesini bırakan ve zincirinden çıkan, daha hiçbir peygamberi tanımaz ve Allah'ı da tanımaz. Ve ruhunda kemâlâtı muhafaza edecek hiçbir esâsâtı bilemez.

Çünkü peygamberlerin en âhiri ve en büyükleri ve dini ve dâveti umum nev-i beşere baktığı için ve mucizâtça ve dince umuma fâik ve bütün nev-i beşere bütün hakâikte üstadlık edip on dört asırda parlak bir surette isbat eden ve nev-i beşerin medâr-ı ıftihârı bir Zât'ın terbiye-i esâsiyelerini

Âhir: Sonuncu.

Âlûde: Bulaşmış, bulaşık.

Ecnebi: Yabancı.

Enbiya: Peygamberler.

Esasat: Esaslar, gerekli unsurlar.

Hakaik: Hakikatler, gerçekler.

Haslet: Huy, meziyet.

Heveskârane: Hevesine düşkün kimsenin yapacağı tarzda.

İhtiyar etmek: Seçmek, tercih etmek.

Kemâlât: Faziletler, iyilikler, ahlâk ve huy güzelliği.

Kemâlâta medâr olmak: Mükemmelliklere vesile olmak.

Lezzet-i azîme: Çok büyük lezzet.

Lezzet-i gayr-ı meşrua: Helâl olmayan lezzet.

Mu'cizatça: Mucizeler açısından.

Muhammed-i Arabî: Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.).

Muvakkat: Geçici.

Nev'-i beşer: İnsan türü.

Nev'-i beşerin medâr-ı ıftihârı: İnsanlığın ıftihar ve sılesi.

Saika: Sebep.

Sefhane: Beyinsizce, cahilce.

Terbiye-i esasiye: Temel eğitim.

Umuma fâik: Herkesten üstün.

ve usûl-ü dinini terk eden; elbette hiçbir cihette bir nur, bir kemâl bulamaz. Sukut-u mutlaka mahkûmdur.

İşte, ey hayat-ı dünyeviye'nin zevkine müptelâ ve endişe-i istikbâl ile istikbâlini ve hayatını temin için çabala-yan bîçâreler! *Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz; meşrû dairedaki keyfe iktifâ ediniz. O, keyfinize kâfidir.*¹ Haricinde ve gayrimeşrû dairedaki bir lezzetin içinde bin elem olduğunu, sâbık beyanatta elbet-te anladınız.

Eğer mazi, yani geçmiş zamanın hâdisâtını sinema ile hâl-i hazırda gösterdikleri gibi, istikbâldeki ahvâl dahi –meselâ elli sene sonraki hâlleri– bir sinema ile gösterilse idi; ehl-i sefâhet şimdiki güldüklerine, yüz binlerce nefrin ve nefret edip ağlayacaklardı.

Dünya ve âhirette ebedî ve dâimî sürûru isteyen, iman dairesindeki terbiye-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtu vesselâm*) kendine rehber etmek gerektir.

¹ “Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur!” anlamındaki duâ için bkz.: Tirmizî, *deavât* 110; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/153.

Ahval: Hâller, durumlar.

Daimî sürur: Sürekli, bitmez-tükenmez sevinç.

Ehl-i sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkün olanlar, cahilce hareket edenler.

Endişe-i istikbal: Gelecek kaygısı.

Hâdisat: Hâdiseler, olaylar.

Halihazırda: Şu anda, şimdi.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

İktifâ edinmek: Yetinmek.

Kemal: Olgunluk, fazilet.

Meşru: Din ve ahlâk kurallarına uygun. Yasal.

Nefrin: Beddua. Lanet okuma.

Sâbık beyanat: Daha önce geçen açıklama.

Sukut-i mutlak: Kesin bir şekilde düşme.

Terbiye-i Muhammediye: Efendimiz'in (s.a.s.) verdiği eğitim.

Usûl-i din: Dinin esas prensipleri.

Birkaç Bîcâre Gençlere Verilen Bir Tenbih, Bir Ders, Bir İhtardır

Bir gün yanıma parlak birkaç genç geldiler. Hayat ve gençlik ve hevesât cihetinden gelen tehlikelerden sakınmak için tesirli bir ihtar almak istediler. Ben de eskiden Risale-i Nur'dan medet isteyen gençlere dediğim gibi, onlara dedim ki:

Sizdeki gençlik katiyen gidecek. Eğer siz daire-i meşrûada kalmazsanız, o gençlik zayi olup, başınıza hem dünyada, hem kabirde, hem âhirette, kendi lezzetinden çok ziyade belâlar ve elemeler getirecek. Eğer terbiye-i İslâmiye ile o gençlik nimetine karşı bir şükür olarak iffet ve namusluluk ve taatte sarfetseniz, o gençlik mânen bâki kalacak ve ebedî bir gençlik kazanması-na sebep olacak.

Hayat ise, eğer iman olmazsa veyahut isyan ile o iman tesir etmezse, hayat, zâhirî ve kısacık bir zevk ve lezzetle beraber, binler derece o zevk ve lezzetten ziyade elemeler, hüzünler, kederler verir. Çünkü insanda akıl ve fikir olduğu için, hayvanın aksine olarak, hazır zamanla

Bâki kalmak: Sonsuzlaşmak, devam etmek.

Daire-i meşrua: Helâl daire.

Hazır zaman: Şimdiki zaman.

Hevesat: Hevesler, arzular.

Manen: Mana cihetiyle. Ruhça.

Meded istemek: Yardım istemek.

Taat: Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmek. İbadet.

Terbiye-i İslâmiye: İslâmî eğitim.

Zahirî: Görünüşteki, dış yüzü itibarıyla.

Zayî olmak: Kaybolup gitmek, telef olmak.

beraber geçmiş ve gelecek zamanlarla da fıtraten alâkadardır. O zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir.

Hayvan ise, fikri olmadığı için, hazır lezzetini, geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen korkular, endişeler bozmuyor.

İnsan ise, eğer dalâlet ve gaflete düşmüşse, hazır lezzetine, geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen endişeler, o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor. Hususan gayr-i meşrû ise, bütün bütün zehirli bir bal hükmündedir.

Demek hayvandan yüz derece lezzet-i hayat noktasında aşağı düşer. Belki ehl-i dalâletin ve gafletin hayatı, belki vücudu, belki kâinatı; bulunduğu gündür. Bütün geçmiş zaman ve kâinatlar, onun dalâleti noktasında mâdumdur, ölmüştür; akıl alâkadarlığıyla ona zulümatlar, karanlıklar veriyor. Gelecek zamanlar ise, itikatsızlığı cihetiyle yine mâdumdur. Ve ademle hâsıl olan ebedî firaklar, mütemadiyen onun fikir yoluyla hayatına zulümatlar veriyor. *Eğer iman hayata hayat olsa, o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar imanın nuruyla ışıklanır ve vücut bulur; zaman-ı hazır gibi, ruh ve kalbine iman noktasında ulvî ve mânevî ezvâkı ve envâr-ı vücudiyeyi veriyor.* Bu

Adem: Yokluk.

Alâkadarlık: İlgili, ilişkili olmak.

Cüz'î: Biraz. Pek az.

Dalâlet: Sapıklık.

Ehl-i dalâlet ve gaflet: Doğru yoldan sapmış, gerçeklerden habersiz vurdum-duymaz, lâubâlî yaşayanlar.

Envâr-ı vücudiyeye: Varlığa ermekle ortaya çıkan nurlar, var olmanın neş'esi.

Fıtraten: Yaratılış itibariyle.

Firak: Ayrılık.

İtikatsızlık: İnançsızlık.

Lezzet-i hayat: Beden ve cismaniyete bağlı lezzet.

Madum: Yok olan, mevcut olmayan.

Mânevî ezvak: İnsanın iç dünyasında duyduğu zevkler.

Mütemadiyen: Sürekli olarak.

Ülvî: Yüce, yüksek.

Vücut bulmak: Varlığa ermek.

Zaman-ı hazır: Şimdiki zaman, şu an.

Zulmetler: Karanlık.

hakikatin, İhtiyar Risalesi'nde, Yedinci Rica'da izahı var; ona bakmalısınız.

İşte hayat böyledir. Hayatın lezzetini, zevkini isterseniz, hayatınızı imanla hayatlandırınız ve ferâizle zînetlendiriniz ve günahlardan çekinmekle muhafaza ediniz. Her gün ve her yerde ve her vakit vefiyatların gösterdikleri dehşetli hakikat-i mevt ise, size –başka gençlere söylediğim gibi– bir temsil ile beyan ediyorum:

Meselâ, burada, gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango fakat pek büyük bir ikramiye biletleri veren dairesi var. Biz, buradaki on kişi, alâküllihâl, ister istemez, hiç başka çare yok, oraya davet edileceğiz, bizi çağıracaklar. Ve çağırma zamanı gizli olmasından, her dakika ya “Gel, idam biletini al, darağacına çık” veya hut “Gel, milyonlar altın kazandıran bir ikramiye bileti sana çıkmış. Gel, al” demelerini beklerken, birden kapıya iki adam geldi. Biri yarı çıplak, güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zâhiren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor.

Diğer biri de aldatmaz ve aldanmaz, ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi. Dedi ki: “Size bir tılsım, bir ders getirdim. Bunu okursanız, o helvayı yemezseniz, siz o darağacından kurtulursunuz. Bu tılsımla o emsâlsiz ikramiye biletini alırsınız. İşte, bakınız bu darağacını da, zaten gözünüzle görüyorsunuz ki bal yiyenler oraya giriyorlar ve

Alâküllihâl: Her durumda, mutlaka.

Emsalsiz: Eşi, benzeri, örneği olmayan.

Feraiz: Farzlar.

Hakikat-i mevt: İnkâr edilemez ölüm gerçeği.

Temsil: Misallerle anlatma.

Tılsım: Sırlı formül.

Vefiyat: Ölüm.

Zahiren: Görünüşte.

Zinetlendirmek: Süslemek.

oraya girinceye kadar da o helvanın zehirinden dehşetli karın sancısı çekiyorlar. Ve o büyük ikramiye biletini alanlar çendan görünmüyorlar ve zâhiren onlar da o darağacına çıkıyorlar; fakat onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikramiye dairesine girmek için basamak yaptıklarını, milyonlar, milyarlar şahitler var, haber veriyorlar. İşte, pencerelerden bakınız. En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük zâtlar yüksek sesle ilân ediyorlar, haber veriyorlar ki o darağacına gidenleri aynelyakin gözünüzle gördüğünüz gibi, bu ikramiye biletini tılsımcılar aldıklarını hiç şek ve şüphe getirmez, görür gibi, gündüz gibi kat'î biliniz.” dedi.

İşte, bu temsil gibi, zehirli bir bal hükmünde olan gayr-i meşrû dairedaki gençliğin sefahetkârâne zevkleri, hazine-i ebediyenin ve saadet-i sermediyenin bileti ve vesikası olan imanı kaybettiği için, darağacı hükmünde olan ölüm ve ebedî zulümat kapısı olan kabrin musibetine, aynen zâhiren görüldüğü gibi düşer. Ve ecel gizli olduğu için, genç ihtiyar fark etmeyerek, her vakit ecel cellâdi başını kesmek için gelebilir.

Eğer o zehirli bal hükmünde olan hevesât-ı gayr-i meşrûayı terk edip, tılsım-ı Kur'ânî olan iman ve ferâizi elde etmekle ve fevkalâde mukadderat-ı beşer piyango-sundan çıkan saadet-i ebediye hazinesi biletini alacağına,

Aynelyakin: Görerek bilgi sahibi olmak.

Çendan: Gerçi.

Hazine-i ebediye: Sonsuzluk hazinesi.

Hevesât-ı gayr-i meşrua: Helâl olmayan arzular.

Mukadderat-ı beşer: Kader, nasip.

Saadet-i ebediye: Sonsuz mutluluk.

Saadet-i sermediye: Sonsuz mutluluk.

Sefahetkârane: Cahilce ve

eğlence düşkün bir şekilde.

Şek: Şüphe.

Tılsım-ı Kur'ânî: Kur'ân'ın sırlı formülü.

Zahiren: Görünüşte.

Zulümat: Karanlıklar.

yüz yirmi dört bin enbiyâ¹ (*aleyhimüsselâm*) ile beraber had ve hesaba gelmeyen ehl-i velâyet ve ehl-i hakikat ve ehl-i tahkik müttefikan haber veriyorlar ve âsârını gösteriyorlar.

Elhâsıl: Gençlik gidecek. Sefahette gitmişse, hem dünyada, hem âhirette binler belâ ve elemeler netice verdiği ve öyle gençler ekseriyetle sû-i istimâl ile, israfat ile gelen evhamlı hastalıkla hastahanelere; veya taşkınlıklarıyla hapishanelere veya sefaletanelere; veya mânevî elemelerden gelen sıkıntılarla meyhanelere düşeceklerini anlamak isterseniz, hastahanelerden ve hapishanelerden ve kabristanlardan sorunuz.

Elbette hastahanelerin ekseriyetle lisân-ı hâminden, gençlik sâikasıyla israfat ve sû-i istimâlden gelen hastalıktan “eninler”, “eyvahlar” cevabını işittiğiniz gibi, hapishanelerden dahi, ekseriyetle gençlik sâikasıyla gayr-i meşrû dairedeki harekâtın tokatlarını yiyen bedbaht gençlerin teessüfâtını işiteceksiniz. Ve kabristanda ve mütemadiyen oraya girenler için kapıları açılıp kapanan o âlem-i berzahta,

¹ 124 bin nebî, 315 (veya 313) rasûl olduğuna dair bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/265; İbni Hibbân, *es-Sahih* 2/77; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/217.

Âlem-i berzah: Dünya ve ahiret arasındaki kabir hayatı.

Âsâr: Eserler, izler.

Ehl-i hakikat: Doğru yolda olan kimseler.

Ehl-i velâyet: İman ve takvada mükemmel olanlar.

Elhasıl: Kısacası.

Enbiya: Peygamberler.

Eninler: İniltirler.

Evhamlı: Vehimli, kuşku, kuruntulu.

Harekat: Tavrılar, davranışlar.

İsrafat: Gereksiz yere harcamalar, savurganlıklar.

Lisan-ı hâl: Davranışların ifade ettiği anlam.

Mütemadiyen: Sürekli olarak.

Müttefikan: Oy birliğiyle.

Saika: Sebep.

Sefahet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, cahillik, beyinsizlik.

Sefaletane: Çirkin işlerin yapıldığı yer.

Teessüf: Eseflenme, üzülmeye.

ehl-i keşfü'l-kuburun müşahedesiyle ve bütün ehl-i hakika-
tin tasdikiyle ve şehadetleriyle, ekser azaplar, gençlik sû-i
istimâlâtının neticesi olduğunu bileceksiniz.

Hem nev-i insanın ekseriyetini teşkil eden ihtiyarlar-
dan ve hastalardan sorunuz. Elbette, ekseriyet-i mutlaka
ile esefler, hasretlerle “Eyvah, gençliğimizi bâd-i hevâ, bel-
ki zararlı zayi ettik. Sakın bizim gibi yapmayınız” diyecek-
ler. Çünkü beş-on senelik gençliğin gayr-i meşrû zevki için,
dünyada çok seneler gam ve keder ve berzahta azap ve za-
rar ve âhirette cehennem ve sakar¹ belâsını çeken adam,
en acınacak bir hâlde olduğu hâlde, **الرَّاضِي بِالضَّرَرِ لَا يُنْظَرُ لَهُ**²,
sırrıyla, hiç acınmaya müstehak olamaz. Çünkü zarara rıza-
sıyla girene merhamet edilmez ve lâıyk değildir.

Cenâb-ı Hak bizi ve sizi bu zamanın cazibedar fitnesin-
den kurtarsın ve muhafaza eylesin, âmîn...

¹ Bkz.: Kamer sûresi, 54/48; Müddessir sûresi, 74/26, 27, 42.

² Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 2/83 (49. Mektup).

Bâdiheva: Boşu boşuna.

Berzah: Dünya ve ahiret arasındaki kabir hayatı.

Cazibedar: Cazibeli, çeki-
ci, alımlı.

Ehl-i hakikat: Doğru yolda
olan kimseler.

Ehl-i keşfelkubur: Kabirde
olup bitenleri Allah'ın izniy-
le görebilen Allah dostları.

Ekseriyet-i mutlaka: Mut-
lak çoğunluk.

Esef: Acıma, üzülmeye.

Müşahadat: Bir şeyi göz-
le görme, seyretme.. müşa-
hedeler.

Nev'-i insan: İnsan türü.

Sakar: Sakar isimli Cehen-
nem.

Sû'-i istimalât: Kötüye kul-
lanmalar, sömürmeler.

Teşkil etmek: Oluşturmak.

Gençlik Rehberi

.....

Bir Zaman Eskişehir Hapishanesi'nin Penceresinde Oturmuştum

Karşısında bulunan lise mektebinin büyük kızları onun avlusunda gülerek raks ederken, onları, o dünya cennetinde cehennem hûrileri hükmünde gördüm. Fakat, birden elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Onların gülmeleri, elîm ağlamaları suretini aldı. Ondan bu gelen hakikat inkişaf etti. Yani, elli sene sonraki hallerini mânevî ve hayalî bir sinema ile gördüm ki; o gülen altmış kızdan ellisi, kabirde azap çekiyorlar, toprak olmuşlar. Ve on tanesi; yetmiş yaşında çirkinleşmiş, herkesin nazar-ı nefretini celbediyorlar. Ben de onlara ağladım.

Fitne-i âhîrzamanın mahiyeti bana göründü ki, o fitnenin en dehşetlisi ve cazibedarı, kadınların yüzüz yüzünden çıkıyor. İhtiyarı selbedip, pervane gibi sefâhet ateşine

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Celb etmek: Çekmek, sebeb olmak.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Fitne-i âhîrzaman: Kıyamete yakın son zaman diliminde çıkacağı bildirilen fitne, belâ.

İhtiyâr: İrâde, tercih.

İnkişaf etmek: Belirmek, ortaya çıkmak.

Nazar-ı nefret: Nefret ederek bakma.

Raks etmek: Oynamak, dans etmek.

Sefahet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, eğlence düşkünlüğü.

Selb etmek: Çekip almak, yok etmek.

atıyor. Ve bir dakika hayat-ı dünyeviyeyi, senelerle hayat-ı bâkiyeye tercih ettiriyor.

Ben birgün sokağa bakarken, o fitnenin tesirli bir nu-mûnesini hissettim. Gençlere çok acıdım. Dedim: “Bu bî-çâreler kendilerini, bu mıknaş gibi cezbedici fitnenin ateşinden kurtaramazlar” diye düşünürken; birden, o fitneyi ateşlendiren ve tâlim eden irtidatkâr bir şahs-ı mânevî önümde tecessüm etti. Ben de ona ve ondan ders alan mülhidlere dedim:

Ey cehennem hûrileri ile zevklenmek yolunda dini-ni feda eden ve sefihâne dalâleti severek irtikâb eden ve hevesât-ı nefsiye lezzeti yolunda dinsizliği ve ilhadı kabul eden ve hayatı perestîş edip ölümden şiddetli korkan ve kabri hatırına getirmek istemeyen ve irtidada yüz tutan bedbaht! Katiyen bil ki; dinsizlik cihetiyle senin bu koca dünya, bu saatten evvel ve bu dakikadan sonra, bilumum senin bu kâinatın ve mâzi ve müstakbelin ve geçmiş nev’in ve cinsin ve gelecek mahlûklar ve nesiller ve gitmiş dünyalar ve milletler ve gelen insanlar ve tâifeler tamamen madum ve ölüdürler. İşte, insaniyet ve akıl cihetiyle alâkadar olduğun bütün o seyyar dünyalar ve seyyal kâinatlar, mütemadiyen senin dalâletin suretiyle, senin

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, dâimî hayat, ahiret hayatı.

Hayat-ı dünyevîye: Dünya hayatı.

Hevesat-ı nefsiye: Nefsin istekleri.

İlhâd: İnançsızlık, dinsizlik.

İrtidatkâr: İnsanları dinden çıkarmayı, dinsizleştirmeyi kendine yol edinmiş kimse.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, suç işleme.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.

Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Perestîş etmek: Tapmak, aşırı şekilde sevmek.

Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.

Seyyal: Akıcı, akışkan.

Seyyar: Hareket halinde olan, sabit olmayan.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Tâlim etmek: Öğretmek.

Tecessüm etmek: Maddî bir varlık, bir cisim halinde belirmek.

başına dünya dolusu dehşetli ve hadsiz ölümlerin şiddetli elemlerini yağıdırıyor. Senin şuurun varsa, kalbini yakıyor.. ruhun varsa, yandırıyor.. aklın sönmemiş ise, gamlar için-de boğuyor.

Eğer bir saatçik sarhoşça sefâhetin ve pis lezzetin bu ni-hayetsiz gamlara, hüznülere, elemlere mukabil gelebilirse o sefâhette kal. Yoksa aklını başına al! O mânevî cehennem-den kurtulmak ve imanın bu dünyada dahi temin ettiği bir mânevî cennete girmek ve saadet-i hayatiyeyi tatmak için Kur'ân'ın dersini dinle.. cüz'i, fâni bir dakika lezzeti; küllî, bâki, dâimî, imanî^{1(Hâşiye)} lezzetler ile mübadele et...

Hem deme ki: “Ben hayvan gibi hayatımı geçirece-ğim.” Çünkü hayvana nisbeten mâzi, müstakbel gayb hükmündedir. Cenâb-ı Hakîm-i Rahîm, o gaybı onlara

1 (Hâşiye) Evet iman, bu dünyada dahi cennet lezâizini mânen verebilir. Yüzer lezzetli ışıklarından bu tek faydasına bak. Nasıl ki, senin gayet sevdiğin bir zâtı bir tehlikede ölüyorken gördüğün dakikasında, Hakîm-i Lokman ve Hızır gibi bir doktor geldi, birden dirildi. Ne kadar sevinç hissediyorsun. Öyle de sen, sevdiğin ve alâkadar olduğun ölmüşlerin adedince sevinçleri, sürurları iman veriyor. Çünkü mâzi mezaristanında milyonlarca sence mah-bub zâtlar; mahvden ve ölümden, birden iman nuruyla senin karşında diri-liyorlar. “Biz ölmemişiz ve ölmeyeceğiz.” deyip hayat buluyorlar. O hadsiz firaklardan gelen hadsiz elemler yerine, visâl ve hayat bulmalarından niha-yetsiz lezzetler ve sevinçler, iman noktasından bu dünyada dahi geldiğini gösteriyor ki, “İman öyle bir çekirdektir ki, ehl-i imana cenneti bütün lezâiz ve mehâsiniyle sümbul veriyor ve verecektir.”

Cenâb-ı Hakîm-i Rahîm: Her şeyi yerli yerince yapan pek merhametli Hz. Allah.
Cüz'i: Küçük, az.
Ehl-i imân: İnananlar, mü-minler.
Firak: Ayrılık.
Gayb: Beş duyu ile kavra-nılamayan, bilinemeyen her şey.

İmanî: İmana ait, imandan kaynaklanan.
Küllî: Genel, bütün.
Lezâiz: Lezzetler.
Mahbub: Sevgili, sevilen.
Mahv: Ortadan kalkma, yok olma.
Mehâsin: Güzellikler, se-vaplar.

Mübadele: Değiştirme, de-ğiş tokuş.
Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.
Visâl: Kavuşma, ulaşma.

bildirmemekle onları hadsiz elemelerden kurtarmış. Hatta kesilmek için yatırılan bir tavuk, hiçbir elem ve hüzn hissetmez. Bıçak kestiği vakit hissetmek ister, fakat his gider, o elemenden de kurtulur. Demek Cenâb-ı Hakkın gayet büyük ve mükemmel bir rahmeti, re'feti ve şefkati, gaybı bildirmemektedir. Bilhassa mâsum hayvanlar hakkında daha tamdır. Demek sefihane lezzette sen hayvanlara yetişemezsin, binler derece aşağı düşersin. Çünkü hayvana nisbeten gaybî olan şeyleri senin aklın görüyor, elemi alıyor. Setr-i gaybda bulunan istirahat-ı tammeden bilküllüye mahrumsun...

Hem senin medâr-ı fahrin olan uhuvvet ve hürmet ve hamiyet gibi güzel hasletlerin, incecik bir zamana, büyük bir sahradan bir parmak kadar yere inhisar ve hadsiz zamanda yalnız hazır saate mahsus olduğundan, sun'î ve muvakkat ve sahtekâr ve asılsız ve gayet cüz'î olup, senin insaniyetin ve kemâlâtın o nisbette küçülür, hiçe iner. Fakat iman ehlinin uhuvveti ve hürmeti ve muhabbeti ve hamiyeti, iman cihetiyle mevcut bulunan mâzi ve müstakbeli ihata ettiğinden, insaniyeti ve kemâlâtı o nisbette teâli eder. Hem senin dünyaca muvaffakiyetin, elmasçı ve divane olmuş bir Yahudinin cam parçalarını elmas fiyatıyla aldığı gibi; sen de küçücük, kısacık bir zamana, bir hayata, uzun ve daimî ve

Bilküllüye: Bütününüyle, tamamen.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.

Hamiyet: Millet sevgisi.

Haslet: Huy, tabiat, mizaç.

İhata etmek: Kapsamak, kuşatmak.

İnhisar: Daraltma.

İstirahat-ı tamme: Tam rahatlık, tamamen rahatlama.

Kemâlât: Güzellikler, erdemler, mükemmellikler.

Medar-ı fahr: Övünç sebebi.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Re'fet: Acıma, merhamet etme.

Setr-i gayb: Gaybın gizli kılınması, bildirilmemesi.

Teâli etmek: Yükselmek, yüksekmek.

Uhuvvet: Kardeşlik.

geniş bir hayatın fiyatını verdiğin için, elbette o had daire-sinde galebe edersin. Bir dakikaya bir sene kadar şiddetli hırs, muhabbet, intikam gibi hissiyatla müteveccih olduğun için, ehl-i diyanete muvakkaten tefevvuk edersin.

Hem senin aklın, ruhun, kalbin, duyguların; ulvî vazifelerini bırakıp, süflî nefsin ve pis hevesin rezil işlerine iştirak ve yardım ettiklerinden, ehl-i imana dünyada galebe edersin. Ve zâhirde daha sevimli görünürsün. Çünkü senin akıl ve kalb ve ruhun gayet derecede tedennî ve tereddî ve sukut edip, pis heves ve rezil nefse inkılâb etmişler, mesholmuşlar. Elbette bu cihette, sana cehennem ve mazlûm ehl-i imana cenneti kazandıran bir muvakkat galeben olacak...¹

¹ Hakkı inkar edenlerin zevk ve eğlencelerinin geçici olduğunu ifade buyuran âyet-i kerîmeler için bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/196-197; Mü'min sûresi, 40/4.

Ehl-i diyanet: Dindar kim-seler.

Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.

İnkılâp etmek: Alt üst olmak, tersine dönmek.

Mesh olmak: Bozulmak. Bir şeyin suretinin ve mâhiyetinin çirkinleşip tanınmaz hâle gelmesi.

Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Süflî: Bayağı, değersiz

Tedennî: Alçalma, gerileme.

Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.

Tereddî: Kötüleşme, yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanma.

Ulvî: Yüce.

Birden İhtar Edilen Bir Mesele-i Mühimme

Âhırzamanın fitnesinde en dehşetli rolü oynayan tâife-i nisâiye ve onların fitnesi olduğu hadisın rivayetlerinden anlaşılıyor.¹ Evet nasıl ki tarihlerde, eski zamanlarda “Amazonlar” namında gayet silâhşör kadınlardan mürekkep bir tâife-i askeriye olarak hârîka harpler yaptıkları naklediliyor.

Aynen öyle de bu zamanda zındıka dalâleti, İslâmîyet’e karşı muharebesinde, nefs-i emmârenin plânıyla, şeytan kumandasına verilen fırkalardan en dehşetlisi, yarım çıplak hanımlardır ki; açık bacağıyla dehşetli bıçaklarla ehl-i imana taarruz edip saldırıyorlar. Nikâh yolunu kapamaya, fuhuşhâne yolunu genişlettirmeye çalışarak, çokların nefislerini birden esir edip, kalb ve ruhlarını kebâir ile yaralıyorlar. Belki o kalblerden bir kısmını öldürüyorlar. Birkaç seneye nâmahrem hevesâtına göstermenin tam cezası olarak; o bıçaklı bacaklar cehennemin odunları olup, en evvel o bacaklar yanacaklarını ve dünyada emniyet ve sadakati

¹ Bkz.: Buhârî, *nikâh* 17; Müslim, *zikir* 97, 98; Tirmizî, *edeb* 31.

Âhırzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Fırka: Grup, topluluk.

Hevesât: Hevesler, arzular.

Kebâir: Büyük günahlar.

Mesele-i mühimme:

Önemli mesele.

Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Nâmahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse, yabancı.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Tâife-i askeriye: Askerî birlik, grup.

Tâife-i nisâiye: Kadınlar topluluğu.

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

kaybettiği için, hilkaten çok istediği ve fitraten çok muhtaç olduğu münasip kocayı daha bulamaz. Balsa da başına belâ bulur. Hatta bu hâlin neticesi olarak, o âhîrzamanda, bazı yerlerde nikâha rağbetsizlik ve riayetsizlik yüzünden, kırk kadına bir erkek nezâret edecek derecede ehemmiyetsiz, sahipsiz, kıymetsiz bir surete gireceği, hadisin rivayetinden¹ anlaşıyor.

Madem hakikat budur.. ve madem her güzel, güzelliğini sever ve elinden geldiği kadar muhafaza etmek ister ve bozulmasını istemez.. ve madem güzellik bir nimettir. Nimete şükredilse mânen ziyadeleşir. Şükredilmezse değişir, çirkinleşir.² Elbette aklı varsa hüsün ve cemalini, günahları kazanmak ve kazandırmak ve çirkin ve zehirli yapmak ve o nimeti, küfran ile medâr-ı azap bir surete çevirmekten bütün kuvvetiyle kaçacak. Ve o fâni, beş-on senelik cemâli bakileştirmek için, meşrû bir tarzda istîmal ile o nimete şükredecek. Yoksa ihtiyarlıkta uzun zaman istiskale mâruz kalıp, me'yûsâne ağlayacak.

Eğer terbiye-i İslâmiye dâiresinde, âdâb-ı Kur'âniye zînetiyle o cemâl güzelleştirilse; o fâni hüsün, mânen bâki

¹ Bkz.: Buhârî, *zekât* 9; Müslim, *zekât* 59.

² Şükürün nimeti arttırmasına mukabil, nankörlüğün şiddetli cezaya sebep olduğuna dair bkz.: İbrahim sûresi, 14/7.

Âdâb-ı Kur'âniye: Kur'an'ın belirlediği görgü kuralları.

Bakileştirmek: Kalıcı, dâimî hâle getirmek.

Fitraten: Doğuştan, tabii olarak.

Hilkaten: Yaratılış olarak.

Hüsün / Cemal: Güzellik.

İstîmal etmek: Kullanmak.

İstiskâle mâruz kalmak: Küçük ve hor görülmek, istenmemek.

Küfran: Nankörlük.

Medar-ı azap: Azap sebebi, vesilesi.

Meşrû: Helâl, kanunî.

Me'yûsâne: Ümitsizce.

Nezâret: Bakma, gözetme, idare etme.

Terbiye-i İslâmiye: İslâmî eğitim.

kalacağı ve cennette hûrilerin cemalinden daha şirin ve daha parlak bir tarzda kendine verileceği hadiste kat'iyetle sabittir.¹ Eğer o güzelin zerre miktar aklı varsa, bu güzel ve parlak ve ebedî neticeyi elinden kaçırmayacak...

¹ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 23/368; *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/279.

Hâtime

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ¹

(Gafil Kafaya Bir Tokmak ve Bir Ders-i İbrettir.)

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve âhireti unutup, dünyaya talip bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna: Avcıyı görür, uçamıyor.. başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin.. koca gövdesi dışarda, avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak, gör; nasıl dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti elîm bir eleme kalbeder.

Meselâ şu karyede (Yani Barla’da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahabbı İstanbul’a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. Yalnız bir tek burada kalmış, o dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul’a müştâktır, orayı düşünür, ahabba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse: “Oraya git!” sevinip gülerek gider.

¹ “Bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir.” (Âl-i İmran sûresi, 3/185).

Bedbaht: Mutsuz, mahrum.

Ders-i ibret: İbret dersi.

Elîm elem: Çok acı verici elem.

Hasr-ı nazar: Yalnız bir şeye gözünü dikmek.

Hâtime: Sonuç.

Kalb etme: Bir hâlden bir hâle çevirme, dönüştürme.

Karye: Köy.

Müştak: Çok arzulu.

Talib: İsteyen, istekli.

Temsil: Misal vermek.

İkinci adam ise, yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu bîcâre adam ise, bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habîbullah, bütün ahabın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir-iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümünden ürküp, kabirden korkup, başını çevirme! Merdâne kabre bak, dinle, ne talep eder! Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak, ne ister! Sakın gafil olup ikinci adama benzeme!

Ey nefsim! Deme: “Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestîş eder, derd-i maîşetle sarhoştur.” Çünkü ölüm değişmiyor, firak bekâya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyâdeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sürat peydâ ediyor.

Hem deme: “Ben de herkes gibiyim.” Çünkü; herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır.

Acz-i beşerî: İnsanın güçsüzlüğü.

Âlâm-ı firak: Ayrılık acıları.

Beka: Sonsuzluk.

Bîcâre: Çaresiz.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Fakr-ı insanî: İnsanoğlunun ihtiyacı.

Firak: Ayrılık.

Habîbullah: Allah'ın (c.c.) sevgili kulu ve peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.).

Kalbolmak: Bir hâlden başka bir hâle geçmek, dönmek.

Merdane: Mertçe, erkekçe.

Perestîş etme: Hayranlık, aşırı sevgi besleme, ibadet etme.

Sür'at peydâ etmek: Hızlanmak.

Taleb: İstek.

Ünsiyet etme: Yakınlık kurma, alışma.

Ziyadeleşmek: Artmak, çoğalmak.

Hem kendini başıboş zannetme! Zira, şu misafir-hâne-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan hiçbir şeyi nizam-sız, gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizam-sız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vâkıalar olan şu hâdisât-ı kevniye, tesâdüf oyuncağı değiller.

Meselâ zemine nebatât ve hayvanât envâından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler, baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemâl-i intizam ile meczup mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin hâlde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın; benîâdemden, bâhusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvâr-ı gafletin sıklet-i mâneviyesinden, omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi¹(Hâşiye) mevt-âlûd hâdisât-ı hayatiyesini –bir mülhidin neşrettiği gibi– gayesiz, tesâdüfî zannederek bütün musîbetzedelerin elîm zâyîâtını bedelsiz, hebâen-mensûr gösterip müthiş bir yeise atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler.

1(Hâşiye) İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

Âli: Yüce, yüksek.

Bahusus: Özellikle.

Benî-Âdem: İnsanoglu.

Ehl-i iman: Müminler.

Envâ: Türler.

Etvâr-ı gaflet: Gaflet tavırları, davranışları.

Hâdisat-ı hayatiye: Hayata ait hâdiseler.

Hâdisat-ı kevniye: Tabiat-taki hâdiseler.

Hebâen-mensur: Boşu boşuna.

Kemal-i intizam: Mükemmel düzen.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Meczub: Cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş.

Mevlevî: Mevlevî tarikatına mensup kişi.

Mevt-âlûd: Ölümle iç içe.

Misafirhane-i dünya: Dünyaya misafirhanesi.

Muntazam: Düzenli.

Musibetzedede: Felâkete uğramış.

Mücehhez: Donatılmış.

Mülhid: Dinsiz.

Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.

Müzeyyen: Süslü.

Nazar-ı hikmet: Hikmet açısından.

Nebatât ve hayvanat: Bitkiler ve hayvanlar.

Sıklet-i mâneviye: Mânevî ağırlık.

Ye's: Ümitsizlik.

Zelzele: Deprem.

Zemin: Yeryüzü.

Belki öyle hâdiseler bir Hakîm-i Rahîm'in emriyle, ehl-i imanın fânî malını, sadaka hükmüne çevirip ibkâ etmektir ve küfrân-ı nimetten gelen günahlara keffârettir.

Nasıl ki bir gün gelecek, şu musahhar zemin; yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle, büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle ehl-i şirki cehenneme döker, ehl-i şükre: “Haydi, cennete buyurun.” der.

Âsâr-ı beşeriye: İnsanlığın yaptığı eserler.

Ehl-i şirk: Müşrikler.

Ehl-i şükre: Şükredenler.

Hakîm-i Rahîm: Her şeyi yerli yerince yapan, sonsuz rahmet sahibi Allah (c.c.).

Hâlık: Yaradan.

İbka etmek: Ebedî kılmak.

Keffaret: Günahların affı için verilen sadaka.

Küfran-ı nimet: Nimete karşı nankörlük.

Musahhar: İnsana boyun eğmiş.

Şirk-âlûd: Şirk bulaşmış.

Zînet: Süs.

On Sekizinci Söz

(Bu Söz'ün İki Makam'ı var. İkinci Makam'ı daha yazılmamıştır. Birinci Makam'ı Üç Nokta'dır.)

[Birinci Makam]

Birinci Nokta

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا
فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ¹

Nefs-i Emmâreme Bir Sille-i Te'dib:

*Ey fahre meftûn, şöhrete müptelâ, medhe düşkün,
hodbinlikte bî-hemtâ sersem nefsim!*

Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri

¹ “Yaptıklarından ötürü sevinen, öbür taraftan yapmadıkları işlerden dolayı övülmek isteyen kimselerin sakın azaptan yakayı kurtaracaklarını sanma! Çünkü onlara o can yakıcı azap vardır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/188)

Bîhemtâ: Benzersiz, eşsiz.

Fahr: Övünmek.

Hodbin: Bencil, kendini beğenmiş.

Medih: Övmek.

Meftun: Düşkün.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Sille-i tedip: Ceza tokatı.

olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medih ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dâvâ ise; senin dahi sana yüklenen nimetler için fahre, gurura belki bir hakkın var. Hâlbuki sen, dâim zemme müstehaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz-ü ihtiyârın bulunmakla, o nimetlerin kıymetlerini fahrin ile tenkis ediyorsun, gururunla tahrip ediyorsun ve küfrânınla ibtal ediyorsun ve temellükle gasbediyorsun. Senin vazifen fahir değil, şükürdür. Sana lâayık olan şöhret değil, tevâzûdur, hacâlettir. Senin hakkın medih değil istiğfardır, nedâmettir. Senin kemâlin hodbinlik değil, hüdâbînliktedir.

Evet sen benim cismimde, âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz, hayrı kabul etmek, şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yâni, fâil ve masdar değilsiniz; belki münfail ve mahalsiniz. Yalnız bir tesiriniz var; o da, hayr-ı mutlaktan gelen hayrı, güzel bir sûrette kabul etmemenizden şerre sebep olmanızdır. Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Tâ, güzelliği görülmeyen zâhirî çirkinlikler size isnad edilip Zât-ı Mukaddese-i ilâhiyenin tenzihine vesile olasınız. Hâlbuki bütün bütün vazife-i fîtratınıza zıt bir sûret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı, şerre kalbettiğiniz hâlde,

Cüz-i ihtiyar: İnsanın zayıf, küçük iradesi.

Hacâlet: Utanmak, mahcup olmak.

Hayr-ı mutlak: Mutlak, bütününle hayır.

Hüdâbînlik: Hidayet yolunu tutmak.

İsnad: Dayandırmak, nisbet etmek.

İstiğfar: Af dilemek.

Kalb: Çevirmek, döndürmek.

Kemâl: Olgunluk, güzellik, erdem.

Küfran: Nankörlük.

Masdar: Kaynak, menbâ.

Merci: Başvurulan yer, merkez.

Münfail: Dış tesirle meydana gelen, (edilgen).

Nedâmet: Pişmanlık.

Temellük: Sahiplenmek.

Tenkis: Azaltmak, eksiltmek.

Tenzih: Kusurlardan uzak tutmak, (toz kondurmamak).

Vazife-i fîtrat: Yaratılış vazifesi, hayat görevi.

Zât-ı Mukaddese-i ilâhiye: Her türlü kusur ve eksikliklerden uzak Yüce Allah.

Zemm: Kınamak, yermek.

Hâlık'ınızla güya iştirak edersiniz. Demek nefis-perest, tabiat-perest, gayet ahmak, gayet zâlimdir.

Hem deme ki: “Ben mazharım. Güzele mazhar ise, güzelleşir.” Zira, temessül etmediğinden mazhar değil, memur olursun.

Hem deme ki: “Halk içinde ben intihap edildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var.” Hayır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi; çünkü herkesten ziyâde sen müflis ve muhtaç ve müteallim olduğundan en evvel senin eline verildi. ¹(Hâşiye)

İkinci Nokta

أَحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ² âyetinin bir sırrını izah eder. Şöyle ki:

Her şeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir hüsün ciheti vardır. Evet, kâinattaki her şey, her hâdis, ya bizzat güzeldir; ona hüsn-ü bizzat denilir. Veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki; ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zâhiri çirkin, müşevveştir. Fakat o zâhirî perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var. Ezcümle:

¹(Hâşiye) Hakikaten ben de bu münazarada Yeni Said, nefsinin bu derece ilzâm ve iskât etmesini çok beğendim ve “Bin bârekâllah” dedim.

² “(O Allah ki), yarattığı her şeyi güzel ve muhkem yaptı.” (Secde sûresi, 32/7)

Ezcümle: Başlıca, kısaca.. bu cümleden olarak.

Hâlık: Yaradan.

Hüsni bilgayr: Dış etkilere bağlı dolaylı güzellik.

Hüsün: Güzellik.

İntihap: Seçme ve seçilme.

Mazhar: Nail olmak, erişmek, şereflenmek.

Memur: Geçit yeri, geçiş noktası, uğrak.

Müşevveş: Karmakarışık, dağınık.

Müteallim: Acı, ıstırap çeken; üzüntülü.

Nefisperest: Nefsin arzu ve isteklerine –taparcasına– düşkün olan.

Tabiatperest: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul eden.

Temessül: Bir şekle, surete girmek; özümsemek (bir şeyden tam manasıyla yararlanıp, onu en güzel şekilde temsil etmek).

Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam nebâtâtın tebessümleri saklanmış ve güz mevsiminin haşin tahribatı, hazin firâk perdeleri arkasında tecelliyât-ı celâliye-i sübhâniyenin mazharı olan kış hâdiselerinin tazyikinden ve ta'zîbinden muhafaza etmek için nazdâr çiçeklerin dostları olan nâzenîn hayvancıkları vazife-i hayattan terhis etmekle beraber, o kış perdesi altında nâzenîn taze güzel bir bahara yer ihzâr etmektir. Fırtına, zelzele, veba gibi hâdiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok mânevî çiçeklerin inkişâfı vardır. Tohumlar gibi neşv ü nemâsız kalan birçok istidâd çekirdekleri, zâhiri çirkin görünen hâdiseler yüzünden sünbül lenip güzelleşir. Güya umum inkılâplar ve küllî tahavvüller, birer mânevî yağmurdur.

Fakat insan, hem zâhir-perest, hem hodgâm olduğundan zâhire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgâmlık cihetiyle yalnız kendine bakan netice ile muhâkeme ederek şer olduğuna hükmeder. Hâlbuki; eşyanın insana ait gayesi bir ise, Sâni'inin esmâsına ait binlerdir. Meselâ: Kudret-i fâtıra'nın büyük mucizelerinden olan dikenli otları ve

Esmâ: İsimler.

Firak: Ayrılık.

Hazin: Hüzünlü, kederli.

Hodgâm: Bencil, kendini düşünen.

İhzar: Hazırlama.

İnkılâp: Değişim.

İnkişaf: Belirmek, ortaya çıkmak.

İstidat: Kabiliyet.

Kudret-i Fâtıra: Allah'ın yaratıcı kudreti.

Külli tahavvül: Genel değişiklikler, başkalaşmalar.

Muntazam: Düzenli, ahenk ve uyum içinde.

Nazdar: Nazlı.

Nazenin: Nazik, hoş.

Nebâtât: Bitkiler.

Neşv ü nema: Gelişip büyüymek.

Sâni: San'atlı, estetik ölçülerle yapan Yüce Yaradan.

Tâzib: Azap etme, sıkıntı verme.

Tazyik: Sıkıştırmak, zorlamak, baskı.

Tecelliyât-ı Celâliye-i Sübhâniye: Yüce Allah'ın icratının büyük ve kusursuz tecellileri, yansımaları.

Vazife-i hayat: Hayat görevi, ömür.

Zahirperest: Görünüşe bakıp aldanan.

ağaçları muzır, mânâsız telâkki eder. Hâlbuki onlar, otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Meselâ; atmaca kuşu, serçelere tasliti, zâhiren rahmete uygun gelmez. Hâlbuki serçe kuşunun istidâdı, o taslît ile inkişâf eder. Meselâ; “kar”ı, pek bâridâne ve tatsız telâkki ederler. Hâlbuki o bârid, tatsız perdesi altında o kadar harareti gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarifi edilmez.

Hem insan hodgâmlık ve zâhir-perestliğiyle beraber, her şeyi kendine bakan yüzüyle muhâkeme ettiğinden pek çok mahz-ı edebî olan şeyleri, hilâf-ı edep zanneder. Meselâ; alet-i tenâsül-i insan, insan nazarında bahsi, hacâlet-âverdir. Fakat şu perde-i hacâlet, insana bakan yüzdedir. Yoksa hilkate, sanata ve gâyet-ı fıtrata bakan yüzler, öyle perdelerdir ki, hikmet nazarıyla bakılsa; ayn-ı edeptir, hacâlet ona hiç temas etmez.

İşte menba-ı edep olan Kur’ân-ı Hakîm’in bazı tâbirâtı, bu yüzler ve perdeler göredir. Nasıl ki, bize görünen çirkin mahlûkların ve hâdiselerin zâhirî yüzleri altında gayet güzel ve hikmetli sanat ve hilkatine bakan güzel yüzler var ki, Sâni’ine bakar ve çok güzel perdeler var ki, hikmetleri saklar ve pek çok zâhirî intizamsızlıklar ve karışıklıklar var ki, pek muntazam bir kitâbet-i kudsiyedir...

Alet-i tenâsül-i insan: İnsanın üreme organı.

Ayn-ı edep: Ahlâkın ta kendisi, bütünüyle ahlâkî.

Bârid: Dondurucu, soğuk.

Bâridâne: Soğukça.

Gayât-ı fıtrat: Yaratılış gayeleri.

Hacâlet-âver: Utanç verici.

Hilâf-ı edep: Ahlâka aykırı.

Hilkat: Yaratılış.

Kitâbet-i kudsiye: Kutsî, ilâhî yazılar, eserler.

Mahz-ı edeb: Tamamen sırf ahlâki olan.

Menba-yi edep: Ahlâk, edep kaynağı.

Perde-i hacâlet: Haya perdesi, utandıran taraf.

Tâbirât: Tabirler, ifâdeler.

Taslît: Musallat etmek.

Telâkki: Kabul etmek, algılamak.

Üçüncü Nokta

إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ¹

Madem kâinatta hüsn-ü sanat, bilmüşâhede vardır ve kat'îdir; elbette risâlet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), şuhûd derecesinde bir kat'iyetle sübûtu lâzım gelir. Zira; şu güzel masnûâtta ki hüsn-ü sanat ve zînet-i sûret gösteriyor ki; onların sanatkârında ehemmiyetli bir irâde-i tahsîn ve kuvvetli bir taleb-i tezyîn vardır ve şu irâde ve talep ise; o Sâni'de, ulvî bir muhabbet ve masnû'larında izhar ettiği kemâlât-ı sanatına karşı kudsî bir rağbet var olduğunu gösteriyor. Ve şu muhabbet ve rağbet ise; masnûât içinde en münevver ve mükemmel ferd olan insana daha ziyâde müteveccih olup temerküz etmek ister. İnsan ise, şecere-i hilkatın zîşuur meyvesidir. Meyve ise; en cemiyetli ve en uzak ve en ziyâde nazarı âmm ve şuuru küllî bir cüz'îdir. Nazarı âmm ve şuuru küllî zât ise, o Sanatkâr-ı Zülcemâl'e muhatap olup

¹ "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31).

Bilmüşâhede: Görecek.

Cüz'î: Küçük parça.

Hüsn-i san'at: San'at güzelliği.

İrade-i tahsîn: Güzel yapma ve güzelleştirme iradesi, kararı.

Kemâlât-ı san'at: San'atının mükemmelliği.

Kudsî: Aşkın, duru, tertemiz, mukaddes.

Küllî: Genel, bütününe içine alan.

Masnuat: Sanatlı, estetik ölçülerle yapılan şeyler.

Münevver: Nurlu, pırıl pırıl, aydın.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nazarı âmm: Bütünü, geneli kavrayabilen bakış (Hz. Peygamber Efendimiz s.a.s.).

Risâlet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (s.a.s) Peygamberliği.

San'atkâr-ı Zülcemâl: Olağanüstü güzelliğini icraatında da gösteren Yüce San'atkâr, Allah.

Sâni: San'atlı, estetik ölçülerle yapan Yüce Yaradan.

Sübut: Sabit olmak, gerçekleşmek, yerleşmek.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Şuhud: Şahit olmak görmek.

Taleb-i tezyîn: Süsleme isteği (her şeyi alımlı, harika yaratma isteği).

Temerküz: Odaklanmak, yoğunlaşmak.

Ulvî: Yüce, büyük.

Zînet-i sûret: Güzel, süslü görünüm.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

görüşen ve küllî şuurunu ve âmm nazarını tamamen Sâni'nin perestîşliğine ve sanatının istihsânına ve nimetinin şükrüne sarf eden en yüksek, en parlak bir ferd olabilir.

Şimdi iki levha, iki daire görünüyor. **Biri:** Gayet muhteşem, muntazam bir daire-i rubûbiyet ve gayet musanna, murassa bir levha-yı sanat... **Diğeri:** Gayet münevver, müzehher bir daire-i ubûdiyet ve gayet vâsi', câmi bir levha-yı tefekkür ve istihsan ve teşekkür ve îmân vardır ki; ikinci daire bütün kuvvetiyle birinci dairenin nâmına hareket eder.

İşte o Sâni'in bütün makâsıd-ı sanat-perverânesine hizmet eden o daire reisinin ne derece o Sâni' ile münasebet tar ve onun nazarında ne kadar mahbûb ve makbul olduğu bilbedâhe anlaşılır.

Acaba hiç akıl kabul eder mi ki; şu güzel masnûâtın bu derece sanat-perver, hattâ ağzın her çeşit tadını nazara alan in'âm-perver sanatkârı, arş ve ferşi cınlatıracak bir velvele-i istihsan ve takdir içinde berr ve bahri cezbeye getirecek bir zemzeme-i şükrân ve tekbir ile perestîşkârâne O'na müteveccih olan en güzel

Arş: Gökyüzü, Allah'ın tahatı, bütün kâinatı kuşatan yüce hâkimiyeti.

Bahr: Deniz.

Berr: Kara, kıta.

Bilbedâhe: Apaçık, aşikâr.

Câmi: Çok şeyi içine alan, kapsamlı.

Daire-i Rububiyet: Allah'ın yaratıp, yönettiği her şeyi kuşatan geniş daire.

Daire-i ubudiyet: Bütün yaratılanların ihtiyaç, dua

ve ibadetlerini ortaya koyan kulluk dairesi.

Ferş: Yeryüzü.

În'amperver: Nimet vererek besleyen, yetiştiren.

İstihsan: Beğenmek, güzelliğini kabul etmek.

Makasıd-ı san'atperverâne: Sanata özen gösteren gayeler, maksatlar.

Murassâ: Süslü, sırmalı.

Musannâ: Sanatlı.

Müzehher: Çiçeklerle bezlenmiş.

Perestîşkârâne: Taparcasına.

Perestîşlik: Tapmak, gönülden bağlanmak.

Vâsi: Geniş.

Velvele-i istihsan: Takdir, beğenme sesleri, nağmeleri.

Zemzeme-i şükrân: Teşekkür sesleri, nağmeleri.

masnûuna karşı lâkayt kalsın ve O'nunla konuşmasın ve alâkadarâne O'nu Resûl yapıp, güzel vaziyetinin başkalarına da sirâyet etmesini istemesin? Kellâ! Konuşmamak ve O'nu Resûl yapmamak mümkün değil...

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ¹
 مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ²

¹ “Allah katında (hak ve makbul) din ancak İslâm'dır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/19)

² “Muhammed Allah'ın resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler.” (Fetih sûresi, 48/29)

Alâkadarâne: İlgilenerek.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Sirayet: Geçmek, yayılmak.

Kellâ: Asla!.., Hayır olmaz!.

On Dokuzuncu Söz

(Risâlet-i Ahmediye'ye Dâirdir.)

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ ﷺ

Evet şu Söz güzeldir. Fakat onu güzelleştiren, güzellerin güzeli olan evsâf-ı Muhammediye'dir.

“On Dört Reşehât”ı tazammun eden On Dördüncü Lem'anın

Birinci Reşhası

Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarrif var:

Birisi şu *kitab-ı kâinattır* ki, bir nebze şehâdetini on üç Lem'a ile Arabî Nur Risalesi'nden On Üçüncü Ders'ten işittik.

Birisi şu *kitab-ı kebîrin âyet-i kübrâsı* olan *Hâtemü'l-enbiyâ'dır* (*aleyhissalâtü vesselâm*).

¹ “Ben sözlerimle Muhammed'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) övmüş olmadım; aslında sözlerimi Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'la övmüş ve güzelleştirmiş oldum.” Hassân İbni Sâbit'in sözü olarak; İbnü'l-Esir, *el-Meselü's-sâir* 2/357; el-Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ* 2/321; İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/58 (44.Mektup).

Âyet-i kübrâ: En büyük delil, âyet.

Evsâf-ı Muhammediye: Efendimizin (s.a.s.) vasıfları, özellikleri.

Hâtemü'l-Enbiyâ: Son peygamber, peygamber mesleğine vurulan son mühür.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı (bilgi verme bakımından kitâp gibi olan kâinât).

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Küllî muarrif: Evrensel rehber.

Reşha-Reşahât: Damla; bir

nehirin ana kaynağından çıkan duru, berrak ilk sızıntı.

Risâlet-i Ahmediye: Efendimizin (s.a.s.) Peygamberliği, elçiliği.

Tazammun: İçine almak, ihtiva etmek

Birisi de Kur'ân-ı Azîmüşşân'dır.

Şimdi, şu ikinci burhan-ı nâtık olan Hâtemü'l-enbiyâ'yı (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanımalıyız, dinlemeliyiz. Evet, o burhanın şahs-ı mânevîsine bak:

Sath-ı arz bir mescid, Mekke bir mihrap, Medine bir minber... O burhan-ı bâhir olan Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselâm) bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyâya reis, bütün evliyaya seyyid, bütün enbiyâ ve evliyadan mürekkep bir halka-yı zikrin serzâkiri...

Bütün enbiyâ hayattar kökleri, bütün evliya tarâvettar semereleri bir şecere-i nurâniyedir ki; her bir dâvâsını, mucizâtlarına istinat eden bütün enbiyâ ve kerametlerine itimat eden bütün evliya, tasdik edip imza ediyorlar. Zira O, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹ der, dâvâ eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan o nurâni zâkirler, aynı kelimeyi tekrar ederek, icmâ ile, mânen “sadakte ve bilhakkı natakte” derler. Hangi

¹ “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.

Burhan-ı nâtiki: Akleden ve konuşan delil.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Enbiya: Peygamberler.

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Halka-yı zikir: Zikir halkası.

Hayattar: Canlı, dipdiri.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İstinat: Dayanmak.

Mucizat: Mucizeler.

Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Nuranî zâkir: Zikriyle etrafı aydınlatan kişi.

Sath-ı arz: Yeryüzü.

Serzâkir: Zikir edenlerin başı, zikri idare eden kişi.

Seyyid: Efendi, rehber, ile ri gelen.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet.

Şecere-i nuraniye: Pırl pırl, nurlu ağaç.

Tarâvettar semere: Taze, turfanda meyve.

Vehim: Yanlış ve mesnetsiz düşünce, zan, kuruntu.

vehmin haddi var ki, böyle hesapsız imzalarla teyid edilen bir müddeâya parmak karıştırırsın!..

İkinci Reşha

O nurâni burhan-ı tevhid, nasıl ki iki cenâhın icmâ ve tevâtürüyle teyid ediliyor. Öyle de, Tevrat ve İncil gibi kütüb-ü semâviyenin^{1(Hâşiye)} yüzler işârâtı.. ve irhâsâtın binler rumûzâtı.. ve hâtiflerin meşhur beşârâtı.. ve kâhinlerin mütevâtir şehâdâtı.. ve şakk-ı kamer gibi binler mucizâtının delâlâtı.. ve şeriatın hakkaniyeti ile teyid ve tasdik ettikleri gibi; zâtında gayet kemâldeki ahlâk-ı hamîdesi.. ve vazifesinde nihayet hüsnündeki secâyâ-yı gâliyesi.. ve kemâl-i emniyeti.. ve kuvvet-i imanını ve gayet itmînânını ve nihayet vüsûkunu gösteren fevkalâde takvası.. fevkalâde ubûdiyeti.. fevkalâde ciddiyeti.. fevkalâde metâneti,

^{1(Hâşiye)} Hüseyin Cîsrî, Risâle-i Hamîdiye'sinde, yüz işârâtı o kitaplardan çıkarılmıştır. ^{*1} Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış.

^{*1} Hüseyin Cîsrî, Risâle-i Hamîdiye (Türkçe terceme) s.52-94.

Ahlâk-ı hamîde: Övülecek, ideal ahlâk.

Beşârât: İnsanı sevindiren haberler, müjdeler.

Burhan-ı tevhid: Allah'ın birliğini gösteren delil.

Cenâh: Kanat, taraf.

Delâlât: Deliller.

Hâtif: Sesi işitilip kendisi görülmeyen varlık, gelecekle alakalı konuşan cinler.

Hüsn: Güzellik.

İrhâsât: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen harika hâller, olaylar.

İşârât: İşaretler.

İtmînan: Kararlılık, iç huzuru.

Kâhin: Gelecekte haber verdiğini iddia eden kimse, falcı, medyum.

Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde olması.

Kütüb-i semâviye: Allah tarafından vahiy yoluyla gönderilen kitaplar.

Metanet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Müddeâ: İddia, ispatlanmamış düşünce.

Nurani: Parlak, aydın.

Rumuzât: Remizler, işaretler.

Secâyâ-yı gâliye: Değerli özellikler.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarılması.

Şehâdât: Şehadetler.

Te'yid: Pekiştirmek, desteklemek.

Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklen imkân ve ihtimâli bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Übudiyet: Kulluk.

Vüsuk: Sağlamlık, kararlılık, ciddiyet.

dâvâsında nihayet derecede sâdık olduğunu güneş gibi âşikâre gösteriyor.

Üçüncü Reşha

Eğer istersen gel, asr-ı saadete, Ceziretü'l-Arab'a gide-
riz. Hayalen olsun, onu vazife başında görüp ziyaret ede-
riz. İşte, bak:

*Hüsn-ü sîret ve cemâl-i suret ile mümtaz bir zâtı görü-
yoruz ki; elinde mu'ciz-nümâ bir kitap, lisanında hakâik-
âşinâ bir hitap, bütün benîâdeme, belki cin ve inse ve me-
leğe, belki bütün mevcudâta karşı bir hutbe-i ezeliyeyi teb-
liğ ediyor. Sırr-ı hilkat-i âlem olan muammâ-yı acibânesini
hall ve şerh edip ve sırr-ı kâinat olan tılsım-ı muğlâkını
feth ve keşfederek, bütün mevcudâttan sorulan, bütün
ukûlü hayret içinde meşgul eden üç müşkül ve müthiş
suâl-i azîm olan "Necisin? Nereden geliyorsun? Nereye gi-
diyorsun?" suâllerine mukni, makbul cevap verir.*

Dördüncü Reşha

Bak, öyle bir ziya-yı hakikat neşreder ki, eğer onun o
nurâni daire-i hakikat-i irşadından hariç bir surette kâinata

Asr-ı Saadet: Hz. Peygam-
ber (s.a.s) Efendimizin var-
lığı ile şereflenen asır.

Âşikâre: Apaçık.

Benî Âdem: Âdemoğulları.

Cemâl-i suret: Yüz güzelli-
ği, fiziki güzellik.

Ceziretü'l-Arab: Arap Ya-
rımadası.

Fetih: Açmak.

Hakaik-âşinâ: Gerçekleri
bilen.

Hal: Çözmek.

Hutbe-i ezeliye: Ezeli hut-
be.

Hüsn-i sîret: İç güzelliği,
huy ve ahlâk güzelliği.

Muammâ-yı acibâne: Şa-
şırtıcı bilmece, kapalılık.

Muciznümâ: Mucize gös-
teren.

Mukni: İkna edici, doyu-
rucu.

Müşkil: Zor, çetin.

**Nuranî daire-i hakikat-i ir-
şad:** Gerçekleri, doğruları
gösteren nurlu daire.

Sırr-ı hilkat-i âlem: Âlemin
yaratılış sırrı.

Sırr-ı kâinat: Kâinatın sırrı.

Sual-i azîm: Büyük, zor so-
ru.

Şerh: Açmak, izah etmek.

Tebliğ: Bildirmek, ulaştır-
mak.

Tılsım-ı muğlâk: Çözülmesi
zor olan, şifre.

Ükul: Akıllar.

Ziya-yı hakikat: Hakikat
ışığı.

baksan, elbette kâinatın şeklini bir matemhâne-i umumî hükmünde ve mevcudâtı birbirine ecnebi, belki düşman ve câmidâtı dehşetli cenazeler ve bütün zevillhayatı zeval ve firakın sillesiyle ağlayan yetimler hükmünde görürsün.

Şimdi bak, onun neşrettiği nur ile o matemhâne-i umumî, şevk u cezbe içinde bir zikirhâneye inkılâb etti. O ecnebi, düşman mevcudât, birer dost ve kardeş şekline girdi. O câmidât-ı meyyite-i sâmite, birer mûnis memur, birer musahhar hizmetkâr vaziyetini aldı. Ve o ağlayıcı ve şekvâ edici, kimsesiz yetimler, birer tesbih içinde zâkir veya vazife paydosundan şâkir suretine girdi.

Beşinci Reşha

Hem o nur ile kâinattaki harekât, tenevvüât, tebeddülât, tagayyürât, manasızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp, birer mektubat-ı rabbâniye, birer sayfa-yı âyât-ı tekviniye, birer merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye ve âlem dahi bir kitab-ı hikmet-i samedâniye mertebesine çıktılar.

Abesiyet: Saçmalık, gâyesizlik.

Câmidât: Cansızlar.

Câmidât-ı meyyite-i sâmite: Sessiz, hareketsiz, cansız varlıklar.

Ecnebi: Yabancı.

Firak: Ayrılık.

İnkılâp: Değişim.

Kitab-ı hikmet-i Samedâniye: Her şeyin muhtaç olduğu ilâhî icraatlerdeki hikmetleri gösteren kitap.

Matemhane-i umumî: Matem yeri, herkesin kendine

ait hüznlerden dolayı üzü-
lüp ağladığı yer.

Mektubât-ı Rabbâniye: İlâhî mektuplar (Allah'ın mesajlarını ve çok manaları ihtivâ eden mahlukları).

Merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin aynaları, yansıtıcıları.

Mevcudat: Varlıklar.

Mûnis: Uysal, evcil.

Musahhar: Emre, hizmete hazır.

Şahife-i âyât-ı tekviniye: Kâinatta geçerli tabii kanunlar sayfası (kâinat kita-

bının kanun ve buyrukları-
nı ihtivâ eden sayfa).

Şâkir: Şükreden.

Şekvâ: Şikâyet.

Şevk u Cezbe: Coşku ve kendinden geçme.

Tagayyürat: Değişiklikler.

Tebeddülât: Başkalaşmalar.

Tenevvüat: Çeşitlilikler.

Zâkir: Zikreden.

Zeval: Yok olmak.

Zevî'l-hayat: Canlılar.

Zikirhâne: Zikir meclisi; herkesin kendine ait bir dil-
le Allah'ı andığı yer

Hem insanı bütün hayvanâtın mâdûnuna düşüren hadsiz zaaf ve aczi, fakr ve ihtiyâcâtı.. ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden vâsita-yı nakl-i hüzn ve elem ve gam olan aklı, o nur ile nurlandığı vakit; insan, bütün hayvanât, bütün mahlûkat üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, akıl ile, niyaz ile nazenin bir sultan.. ve fîzar ile nazdar bir halife-i zemin olur.

Demek o nur olmazsa kâinat da, insan da, hatta her şey dahi hiçe iner. Evet, elbette böyle bedî bir kâinatta böyle bir zât lâzımdır. Yoksa kâinat ve eflâk olmamalıdır.

Altıncı Reşha

İşte o Zât; bir saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi.. bir rahmet-i bînihâyenin kâşifi ve ilâncısı.. ve saltanat-ı rubûbiyetin mehâsininin dellâlı, seyircisi.. ve künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı, göstericisi olduğundan, böyle baksan –yani ubûdiyeti cihetiyle– onu bir misal-i muhabbet, bir timsâl-i rahmet, bir şeref-i insaniyet, en nurânî bir semere-i şecere-i hilkat göreceksin.

Bedî: Emsalsiz, harika.

Eflâk: Âlemler, gökler, uzay.

Fîzar: Ağlayarak yalvarmak, yakarmak.

Halife-i zemin: Yeryüzü halifesi.

İhtiyâcât: İhtiyaçlar.

Keşşâf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.

Künûz-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının hazineleri.

Mâdûn: Aşağı, alt.

Mehâsin: Güzellikler.

Muhbir: Haberci.

Nazdar: Nazlı.

Nazenin: Nazik.

Rahmet-i bînihâye: Sonsuz, engin rahmet.

Saadet-i ebediye: Ebedî, sonsuz mutluluk (cennet hayatı).

Saltanat-ı Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve

her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Semere-i şecere-i hilkat: Yarattığı ağacının meyvesi.

Şeref-i insaniyet: İnsanlığın ıftihar tablosu, insanlığın yüz akı.

Timsal-i rahmet: Rahmet numunesi, sembolü.

Übudiye: Kulluk

Vasita-yı nakl-i hüzn: Üzüntü nakleden araç.

Şöyle baksan –yani risaleti cihetiyle– bir burhan-ı hak, bir sirâc-ı hakikat, bir şems-i hidayet, bir vesile-i saadet görürsün.

İşte, bak; nasıl berk-i hâtif gibi onun nuru, şarktan garbı tuttu. Ve nısf-ı arz ve hums-u beşer, onun hediye-i hidayetini kabul edip hırz-ı can etti. Bizim nefis ve şey-tanımıza ne oluyor ki, böyle bir Zât'ın bütün dâvâlarının esası olan **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**¹, bütün merâtibiyle beraber kabul etmesin?

Yedinci Reşha

İşte, bak; şu cezire-i vâsiada vahşî ve âdetlerine muta-assıp ve inatçı muhtelif akvâmı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşiyânelerini def'aten kal' ve ref' ederek, bütün ahlâk-ı hasene ile techiz edip bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstad eyledi. Bak, değil zâhirî bir tasallut.. belki akılları, ruhları, kalbleri, nefisleri feth ve teshir

¹ “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Âdât: Âdetler.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Ahlâk-ı seyyie-i vahşiyâne: Kaba ve kötü ahlâk.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Berk-i hâtif: Göz kamaştıran parlak ışık, bir anda etrafı ışığa boğan şimşek.

Burhan-ı hak: Hakkın, doğrunun delili, göstericisi.

Cezire-i vâsia: Geniş ada.

Def'aten: Bir defada.

Garb: Batı.

Hırz-ı can: Canından aziz bilip, korumak.

Hums-i beşer: İnsanların beşte biri.

Kal' ve ref': Söküp atmak.

Meratib: Mertebeler, dereceler.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Sirac-ı hakikat: Hakikatin ışığı, lambası.

Şark: Doğu.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Techiz: Donatmak, süslemek.

Teshir: Büyülemek, kendine bağlamak.

Ümem: Milletler.

Vesile-i saadet: Mutluluk vesilesi.

Zahirî tasallut: Dışardan zorlama.

ediyor. Mahbub-u kulûb, muallim-i ukûl, mürebbî-i nüfûs, sultan-ı ervah oldu.

Sekizinci Reşha

Bilirsin ki; sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavimde, büyük bir hâkim, büyük bir himmetle, ancak daimî kalırabilir. Hâlbuki, bak:

Bu Zât, büyük ve çok âdetleri, hem inatçı, mutaassıp, büyük kavimlerden, zâhirî küçük bir kuvvetle, küçük bir himmetle, az bir zamanda ref' edip, yerlerine öyle secâyâ-yı âliye-yi –ki dem ve damarlarına karışmış derecede sabit olarak– vaz' ve tesbit eyliyor. Bunun gibi daha pek çok harika icraatı yapıyor. İşte, şu asr-ı saade-ti görmeyenlere, Ceziretü'l-Arab'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi, yüzer feylesofu alsınlar, oraya gitsinler, yüz sene çalışsınlar! O Zât'ın o zamana nisbeten bir senede yaptığıнын yüzden birisini acaba yapabilirler mi?..

Dokuzuncu Reşha

Hem bilirsin; küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir cemaatte, küçük bir meselede, münâzaralı bir dâvâda, hicapsız, pervâsız, küçük fakat hacâlet-âver bir yalanı, düşmanları yanında hilesini hissettirmeyecek

Dem: Kan.

Hacâlet-âver: Utandırıcı.

Haysiyet: İtibar, kıymet.

Hicap: Perde, engel, mahcubiyet.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

Mahbub-ı kulûb: Kalplerin sevgilisi.

Muallim-i ukul: Akılların öğretmeni.

Münazara: Tartışma.

Mürebbî-yi nüfus: Nefislerin terbiyecisi, eğitici.

Pervâ: Çekinmek, sakınmak.

Ref: Kaldırmak.

Secâyâ-yı âliye: Yüce, ideal huylar, tabiatlar.

Sultan-ı ervah: Ruhların sultanı.

Vaz': Koymak, yerleştirmek.

derecede teessür ve telâş göstermeden söyleyemez. Şimdi bak bu Zât'a:

Pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar, pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete muhtaç bir hâlde, pek büyük bir cemaatte, pek büyük husûmet karşısında, pek büyük meselelerde, pek büyük dâvâda, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-pervâ, bilâ-tereddüt, bilâ-hicap, telâşsız, samimî bir safvetle, büyük bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedit, ulvî bir surette söylediği sözlerinde hiç hilâf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkün müdür? Kellâ!

إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى¹ Evet, hak aldatmaz, hakikatbîn aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnîdir, hakikatbînin gözüne hayalin ne haddi var ki hakikat görünsün, aldatsın?

Onuncu Reşha

İşte, bak; ne kadar merak-âver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli hakâiki gösterir ve mesâili isbat eder. Bilirsin ki, en ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hatta, eğer sana denilse, “Yarı ömrünü, yarı malını versen,

¹ “O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm sûresi, 53/4)

Bilâhicap: Utanmadan, sıklımadan.

Bilâpervâ: Çekinmeden.

Bilâtereddüt: Tereddütsüz.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Hakaik: Hakikatler.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Hilâf: Terslik, sözünden dönmek.

Husumet: Düşmanlık.

Kellâ: Asla.

Merak-âver: Merak uyandıran, dikkat çeken.

Mesâil: Meseleler.

Müstağnî: İhtiyaç hissetmeyen, tenezzül etmeyen.

Safvet: Duruluk, berraklık, sâfilik.

Şedit: Şiddetli.

Teessür: Etkilenmek, tesir altında kalmak.

Ulvî: Yüce.

kamerden ve Müşteri'den biri gelir, kamerde ve Müşteri'de ne var, ne yok, ahvâlini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek"; merakın varsa, vereceksin.

Hâlbuki şu Zât, öyle bir Sultan'ın ahbârını söylüyor ki; memleketinde kamer, bir sinek gibi, bir pervane etrafında döner. O arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder. Ve o güneş olan lâmba ise, O Sultan'ın binler menzillerinden bir misafirhânesinde, binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır.

Hem öyle acâib bir âlemden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir inkılâptan haber veriyor ki; binler küre-i arz bomba olsa, patlasalar, o kadar acîb olmaz. Bak, onun lisanında إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ¹، إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ²، الْقَارِعَةُ³ gibi sûreleri işit...

Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki, şu dünyevî istikbal ona nisbeten bir katre serap hük-mündedir. Hem öyle bir saadetten haber veriyor ki, bütün saadet-i dünyeviye ona nisbeten bir berk-i zâilin bir şems-i sermede nisbeti gibidir.

¹ "Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman." (Tekvir sûresi, 81/1)

² "Gök yarıldığı zaman." (İnfitâr sûresi, 82/1)

³ "...kapıları döven ve dehşetiyle kalblere çarpan o kıyâmet felaketi..." (Kâria sûresi, 101/1).

Ahbâr: Haberler.

Ahvâl: Hâller.

Berk-i zâil: Bir anda parlayıp sönen, kaybolan şimşek.

Kamer: Ay.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Misbah: Lamba.

Müşteri: Jüpiter Gezegeni.

Pervaz: Uçmak.

Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.

Şems-i sermed: Ebedî, batmayan güneş.

On Birinci Reşha

Böyle acîb ve muammâ-âlûd şu kâinatın perde-i zâhiyesi altında, elbette ve elbette böyle acâib bizi bekliyor. Böyle acâibi haber verecek, böyle harika ve fevkalâde mu'ciz-nümâ bir zât lâzımdır. Hem bu Zât'ın gidişatından görünüyor ki; O, görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor. Hem bizi nimetleriyle perverde eden şu “Semâvât ve arzın İlâhı” bizden ne istiyor, marziyâtı nedir, pek sağlam olarak bize ders veriyor.

Hem bunlar gibi daha pek çok merak-âver, lüzumlu hakâiki ders veren bu zâta karşı her şeyi bırakıp ona koşmak, onu dinlemek lâzım gelirken; ekser insanlara ne olmuş ki, sağır olup kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki bu hakkı görmüyorlar, bu hakikati işitmiyorlar, anlamıyorlar!..

On İkinci Reşha

İşte şu Zât, şu “Mevcudât Hâlıkı”nın vahdâniyetinin hakkaniyeti derecesinde hak bir burhan-ı nâtık, bir delil-i sâdık olduğu gibi, haşrin ve saadet-i ebediyenin dahi bir burhan-ı kâtı, bir delil-i sâtıdır. Belki, nasıl ki

Arz: Yeryüzü.

Burhan-ı katı': Kesin delil (karşı görüşleri kesip atan sağlam delil).

Burhan-ı nâtık: Akleden ve konuşan delil.

Delil-i sadık: Doğru, yalanıtmayan delil.

Delil-i sâtı': Parlak delil.

Hakkaniyet: Doğruluktan, adaletten ayrılmamak.

Hâlık: Yaradan.

Haşır: Dirilmek, mahşer meydanında toplanmak.

Marziyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Muammâ-âlûd: Sırla dolu, bilmeceli.

Muciznümâ: Mucize gösteren.

Perde-i zahiriye: Dış perde.

Perverde etmek: Besleyip büyütmek, yetiştirmek.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, cennet hayatı.

Semâvat: Gökler, feza.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

O Zât, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebep-i husûlü ve vesile-i vusûlûdür; öyle de, duasıyla, niyazıyla o saade-tin sebep-i vücûdu ve vesile-i îcadıdır.

Haşır meselesinde geçen şu sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz, işte, bak:

• *O Zât, öyle bir salât-ı kübrâda dua ediyor ki; güya şu cezire, belki arz, onun azametli namazıyla namaz kı-lar, niyaz eder.*

• *Bak, hem öyle bir cemaat-i uzmâda niyaz ediyor ki, güya benîâdemîn zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyâmete kadar bütün nurâni, kâmil insanlar, ona ittibâ ile iktidâ edip duasına âmîn diyorlar.*

• *Hem bak, öyle bir hâcet-i âmme için dua ediyor ki; değil ehl-i arz, belki ehl-i semâvât, belki bütün mevcudât, niyazına “Evet, Yâ Rabbenâ! Ver, biz dahi istiyoruz!” de-yip iştirak ediyorlar.*

• *Hem öyle fakirâne, öyle hazînâne, öyle mahbubâne, öyle müştakâne, öyle tazarrukârâne niyaz ediyor ki; bü-tün kâinatı ağılattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.*

Azamet: Büyüklük.

Benî Âdem: Âdemoğulları, insanlar.

Cemaat-i uzmâ: Çok büyük topluluk, cemaat.

Cezire: Ada.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i semâvât: Gökyüzü halkı; ruhanîler, melekler.

Fakirâne: Fakirce, fakirliği-ni ifadelerinde de hissettirerek.

Hâcet-i âmme: Genel, herkesi ilgilendiren ihtiyaç.

Hazînâne: Hüzünlü bir ifadeyle.

İktidâ: Uymak, örnek almak.

İttibâ: Tâbi olma.

Mahbubâne: Sevildiğini bilerek, nazlı bir tarzda.

Müştakâne: İhtiyakını belirterek.

Salât-ı kübrâ: Çok büyük çapta cemaatle kılınan namaz, dua.

Sebeb-i husul: Meydana gelme sebebi.

Sebeb-i vücud: Var olma sebebi.

Tazarrukârâne: Yalvararak.

Vesile-i icad: Yaratılış vesilesi.

Vesile-i vusul: Ulaşma vesilesi.

• *Bak, hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için dua ediyor ki; insanı ve âlemi, belki bütün mahlûkatı esfel-i sâfilînden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan; âlâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekâyâ, ulvî vazifeye çıkarıyor.*

• *Bak, hem öyle yüksek bir fîzâr-ı istimdatkârâne ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile istiyor, yalvarıyor ki; güya bütün mevcudâta ve semâvâta ve Arş’a işittirip, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmîn...” de-dirtiyor.*

• *Bak, hem öyle Semî, Kerîm bir Kadîr’den.. öy-le Basîr, Rahîm bir Alîm’den hâcetini istiyor ki; bilmüşâhede, en hafî bir zîhayatın en hafî bir hâcetini, bir ni-yazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini –velev lisân-ı hâl ile olsun– verir. Ve öyle bir suret-i hakimâne, basîrâne, rahîmânede verir ki, şüphe bırakmaz; bu terbiye ve tedbir, öyle bir Semî ve Basîr ve öyle bir Kerîm ve Rahîm’e hastır.*

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Basîr: Her şeyi gören Hz. Allah.

Basîrâne: Görerek.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz ol-mak.

Bilmüşâhede: Görerek.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Fîzâr-ı istimdatkârâne: Yar-dım isteyerek yalvarmak.

Hâcet: İhtiyaç.

Hafî: Gizli, saklı.

Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Kerîm: Pek cömert, pek âli-cenap.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Niyaz-ı istirhamkârâne: Merhamet dileyerek iste-me.

Rahîm: Merhameti ve ihsa-nı sonsuz Hz. Allah.

Rahîmâne: Merhamet ede-rek.

Semî: Her şeyi işiten Hz. Allah.

Sukut: Düşmek; değerini, derecesini yitirmek.

Suret-i hakimâne: Hikmetli bir şekilde.

Tedbir: Düzenlemek, yö-netmek.

Ulvî: Yüce.

Vecd: Coşku (İlâhî aşkın in-san benliğini bütünüyle sar-ması).

Velev: Şayet, dahi.

Zîhayat: Hayat sahibi, can-lı.

On Üçüncü Reşha

Acaba bütün efâzıl-ı benîâdemi arkasına alıp, arz üstünde durup, Arş-ı Âzam'a müteveccihen el kaldırıp dua eden şu “Şeref-i nev-i insan” ve “Ferîd-i kevn ü zaman” ve bihakkın “Fahr-i kâinat” ne istiyor, bak, dinle:

Saadet-i ebediye istiyor.. bekâ istiyor.. likâ istiyor.. cennet istiyor. Hem, merâyâ-yı mevcudâtta ahkâmını ve cemâllerini gösteren bütün esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiye ile beraber istiyor. Hatta, eğer rahmet, inâyet, hikmet, adâlet gibi hesapsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasaydı; şu zâtın tek duası, baharımızın îcadı kadar kudretine hafif gelen şu cennetin binasına sebebiyet verecekti. Evet, nasıl ki onun risaleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi. Öyle de onun ubûdiyeti dahi öteki dârin açılmasına sebeptir.

Acaba ehl-i akıl ve tahkike **لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبْدُعُ مِمَّا كَانَ¹** dedirten şu meşhud intizam-ı fâik, şu rahmet içinde kusur-

¹ “Şu varlık âleminde, mevcut olandan daha mükemmeli, daha üstünü olması mümkün değildir.” (Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/258; İbni Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* 1/53, 4/154, 6/392, 7/82, 8/221).

Ahkâm: Hükümler.

Arş-ı Âzam: Yüce arş, Cenâb-ı Hakk'ın idare ve iradesinin tecelligâhı.

Beka: Kalıcı, ölümsüz olmak.

Bihakkın: Hakkıyla, tam bir liyâkatle.

Cemal: Güzellik.

Dâr-ı imtihan: İmtihan yeri, yurdu.

Efâzıl-ı benî Âdem: İnsan oğlunun en faziletli, seçkinleri.

Ehl-i akıl ve tahkik: İlim ehli, İslâm âlimleri.

Esbab-ı mucibe: Gerekçeler.

Esmâ-yi kudsiye-i ilâhiye: Allah'ın pek yüce sıfatları (Esmâu'l-Hüsna).

Fahr-i kâinat: Kâinatın iftihar tablosu.

Ferîd-i kevn ü zaman: Bütün zaman ve mekânların yegânesi, bir tanesi, benzersizi.

İntizam-ı fâik: Üstün nizam, intizam.

Likâ: Kavuşmak (Allah'a ulaşmak).

Matlub: İstek, talep.

Merâyâ-yı mevcudat: Varlık aynaları (her varlığın kendine ait bir ifadeyle Allah'ı göstermesi).

Meşhud: Görünen, bilinen.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Şeref-i nev-i insan: İnsanlığa şeref veren.

Übudiyet: Kulluk.

suz hüsn-ü sanat ve misilsiz cemâl-i rubûbiyet; hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul eder mi ki; en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip ifâ etsin.. en ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ!. Yüz bin defa hâşâ! Böyle bir cemâl, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yahu, ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa, yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak; yine o zâtın garâib-i icraatını ve acâib-i vezâifini, yüzden birisine tamamen ihata edip temâşâsında doyamayız.

Şimdi, gel, üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakacağız. Bak, nasıl her asır, o şems-i hidayetden aldıkları feyizle çiçek açmışlar; Ebû Hanife, Şâfiî, Bayezid Bistâmî, Şah-ı Geylânî, Şah-ı Nakşibend, İmam Gazâlî, İmam Rabbânî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor. Meşhudâtımızın tafsîlâtını başka vakte tâlik edip, o muciz-nümâ ve hidayet-edâya, bir kısım kat'î mucizâtına işaret eden bir salavât getirmeliyiz:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى هٰذَا الدَّائِ التَّوْرَانِي الَّذِي اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ
الْحَكِيْمُ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ اَلْفِ اَلْفِ
صَلَاةٍ وَاَلْفِ اَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ اُمَّتِهِ.

Acâib-i vezâif: Vazifelerinin harikuladeliği.

Cemâl-i Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları kuşatan mükemmel yönetime.

Feyiz: İlâhî ihsan, vergi, bereket.

Garaib-i icraat: Harika, fevkalâde icraat.

Hidayet-edâ: Hidayet sebeplerini yerine getiren.

Hüsn-i san'at: Sanat güzelliği.

Ifâ: Yerine getirmek.

İhata: Kuşatma, içine alma.

Meşhudât: Görünenler, müşâhede edilenler.

Muciznümâ: Mucize gösteren.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Tâlik: Bağlamak, sonraya bırakmak.

Temâşâ: Seyretmek.

عَلَى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَالرُّبُورُ، وَبَشَّرَ بِبُيُوتِهِ الْإِزْهَاصَاتِ
وَهَوَاتِفِ الْجِنِّ وَأَوْلِيَاءِ الْإِنْسِ وَكَوَاهِنِ الْبَشَرِ، وَأَنْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ سَيِّدِنَا
وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ أَنْفَاسِ أُمَّتِهِ.

عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ، وَنَزَلَ شُرْعَةً بِدُعَائِهِ الْمَطَرُ، وَأَظْلَلَتْهُ
الْعِمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ، وَشَبَّعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مَاتَ مِنَ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ
مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كَالْكُوْثَرِ وَسَبَّحَ فِي كَفِّهِ الْحَصَاةَ وَالْمَدْرُ،
وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالظَّبْيُ وَالذِّئْبُ وَالْجِدْعُ وَالذَّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ
وَالْحَجَرُ وَالشَّجَرُ، صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ، سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا
وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ الْحُرُوفِ
الْمُتَشَكِّلَةِ فِي الْكَلِمَاتِ الْمُمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوُجَاتِ الْهَوَاءِ
عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِئٍ مِنْ أَوَّلِ التَّنْزِيلِ إِلَى آخِرِ
الزَّمَانِ وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا. آمِينَ آمِينَ آمِينَ.¹

¹ “Ey varlığıyla varlığımızı ışıklandıran, gözlerimize nurlar serpip, bizleri nefsanî karanlıklardan kurtaran Rahmeti Sonsuz Rabbimiz! Arş-ı Azim’den Kur’ân-ı Hakîm’i üzerine indirdiğin nurani Zât, yani Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin hasenatı adedince milyonlarca salât ve milyonlarca selâm olsun!

Risaletini Tevrat, İncil ve Zebur’un müjdelediği; nübüvvetini irhâsâtın (doğumundan hemen önce ve doğumu anında meydana gelen harikulâde hâllerin); cinlerin hâtiflerinin, insanlık âleminde Allah dostlarının ve beşerin kâhinlerinin müjdelediği; bir işaretile ayın parçalandığı Efendimiz, Mevlâmız Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin nefesleri adedince milyonlarca salât ve selâm olsun!

Davetine ağaçların koşup geldiği; duâsıyla yağmurun hemen iniverdiği; sıcağın korumak için bulutların ona gölge yaptığı; bir ölçek yiyeceğiyle yüzlerce insanın doyduğu; parmaklarının arasından üç defa Kevser gibi suların çağladığı; avuçlarının içinden çakıl taşları ve toprağın Allah’ı tesbih ettiği; O’nun hürmetine Allah’ın, kertenkeleyi, ceylânı, kurdu, ağaç kütüğünü, zehirli keçinin kolunu, deveyi, dağı, taşı ve ağacı konuşturduğu, Mirac’ın ve “Resûl’ün gözü başka yana kaymadı (ki, gördüğünü yanlış görmüş olsun), görebileceğinin ötesine yönelmedi (ki, bir illüzyon görmüş olsun).”¹ âyetinin mazharı olan Efendimiz, Mevlâmız ve Şefîmiz Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), nüzûlünden bu yana Kur’ân’ı okuyan

“Şuâât-ı Mârifeti’n-Nebî” nâmındaki Türkçe bir risalede ve On Dokuzuncu Mektup’ta ve şu Söz’de icmâlen işaret ettiğimiz delâil-i nübüvvet-i Ahmediye’yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) beyan etmişim. Hem onda Kur’ân-ı Hakîm’in vücûh-u i’câzı icmâlen zikredilmiş. Yine Lemeât nâmında Türkçe bir risalede ve Yirmi Beşinci Söz’de Kur’ân’ın kırk vecihle mucize olduğunu icmâlen beyan ve kırk vücuh-u i’câzına işaret etmişim. O kırk vecihle, yalnız nazımda olan belâgatı, İşârâtü’l-İ’câz nâmındaki bir tefsir-i Arabî’de, kırk sayfa içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa şu üç kitaba müracaat edebilirsin.

On Dördüncü Reşha

Mahzen-i mucizât ve mucize-i kübrâ olan Kur’ân-ı Hakîm, nübüvvet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile vahdâniyet-i ilâhiyeyi o derece kat’î isbat ediyor ki, başka burhana hâcet bırakmıyor. Biz de onun tarifine ve medar-ı tenkit olmuş bir-iki lem’a-yı i’câzına işaret ederiz: İşte, Rabbimizi bize tarif eden Kur’ân-ı Hakîm;

her bir okuyucunun okuduğu her bir kelimenin hava dalgalarının aynalarında Rahmân’ın izniyle temessül eden bütün kelimelerinin bütün harfleri adedince, milyonlarca salât ve selâm olsun.

Bütün bu salâvatlardan her biri hürmetine bizi mağfiret et, ey İlâhımız, bize merhamet et, âmin, âmin, âmin...”

*1 Necm sûresi, 53/17.

Belâgat: Edebiyat (güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı).

Burhan: Delil.

Delâil-i Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberlik delilleri.

İcmâlen: Kısaca.

Lem’a-ı câz: Mucize parlaklığı.

Mahzen-i mucizat: Mucizeler mahzeni, kaynağı.

Medar-ı tenkit: Tenkit sebebi.

Mucize-i kübrâ: En büyük mucize.

Tefsir-i Arabî: Arapça Tefsir.

Vahdâniyet-i ilâhiye: Allah’ın birliği.

Vücuh-u i’câz: Mucize olma yönleri, özellikleri.

- ♦ *Şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi..*
- ♦ *Şu sahâif-i arz ve semâda müstetir künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı..*
- ♦ *Şu sutûr-u hâdisâtın altında muzmer hakâikin miiftahı..*
- ♦ *Şu âlem-i şehâdet perdesi arkasındaki âlem-i gayb cihetinden gelen iltifâtât-ı rahmâniye ve hitâbât-ı ezeliyenin hazinesi..*
- ♦ *Şu âlem-i mâneviye-yi İslâmiye'nin güneşi, temeli, hendesesi.. avâlim-i uhreviye'nin haritası..*
- ♦ *Zât ve sıfat ve şuûn-u ilâhiyenin kavl-i şârihi, tefsir-i vâzihı, burhan-ı nâtıkı, tercüman-ı sâtı..*
- ♦ *Şu âlem-i insaniyetin mürebbîsi, hikmet-i hakikîsi, mürşid ve hâdîsi..*

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Âlem-i mâneviye-i İslâmiye: Mânevî İslâm âlemi.

Âlem-i uhreviye: Ahiret'e ait âlemler.

Burhan-ı nâtık: Konuşan delil.

Hâdî: Hidayet eden, doğru yola ileten.

Hendese: Geometri, (dayandığı bilgi eksenî).

Hikmet-i hakikî: Gerçek hikmet (doğru, yanılmayan ve faydalı bilgi).

Hitâbât-ı ezeliye: Ezeli hitaplar, (bütün hakikatleri ezelden ebede kadar,

herkese anlayacağı şekilde duyuran İlâhî seslenmeler, hitaplar).

İltifâtât-ı Rahmâniye: Cenab-ı Hakk'ın eşsiz, sınırsız iltifatları, ihsanları.

Kavl-i şârih: Açıklayıcı söz.

Keşşaf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Künûz-i esmâ-yi ilâhiye: İlâhî isimlerin hazineleri.

Miftâh: Anahtar.

Muzmer hakaik: Gizli, örtülmüş gerçekler.

Mürebbî: Terbiye eden, yetiştiren, eğiten.

Mürşid: İrşad eden, doğruyu gösteren.

Müstetir: Gizli, saklı.

Sahâif-i arz ve semâ: Yer ve gök sayfaları (yer ve göğe ait bütün İlâhî icraatler kâinat kitabının ayrı ayrı sayfaları).

Sutûr-ihâdisât: Hâdiselerin ön yüzü, (hâdiselerin ifade ettiği gerçeklerin kâinat kitabında yer aldığı satırlar).

Şuûn-i İlâhiye: İlâhî işler, icraatler.

Tefsir-i vâzih: Açık, berrak tefsir.

Tercüman-ı sâtî: Yüksek, parlak tercüman.

Tercüme-i ezeliye: Ezeli tercüme (kâinata ait bütün hakikatleri ezelden ebede kadar, herkese anlayacağı şekilde ve dilde tercüme eden İlâhî bir kitap).

♦ *Hem bir kitab-ı hikmet ve şariat..*

♦ *Hem bir kitab-ı dua ve ubûdiyet..*

♦ *Hem bir kitab-ı emir ve davet..*

♦ *Hem bir kitab-ı zikir ve mârifet... gibi, beşerin bütün hâcât-ı mâneviyesine karşı birer kitap.. ve bütün muhtelif ehl-i mesâlik ve meşârib olan evliya ve siddîkînin, asfiya ve muhakkikînin her birinin meşreblerine lâayk birer risale ibraz eden bir kütüphâne-i mukaddesedir.*

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekrarâtındaki lem'a-yı i'câza bak ki:

• *Kur'ân hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdir ve eblâğdır. Ehl-i kusurun zan- nı gibi değil. Zira; zikrin şe'ni, tekrar ile tenvirdir.. dua- nın şe'ni, terdad ile takrirdir.. emir ve davetin şe'ni, tek- rar ile tekittir.*

Asfiya: İlim ve takvasıyla gerçek Peygamber varisi veliler.

Eblâğ: Edebiyata en uygun olan, daha da edebi.

Ehl-i mesâlik ve meşârib: Farklı farklı yol ve usul be- nimsemiş kişiler.

Hâcât-ı mâneviye: Mânevî ihtiyaçlar.

İbraz: Göstermek.

Kitab-ı dua ve ubudiyet: Dua ve kulluk kitabı.

Kitab-ı emir ve davet: Emir ve dua (tavsiye) kitabı.

Kitab-ı hikmet ve şariat: Hikmet ve hukuk kitabı.

Kitab-ı zikir ve marifet: Zikir ve marifet kitabı.

Kütüphane-i mukaddese: Mukaddes kitaplık (bütün ilimlere kaynak olan ilâhî, kudsi kitap).

Lem'a-yı i'câz: Mucize pa- rıltısı.

Muhakkik: Sürekli hakika- tin peşinde, kılı kırk yarar- casına araştıran.

Müstahsen: Güzel kabul edilen, beğenilen, takdir edilen.

Siddîkîn: Siddıklar (sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğ- rulayan, çok vefâlı ideal ki- şiler).

Şe'n: İş, durum.

Takrir: Yerleştirmek, sağ- lamlaştırmak.

Te'kid: Pekiştirmek.

Tekrarat: Tekrarlar.

Tenvir: Aydınlatma, nurlan- dırma.

Terdad: Tekrar etmek, de- vamlı yapmak.

Tevehhüm: Vehmetmek, sanmak.

• Hem herkes, her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sûreye galiben muktedir olur. *Onun için, en mühim makâsıd-ı Kur'âniye ekser uzun sûrelerde dercedilerek, her bir sûre bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş.* Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, tevhid ve haşır ve kıssa-yı Mûsâ gibi bazı maksatlar tekrar edilmiş.

• Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcât dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur; cisme hava, ruha Hû gibi. Bazısına her saat; ^{بِسْمِ اللَّهِ} gibi ve hâkezâ... *Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem ihtiyakı ve iştahı tahrik etmek için tekrar eder.*

• Hem Kur'ân müessistir, bir din-i mübîn'in esâsâtıdır ve şu Âlem-i İslâmiyet'in temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriye-i değiştirip muhtelif tabakâtın, mükerrer suâllerine cevaptır. *Müessise; tesbit etmek için tekrar lâzımdır.. tekit için terdad lâzımdır.. teyid için takrir, tahkik, tekrir lâzımdır.*

• Hem öyle mesâil-i azîme ve hakâik-i dakikadan bahsediyor ki, umumun kalblerinde yerleştirmek için, çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

¹ Allah'ın adıyla

Derc: İçine almak, ilâve etmek.

Din-i mübîn: Apaçık, pınl pınl din.. hakkı bâtıldan ayıran din.

Galiben: Genellikle.

Hakaik-i dakika: İnce, dikkat isteyen gerçekler.

Hâkezâ: Bunun gibi.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplum hayatı.

Makasıd-ı Kur'âniye:

Kur'ân'ın maksatları, gâyetleri.

Mânevî hâcât: Mânevî ihtiyaçlar.

Mesâil-i azîme: Büyük meseleler.

Müessis: Tesis eden, kuran, temel atan.

Mükerrer: Tekrar edilen.

Tahkik: Doğruyu araştırıp açığa çıkarmak.

Tekerrür-i ihtiyaç: Tekrar ihtiyaç duyulması.

• *Bununla beraber, sureten tekrardır. Fakat, mânen her bir âyetin çok manaları, çok faydaları, çok vücûh ve tabakâtı vardır. Her bir makamda ayrı bir mana ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.*

Hem Kur'ân'ın, mesâil-i kevnîyenin bazısında ibham ve icmâli ise, irşadî bir lem'a-yı i'câzdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkit olamaz ve sebab-i kusur değildir.

Eğer desen: "Acaba neden Kur'ân-ı Hakîm, felsefenin mevcudâtтан bahsettiği gibi etmiyor? Bazı mesâili mücmel bırakır; bazısını, nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avâmı tâciz edip yormayacak bir suret-i basitâne-i zâhirânede söylüyor."

Cevaben deriz ki: Felsefe, hakikatin yolunu şaşırmış; onun için... Hem geçmiş derslerden ve Sözl'er'den elbette anlamışsın ki; Kur'ân-ı Hakîm şu kâinattan bahsediyor, tâ Zât ve sıfât ve esmâ-yı ilâhiyeyi bildirsin. Yani, bu kitab-ı kâinatın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlık'ını tanıttırsın. Demek, mevcudâta kendileri için değil, belki Mûcid'leri için bakıyor. Hem umuma hitap ediyor. İlm-i hikmet ise mevcudâta

Ehl-i ilhâd: İnançsızlar, kâfirler.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hak'ın isimleri.

Fikr-i avâm: Avâmın fikri (halkın genel bilgi seviyesi).

Hâlık: Yaradan.

Hiss-i âmm: Bütün insanların genel hissi, kamuoyunun hissiyâtı.

İcmâl: Kısaca özetlemek.

İpham: Kapalılık, mananın açık olmaması.

İrşadî: İrşâda ait, (Kur'ân-ı Kerim'in doğruları gösterme üslubuna ait).

Lem'a-yı i'caz: Mucize parıltısı.

Maânî: Manalar.

Mesâil: Meseleler.

Mesâil-i kevnîye: Varlıkla, kâinattaki hâdiselerle alakalı meseleler.

Mûcid: İcâd eden, yapan.

Mücmel: Maksadın anlaşılamayacağı derecede öz, pek genel.

Nazar-ı umumî: Genel bakış, kamuoyunun bakışı.

Suret-i basitâne-i zahîrâne: Açık, basit şekil.

Vücuh: Yönler.

mevcudât için bakıyor. Hem hususan ehl-i fenne hitap ediyor. Öyleyse, mademki Kur'ân-ı Hakîm; mevcudâtı delil yapıyor, burhan yapıyor; delil zâhirî olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılmak gerektir.

Hem mademki Kur'ân-ı Mürşid, bütün tabakât-ı beşere hitap eder. Kesretli tabaka ise tabaka-yı avâmdır. Elbette irşad ister ki; lüzumsuz şeyleri ibham ile icmal etsin.. ve dakik şeyleri temsil ile takrib etsin.. ve mağlatalara düşürmemek için, zâhirî nazarlarında bedihî olan şeyleri lüzumsuz, belki zararlı bir surette tağyir etmemektir.

Meselâ güneşe der, “Döner bir sirâcdır, bir lâmbadır.”¹ Zira güneşten, güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi intizamın zembereği ve nizamın merkezi olduğundan, intizam ve nizam ise Sâni'in ayna-yı mârifeti olduğundan bahsediyor. Evet, der: **وَالشَّمْسُ تَجْرِي²** “Güneş döner.” Bu “döner” tâbiriyle, kış-yaz, gece-gündüzün deverânındaki muntazam tasarrufât-ı kudreti ihtar ile azamet-i Sâni'i ifham eder. İşte, bu “dönmek” hakikati ne olursa olsun; maksud olan ve hem mensuc, hem meşhud olan intizama tesir etmez.

¹ Bkz.: Yûnus sûresi, 10/5; Enbiyâ sûresi, 21/33; Furkan sûresi, 25/61; ...

² Yâsîn sûresi, 36/38.

Âyine-i marifet: İlâhî bilgileri yansıtan ayna.

Azamet-i Sâni: Yaradan'ın büyüklüğü.

Bedihî: Açık, âşikâr.

Burhan: Delil.

Deverân: Peş peşe hareket etme, birbirini takip etme.

İfham: Anlatmak.

Kesret: Çoğunluk.

Kur'ân-ı Mürşid: Doğru yolu gösteren Kur'ân-ı Kerim.

Mensuc: Dokunan işlenen.

Meşhud: Görülen.

Mugalâta: Şaşırtmak, yanıltmak.

Sâni: Sanatlı bir şekilde yapan, Yaradan.

Sirac: Lamba, fener, kandil.

Tağyir: Değiştirmek.

Takrib: Yaklaştırmak.

Tasarrufât-ı kudret: İlâhî kudretin farklı, çeşitli tasarrufları.

Hem der: **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا¹** Şu “sirâc” tâbiriyle, âlemi bir kasr suretinde, içinde olan eşya ise insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat’ûmât ve levâzımât olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile, rahmet ve ihsan-ı Hâlık’ı ifham eder.

Şimdi bak, şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak, diyor ki: “güneş bir kütle-yi azîme-yi mâyia-yı nâriyedir. Ondan fırlamış olan seyyârâtı etrafında döndürüp, cesâmeti bu kadar, mahiyeti böyledir, şöyledir...” Mûhiş bir dehşet-ten, mûthiş bir hayretten başka, ruha bir kemâl-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur’ân gibi etmiyor...

Buna kıyasen, bâtinen kof, zâhiren mutantan felsefî meselelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şaşaa-yı sûrîsine aldanıp Kur’ân’ın gayet mu’ciz-nümâ beyanına karşı hürmetsizlik etme!..

İhtar: Arabî Risale-i Nur’da On Dördüncü Reşha’nın Altı Katresi, bâhusus Dördüncü Katre’nin Altı Nüktesi, Kur’ân-ı Hakîm’in kırk kadar envâ-ı i’câzından

¹ “Güneşi de (ışığı kendinden) bir lamba yaptı.” (Nûh sûresi, 71/16)

Bahs-i Kur’ân: Kur’ân’ın bahsetmesi, konu edinmesi.

Bâtinen: İçî itibariyle.

Cesâmet: Büyüklük, irilik.

Envâ-ı i’câz: Mucize türleri, çeşitleri.

İhsan-ı Hâlık: Yaradan’ın hediyesi, ikramı.

İhzar: Hazırlamak.

Kasır: Köşk, saray.

Kemâl-i ilmî: İlmi güzellik, zevk.

Kütle-i azîme-i mâyia-yi nâriye: Büyük akışkan, yarıncı kütle.

Levazımât: Gerekli malzemeler.

Mat’ûmat: Yiyecekler.

Muciznümâ: Mucize gösteren.

Mûhiş: Korkutucu.

Mumdar: Mum tutan, ışık saçan.

Musahhar: Emre amade, hizmete hazır.

Mutant: Şatafatlı, gösterişli.

Müzeyyenat: Süslemeler, ziynetli bezemeler.

Seyyârât: Gezegenler.

Şaşaa-yi suriye: Dıştaki yanılıcı şaşaa, gösteriş.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

on beşini beyan eder. Ona iktifâen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et, bir hazine-i mucizât bulursun...

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ شِفَاءً لَنَا مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَمُؤْنَسًا لَنَا فِي حَيَاتِنَا وَبَعْدَ
مَمَاتِنَا وَفِي الدُّنْيَا قَرِينًا وَفِي الْقَبْرِ مُؤْنَسًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ
نُورًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا
وَأِمَامًا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ. أَمِينَ.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ الْحَكِيمُ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
أَجْمَعِينَ. أَمِينَ.¹

¹ Allah'ım! Kur'an'ı bize, her türlü dertlere şifa.. hayatımızda ve ölümümüzden sonra en sıcak bir arkadaş.. dünyada cana yakın bir dost.. kabirde en samimi bir arkadaş.. kıyâmette bir şefaâtçi.. sırat üzerinde bir nur.. ateşe karşı örtü ve perde.. cennette bir yoldaş.. ve bütün hayırlı işlere götüren rehber ve önder eyle. Bütün bunları bize fazlınla, cömertliğine, kereminle ve rahmetinle ihsan et, ey kerem sahiplerinin en kerîmi ve merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbimiz, âmin...
Allah'ım! Furkan-ı Hakîm'in kendisine indirildiği Zât'a ve bütün âl ve ashabına salât ve selâm et, âmin, âmin...

İkinci Birinci Söz

(İki Makam'dır.)

Birinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا¹

Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: “Namaz iyidir. Fakat her gün her gün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor?”

O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra, nefsimi dinledim. İşittim ki, aynı sözleri söylüyor ve ona baktım gördüm ki; tembellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım: O zât o sözü, bütün nüfus-u emmârenin namına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman ben dahi dedim: “Madem nefsim emmâredir. Nefsini ıslah etmeyen, başkasını ıslah edemez. Öyle ise, nefsimden başlarım.”

¹ “Şüphesiz namaz, müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.” (Nisâ sûresi, 4/103)

Cismen: Yapıca.

Nüfûs-i emmâre: Daima kötü şeyleri arzulayan ne-

fisler, kişiler (nefs-i emmâ-re'nin çoğulu).

Rütbeten: Rütbece.

Sinnen: Yaşca.

Dedim: Ey nefis!.. Cehl-i mürekkeb içinde, tembellik döşüğünde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil “Beş İkaz”ı benden işit.

Birinci İkaz

Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir?.. Hiç kat’î senedin var mı ki, gelecek seneye belki yarına kadar kalacaksın?.. Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyf için, ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır hem faydasız gidiyor. Elbette onun yirmi dörtten birisini, hakikî bir hayat-ı ebediyenin saadetine medâr olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete sarf etmek; usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştîyak ve hoş bir zevki tahrike sebep olur.

İkinci İkaz

Ey şikem-perver nefsim! Acaba her gün her gün etmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu?.. Madem vermiyor; çünkü; ihtiyaç tekkerrür ettiğinden usanç değil, belki telezzüz ediyorsun. Öyle ise: Hâne-i cismimde senin arkadaşların olan kalbimin gıdası, ruhumun âb-ı hayâtı ve latîfe-i rabbâniyemin havâ-yı nesimini cezb ve celbeden namaz dahi, seni usandırmamak gerektir.

Âb-ı hayat: Hayat veren su.

Bedbaht: Talihsiz.

Cehl-i mürekkeb: Bilmediğinin de farkında olmama, (zır câhillik).

Cezb= Celb etmek: Kendine çekmek.

Hâne-i cisim: Vücut.

Havâ-yi nesim: Hafif ve tatlı rüzgâr.

Lâtife-i Rabbaniye: İlâhî bilginin, ilhamın algılandığı, ruhun da esasî kabul edilen vicdan, gönül (İlâhî marifetin parlak bir aynası).

Medâr: Vesile, vâsıta, sebep.

Şikemperver: Obur, mide-sine düşkün.

Tekkerrür: Tekrarlanma.

Telezzüz: Lezzet, tat alma.

Tevehhüm: Zan, sanma.

Evet, nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve müptelâ ve nihayetsiz telezzüzata ve emellere meftun ve pürseveda bir kalbin kut ve kuvveti, her şeye kadir bir Rahîm-i Kerîm'in kapısını niyaz ile çalmakla elde edilebilir.

Evet, şu fânî dünyada kemâl-i süratle vaveylâ-yı firâkı koparan giden, ekser mevcudatla alâkadar bir ruhun âb-ı hayâtı ise; her şeye bedel bir Mâbûd-u Bâkî'nin, bir Mahbûb-u Sermedî'nin çeşme-i rahmetine namaz ile teveccüh etmekle içilebilir.

Evet, fıtraten ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ezeli ve ebedî bir Zât'ın aynası olan ve nihayetsiz derecede nazik ve letafetli bulunan zîşuur bir sırr-ı insanî, zînur bir latîfe-i rabbâniye, şu kasavetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümâtli ve boğucu olan ahvâl-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pek çok muhtaçtır. Ve ancak namazın penceresiyle nefes alabilir.

Üçüncü İkaz

Ey sabırsız nefsim! Acaba geçmiş günlerdeki ibadet külfetini ve namazın meşakkatini ve musibet zahmetini, bugün düşünüp muzdarip olmak; hem gelecek günlerdeki ibadet

Ahvâl-i dünyeviye: Dünya meseleleri, gündelik işler.

Çeşme-i rahmet: Rahmet çeşmesi.

Fıtrat: Yaradılış, tabiat.

Firâk: Ayrılık.

Halk: Yaratmak.

Kasâvet: Sıkıntı.

Kemâl-i sür'at: Çok hızlı.

Kût: Gıda.

Ma'bûd-i Bâkî: Dâimi, ölümsüz Hz. Allah.

Mahbûb-i Sermedî: Dâimi, ölümsüz Sevgili.

Meftun: Sevdalı, tutulmuş, tutkun.

Pürseveda: Sevgiyle dolu.

Râhîm ü Kerîm: Engin merhamet ve keremin yegâne sahibi Hz. Allah.

Sırr-ı insani: Ruh âlemiyle açık münasebette bulunan kalb.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Telezzüzât: Lezzetler.

Teveccüh: Yönelme.

Vâveylâ: Feryat, çığlık.

Zînur: Nurlu, parlak.

Zîşuur: Şuur sahibi.

Zulûmat: Karanlıklar.

vazifesini ve namaz hizmetini ve musibet elemiini, bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır?

Şu sabırsızlıkta misâlin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu hâlde, o tutar mühim bir kuvvetini sağ cenâha gönderir, merkezi zayıflştırır. Hem sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden, büyük bir kuvvet gönderir, “Ateş et” emri- ni verir! Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar; merkeze hücum eder; târumâr eder.

Evet, buna benzersin. Çünkü; geçmiş günlerin zahme- ti, bugün rahmete kalbolmuş. Ele mi gitmiş, lezzeti kalmış. Külfeti, kerâmete iltihak ve meşakkati, sevaba inkılâb et- miş. Öyle ise; ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devamı ciddî bir gayret almak lâzım ge- lir. Gelecek günler ise; madem gelmemişler, şimdiden dü- şünüp usanmak ve fütur getirmek, aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp bağırıp çağırarak gibi bir divâneliktir.

Madem hakikat böyledir, âkıl isen, ibadet cihetinde yalnız bugünü düşün. Ve “Onun bir saatini, ücreti pek bü- yük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir hizmete sarf edi- yorum.” de. O vakit senin acı bir füturun, tatlı bir gayrete inkılâb eder.

Âkıl: Akıllı.

Cenâh: Taraf, yön.

Fütur: Gevşeklik, usanmak.

İltihâk: Katılmak.

İnkılâb: Dönüşmek.

Kalb olmak: Çevrilmek.

Kâr-ı akıl: Akıl kârı.

Târ u mâr: Perişan, darma- dağınık.

Tasavvur: Düşünmek.

Ulvî: Yüce.

İşte ey sabırsız nefsim! Sen, üç sabır ile mükellefsin. **Birisi:** Tâat üstünde sabırdır. **Birisi:** Ma'siyetten sabırdır. **Diğeri:** Musibete karşı sabırdır. Aklın varsa, şu üçüncü ikazdaki temsilde görünen hakikati rehber tut. Merdâne “Yâ Sabûr!” de, üç sabrı omuzuna al. Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği sabır kuvvetini eğer yanlış yolda dağıtmazsan her meşakkate ve her musîbete kâfi gelebilir.. ve o kuvvetle dayan.

Dördüncü İkaz

Ey sersem nefsim! Acaba şu vazife-i ubûdiyet neticesiz midir? ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba, bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kût ve gınâ ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıdâ ve ziya ve her hâlde mahkemen olan Mahşer'de senet ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır? Bir adam sana yüz liralık bir hediye vaad etse, yüz gün seni çalıştırır. Hulfü'l-va'd edebilir o adama itimad edersin, fütursuz işlersin.

Acaba hulfü'l-va'd hakkında muhâl olan bir Zât, cennet gibi bir ücreti ve saadet-i ebediye gibi bir hediyeyi sana vaad etse.. pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede

Fütür: Gevşeklik, usanç.
Hulfü'l-vaad: Sözünden dönmek.
Kût: Gıda, azık.

Mâsiyet: Günâh.
Merdâne: Mertçe.
Saadet-i ebediyye: Ebedî, sonsuz, mutluluk; cennet.

Tâat: İtâat, boyun eğme.
Vazife-i ubudiyet: Kulluk vazifesi.
Ziyâ: Işık.

seni istihdam etse, sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak hizmetinle O'nu vaa-dinde ittiham ve hediyesini istihfaf etsen, pek şiddetli bir tedibe ve dehşetli bir tazibe müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada hapsin korkusundan en ağır işlerde fütursuz hizmet ettiğin hâlde, cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı, en hafif ve latîf bir hizmet için sana gayret vermiyor mu?

Beşinci İkaz

Ey dünya-perest nefsim! Acaba ibadetteki füturun ve namazdaki kusurun meşâgil-i dünyeviyyenin kesretinden midir? Veyahut derd-i mâîşetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? *Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarf ediyorsun!*

Sen istidat cihetiyle bütün hayvanâtın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviyyenin levâzımâtını tedârikte iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, vazife-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil; belki hakikî bir insan gibi, hakikî bir hayat-ı dâime için sa'y etmektir. Bununla beraber meşâgil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana ait olmayan ve fuzûlî bir

Derd-i mâîşet: Geçim sıkıntısı.

Dünyaperest: Dünyaya taparcasına düşkün olan.

Haps-i ebedî: Daimi hapis cezası.

Havf: Korku.

Hayat-i dâime: Bitmeyen, daimi hayat (cennet hayatı).

İstidat: Kabiliyet.

İstihdâm: Kullanmak.

İstihfaf etmek: Küçümsemek, ehemmiyet vermemek.

İttiham etmek: Suçlamak.

Kesret: Çokluk, yoğunluk.

Latîf: Hoş, güzel, hafif.

Levazımat: Gerekli olan şeyler.

Meşâgil-i dünyeviye: Gündelik işler, meseleler.

Sa'y: Çalışma.

Suhre: Maskara.

Tâzip: Azâp etmek.

Te'dib: Cezâlandırmak.

Tedarik: Elde etme.

Vazife-i asliye: Asıl iş.

surette karıştığın ve karıştırdığın malâyânî meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güya binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz mâlûmat ile vakit geçiriyorsun. Meselâ: “Zühâl’in etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır? Ve Amerika tavukları ne kadardır?” gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güya, kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi fenninden bir kemâl alıyorsun!..

Eğer desen: “Beni namazdan ve ibadetten alıkoyan ve fütur veren öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maişetin zarûrî işleridir.”

Öyle ise ben de sana *derim ki*: Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan, sonra biri gelse, dese ki: “Gel on dakika kadar şurayı kaz, yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın.” Sen ona: “Yok, gelmem. Çünkü on kuruş gündeliğimden kesilecek, nafakam azalacak.” desen.. ne kadar divanece bir bahane olduğunu elbette bilirsin.

Aynen onun gibi; sen şu bağında, nafakan için işliyorsun. Eğer farz namazı terk etsen, bütün sa’yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer sen istirahat ve teneffüs vaktini, ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medâr olan namaza sarf etsen; o vakit bereketli nafaka-yı dünyeviye ile beraber,

Derd-i maişet: Geçim derdi.

En elzem: En lüzumlu, en gerekli.

Kozmoğrafya: Astronomi, gök bilimi.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Medar: Sebep, vesile.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, daraltılmış.

Nafaka-yı dünyeviye: Günlük veya aylık gelir, kazanç.

Sa’yin semeresi: Çalışma ve gayretin meyvesi, ürünü.

Zühâl: Satürn Gezegeni.

senin nafaka-yı uhreviyene ve zâd-ı âhiretine ehemmiyetli bir menba olan, iki mâden-i mânevî bulursun:

• **Birinci Mâden:** Bütün bağındaki¹(Hâşiye) yetiştirdiğin –çiçekli olsun, meyveli olsun– her nebâtın, her ağacın tesbihâtından, güzel bir niyet ile, bir hisse alıyorsun.

• **İkinci Mâden:** Hem bu bağdan çıkan mahsulattan kim yese, –hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun– sana bir sadaka hükmüne geçer.² Fakat o şart ile ki: Sen, Rezzâk-ı Hakikî nâmına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve O’nun malını, O’nun mahlûkatına veren bir tevziat memuru nazarıyla kendine baksan...

İşte bak: Namazı terk eden ne kadar büyük bir hasâret eder. Ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder. Ve sa’ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i mânevî temin eden o iki neticeden ve o iki mâdenden mahrum kalır, iflâs eder. Hattâ ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. “Neme lâzım” der.. “Ben zâten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?” diyecek, kendini tembelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: “Daha ziyade ibadetle beraber sa’y-i helâl çalışacağım. Tâ kabri-me daha ziyade ışık göndereceğim. Âhiretime daha ziyade zahîre tedârik edeceğim.”

¹(Hâşiye) Bu makam, bir bağda bir zâta bir derstir ki, bu tarz ile beyân edilmiş.

² Bkz.: Buhârî, *hars* 1, *edeb* 27; Müslim, *birr* 52; Tirmizî, *ahkâm* 40; Dârimî, *büyû*’ 67; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/147, 228, 243, 5/415, 6/420.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Kuvve-i manevî: Mânevî güç.

Menba: Kaynak.

Nafaka-yı uhrevîye: Ahirete ait sevaplar, kazançlar.

Rezzâk-ı Hakikî: Rızkın gerçek sahibi Hz. Allah.

Sa’y-i helâl: Helâl kazanç.

Tevziât: Dağıtım.

Zâd-ı âhiret: Ahiret azığı.

Zahîre: Azık.

Elhâsıl: *Ey nefis! Bil ki: Dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise; senin elinde senet yok ki, ona mâliksin. Öyle ise, hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-yı uhreviye olan bir mescide veya bir seccâdeye at.*

Hem bil ki; her yeni gün sana, hem herkese bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümâtı ve perişan bir hâlde gider. Senin aleyhinde âlem-i misâlde şehâdet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti, o adamın kalbine ve ameline tâbidir.

Nasıl ki aynanda görünen muhteşem bir saray, aynanın rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür; kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O ayna şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir; düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nâzik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen kalbinle, aklınla, amelinle, gönlünle, kendi âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şehâdet ettirebilirsin.

Eğer namazı kılsan, o namazın ile, o âlemin Sâni-i Zülcelâl'ine müteveccih olsan, birden, sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdeta namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin

Âlem-i misâl: Varlık ve hâdiselerin mânevî sûretler hâlinde, kendi özel kılıflarıyla ihsaslar dünyasına girip, görülüp hissedilmele-ri, hatta bir kısım tesirlerle kendilerini zâhir veya bâtin hâsselerimize duyurdıkları

âlem, mânevî sûret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Âyine: Ayna.

Lâakal: En az.

Mâlik: Sahip.

Misillü: Gibi.

Sandukça-yı uhreviye:

Ahiret sandığı, kumbarası.

Sâni-i Zül-Celâl: Her şeyi mükemmel ve harika yapan Ulu Allah.

Tenevvür: Nurlanmak, aydınlanmak.

Zulümât: Karanlıklar.

zulümâtını dağıtır. Ve o herc ü merc-i dünyeviye'deki karma-karışık, perişanîyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizâm ve mânidar bir kitabet-i kudret olduğunu gösterir. **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**¹ âyet-i pür-envârından bir nuru, senin kalbine serper. Senin o günkü âlemini, o nurun in'ikâsıyla ışıklandırır. Senin lehinde nuraniyetle şehâdet ettirir.

Sakın deme: “Benim namazım nerede.. şu hakikat-i namaz nerede!” Zira bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmâl ve tafsil ile olduğu gibi; senin ve benim gibi bir âmînin –velev hissetmezse– namazı, büyük bir velînin namazı gibi şu nurdan bir hissesi var, şu hakikatten bir sırrı vardır –velev şuurun taalluk etmezse– Fakat, derecâta göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır.

Nasıl bir hurma çekirdeğinden, tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar merâtib bulunur... Öyle de; namazın derecâtında da daha fazla merâtib bulunabilir. Fakat bütün o merâtibde, o hakikat-i nurâniyenin esâsı bulunur...

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ: الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²

¹ “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (Nûr sûresi, 24/35)

² Allahım! “Namaz dinin direğidir” (Tirmizî, *îmân* 8; İbni Mâce, *fiten* 12) buyuran Rasûlullah (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*)e ve onun âl ve ashabına salât ve selâm eyle.

Âmi: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Âyet-i pür-envâr: Pırl pırl âyet.

Derecat: Dereceler.

Hakikât-i namaz: Bütün şartlarına uyularak kılınan ideâl namaz.

Hakikat-i nuraniye: Parlak hakikat, namaz gerçeği.

Herc ü merc: Allak bullak, karmakarışık.

İcmâl: Özet, kısaca ifade etmek.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

İnkişâf: Ortaya çıkma, belirmek.

Merâtîp: Mertebeler.

Taalluk: İlgili olma, bağlanma.

Tafsil: Uzunca ifade etmek.

Tavsif etmek: Tanıtmak, özelliklerini bildirmek.

Tebeddülât: Değişimler.

Tenevvür: Nurlanmak, aydınlanmak.

Yirmi Üçüncü Söz

(Şu Söz'ün İki Mebhas'ı vardır.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ¹

Birinci Mebhas

İmanın binler mehâsininden yalnız beşini “Beş Nokta” içinde beyan ederiz.

Birinci Nokta

İnsan; nur-u iman ile âlâ-yı illiyyîne çıkar. Cennete lâayık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i sâfilîne düşer. Cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer. Çünkü iman, insanı Sâni-i Zülcelâl'ine nisbet ediyor;

¹ “Biz insanı en mükemmel surette yarattık. Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük. Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır.” (Tîn sûresi, 95/4-6).

Âlâ-yı illiyyîn: En yüce makam (cennette en yüksek derece).

Esfel-i sâfilîn: En aşağı nokta (cehennemin en aşağı

tabakası).

Mebhas: Konu, bahis.

Mehâsin: Güzellikler.

Nur-i iman: İman ışığı.

Sâni-i Zülcelâl: Yüce Yaratıcı, Hz. Allah.

Zulmet-i küfür: Küfür karanlığı.

iman, bir intisaptır. Öyle ise insan, iman ile insanda teza-hür eden sanat-ı ilâhiye ve nukuş-u esmâ-yı rabbaniye itibarıyla bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat'eder. O kat'dan sanat-ı rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibarıyla olur. Madde ise; hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir. Bu sırrı bir temsil ile beyân edeceğiz.

Meselâ insanların sanatları içinde, nasıl ki maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazen müsavî, bazen madde daha kıymettar, bazen oluyor ki, beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir sanat bulunuyor. Belki bazen, antika olan bir sanat, bir milyon kıymeti aldığı hâlde, maddesi beş kuruşa da değmiyor.

İşte öyle antika bir sanat, antikacıların çarşısına gidilse; harika-pîşe ve pek eski hünerver sanatkârına nisbet ederek, o sanatkârı yâd etmekle ve o sanatla teşhir edilse, bir milyon fiyatla satılır. Eğer, kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir pahasına alınabilir.

İşte insan, Cenâb-ı Hakk'ın böyle antika bir sanattır. Ve en nazik ve nâzenin bir mucize-i kudretidir ki; insanı, bütün esmâsının cilvesine mazhar ve nakışlarına medâr ve kâinata bir misal-i musaggar suretinde yaratmıştır.

Fâniye: Gelip geçici.

Harika-pîşe: Harika sanat, meslek.

Hayat-ı hayvanî: Hayvanî hayat.

Hünerver: Becerikli, maharetli.

İntisap: Bağlanmak, ait olmak.

Kat': Kesmek.

Medâr: Odak noktası, merkez, eksen.

Misal-i musaggar: Küçültülmüş numune (maket).

Mucize-i kudret: Kudret harikası.

Muvakkat: Geçici.. devamlı olmayan.

Müsavî: Eşit, denk.

Nâzenin: Nazik görünümlü.

Nukuş-i esmâ-yı Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin bize yansıyış şekilleri.

San'at-ı ilâhiye: İlâhî sanat.

San'at-ı Rabbâniye: İlâhî sanat.

Tezahür: Görünmek, belir-mek.

Zâile: Biten, tükenen.

Eğer nur-u iman içine girse; üstündeki bütün mânidâr nakışlar o ışıkla okunur. O mümin, şuur ile okur ve o intisapla okutur. Yani: “Sâni-i Zülcelâl’in masnûuyum, mahlukuyum, rahmet ve keremine mazharım” gibi mânâlarla insandaki sanat-ı rabbaniye tezahür eder. Demek Sâni’ine intisaptan ibaret olan iman, insandaki bütün âsâr-ı sanatı izhar eder. İnsanın kıymeti, o sanat-ı rabbaniyeye göre olur ve ayna-yı samedâniye itibarıyladır. O hâlde şu ehemmiyetsiz olan insan, şu itibarla bütün mahlukat üstünde bir muhatab-ı ilâhî ve cennete lâayk bir misafir-i rabbânî olur.

Eğer kat-ı intisaptan ibaret olan küfür, insanın içine girse; o vakit bütün o mânidâr nukuş-u esmâ-yı ilâhiye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni’ unutulsa, Sâni’a müteveccih mânevî cihetler de anlaşılmaz. Âdeta baş aşağı düşer. O mânidâr âlî sanatların ve mânevî âlî nakışların çoğu gizlenir.

Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise, süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Her biri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar.

Âli: Yüce.

Âsâr-ı san’at: Sanat eserleri.

Âyine-i Samedâniye: Cenâb-ı Hakk’ın “Samed” isminin tecellilerinin aynası.

İzhar: Göstermek.

Kat-ı intisap: Bağlılığın ke-silmesi.

Madde-i hayvaniye: Canlı madde.

Mahlûk: Yaratılmış.

Mânidar: Mânalı.

Masnu: Yapılmış.

Mazhar: Nail olma, şereflenme (bir şeyin çıktığı görüldüğü yer).

Misafir-i Rabbânî: Allah’ın misafiri.

Muhatab-ı ilâhî: Allah’ın muhatabı.

Nihâyet sukut: Çok çok aşağılara düşme.

Nukuş-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinin bize yansıyış şekilleri.

Sâni: Yapan, sanatkâr.

Süflî: Alçak, bayağı.

Maddenin gayesi ve meyvesi ise, dediğimiz gibi; kısacık bir ömürde hayvanâtın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir hâlde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür; böyle mahiyet-i insaniyeyi yıkar, elmastan kömüre kalbeder.

İkinci Nokta

İman; nasıl ki bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün mektûbât-ı samedâniyeyi okutturuyor. Öyle de, kâinatı dahi ışıklandırıyor. Zaman-ı mâzi ve müstakbeli, zulümâtı kurtarıyor. Şu sırrı, bir vâkıada **اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ¹** âyet-i kerîmesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyân ederiz. Şöyle ki:

Bir vâkıa-yı hayâliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil, üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere... Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da her tarafı karanlık, kesif bir zulümât istilâ etmişti.

Ben sağ tarafıma baktım. Nihayetsiz bir zulümât içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yani tahayyül ettim. Sol tarafıma

¹ “Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” (Bakara sûresi, 2/257).

Kalb: Değiştirme.

Kesif: Yoğun.

Mahiyet-i insaniye: İnsanın mahiyeti, asıl kimliği.

Mektubât-ı Samedâniye: İlâhî mektuplar, yeryüzü (Her şeyin kendisine muh-

taş olduğu Allah'ın eserleri).

Mezar-ı ekber: Çok büyük mezar.

Tahayyül: Hayal etmek.

tefessüh: Bozulmak, kokuşmak.

Vâkıa-yı hayaliye: Hak yol-

cusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latifeleriyle mana âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.

Zulûmat: Karanlıklar.

baktım. Müthiş zulümât dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprü'nün altına baktım. Gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müthiş zulümâta karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimâl ettim. Yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müthiş bir vaziyet bana göründü. Hatta önümdeki köprü'nün başında ve etrafında öyle müthiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; “Keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim.” dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. “Eyvâh! Şu fener, başıma belâdır” dedim. Ona kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi birden o zulümât boşaldı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu. Her şeyin hakikatini gösterdi.

Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle nuranî insanların taht-ı riyâsetinde ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu fark ettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şâhikalar ise; süslü, sevimli, câzibedâr olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayâl meyal gördüm. Ve o müthiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahlûklar ise; mûnis deve, öküz,

Azîm: Büyük.
Dağdağa: Gürültü.
Dâhiye: Belâ.
İstimâl: Kullanmak.

Mûnis: Uysal.
Nurani: Pırıl pırıl.
Nüzhetgâh: Gezme ve dinlenme yeri.

Seyrangâh: Gezinti yeri.
Şâhika: Yüksek dağ, zirve.
Taht-ı riyaset: İdaresi altında.

koyun, keçi gibi hayvanât-ı ehliye olduğunu gördüm. **الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلِئِي الدِّينِ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ** diyerek **لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ¹** âyet-i kerîmesini okudum, o vâkıadan ayıldım.

İşte o iki dağ; mebde-i hayat, âhir-i hayat.. yani, âlem-i arz ve âlem-i berzâhtır. O köprü ise, hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimat eden ve vahy-i semâvîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise, âlemin hâdisatı ve acip mahlûkatıdır.

İşte enaniyetine itimat eden, zulümât-ı gaflete düşen, dalâlet karanlığına müptelâ olan adam; o vâkıada evvelki hâlîme benzer ki, o cep feneri hükmünde nâkıs ve dalâlet-âlûd mâlûmat ile zaman-ı mâziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümât içinde görüyor. İstikbali, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem her birisi, bir Hakîm-i Rahîm'in birer memur-u musahharı olan hâdisat ve mevcudâtı, muzır birer canavar hükmünde bildirir.

¹ Lutfettiği iman nûrundan dolayı hamdolsun Allah'a.

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.
Âdem-âlûd: Yoklukla içice.
Âhir-i hayat: Hayatın sonu.
Âlem-i arz: Yeryüzü.
Âlem-i berzah: Kabir.
Dalâlet-âlûd: Dalâletle içice.
Enâniyet-i insaniye: İnsan benliği.

Hâdisât: Hâdiseler.
Hakîm-i Rahîm: Engin merhamet ve hikmetin yegâne sahibi Cenâb-ı Hak.
Hayvânât-ı ehliye: Evcil hayvanlar.
Hodbin: Bencil.
Mebde-i hayat: Hayat başlangıcı.

Memur-i musahhar: Görevli memur.
Nâkıs: Eksik.
Vahşetgâh: Ürküttücü, ıssız yer.
Vahy-i semâvî: İlâhî mesaj.
Zaman-ı mazi: Geçmiş zaman.
Zulümât-ı gaflet: Gaflet karanlıkları.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ¹

hükmüne mazhar eder.

Eğer hidâyet-i ilâhiye yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılrsa, Kitabullah'ı dinlese, o vâkıada ikinci hâlîme benzeyecek. O vakit, birden kâinat bir gündüz rengini alır; nur-u ilâhî ile dolar. Âlem **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ²** âyetini okur. O vakit zaman-ı mâzi, bir mezar-ı ekber değil, belki her bir asrı bir nebinin veya evliyanın taht-ı riyâsetinde vazife-i ubûdiyeti îfâ eden ervâh-ı sâfiye cemaatlerinin vazife-i hayatlarını bitirmekle, **اللَّهُ أَكْبَرُ³** diyerek makamat-ı âliyye uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür.

Sol tarafına bakar ki; dağlar-misal bazı inkılâbat-ı berzâhiye ve uhreviye arkalarında, cennetin bağlarındaki saadet saraylarında kurulmuş bir ziyafet-i rahmaniyyeyi o nur-u iman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, tâun gibi hâdiseleri, birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşîn, mânen çok

¹ “İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler.” (Bakara sûresi, 2/257).

² “Allah göklerin ve yerin nûrudur.” (Nûr sûresi, 24/35)

³ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

Ervâh-ı sâfiye: Temiz, pırl pırl ruhlar.

Evlîya: Allah dostları (kullukta örnek kişiler).

Firavuniyet: Firavuna benzeme (Allah'a baş kaldırma, isyan).

Hidayet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın doğru yola iletmesi.

İnkılâbât-ı berzahiye ve uhreviye: Kabir ve Ahiret'te olacak büyük hâdiseler.

Kitabullah: Kur'an-ı Kerim.

Makamât-ı âliye: Yüce makamlar.

Musahhar: Görevli.

Nebî: Peygamber.

Sureten: Görünüşte.

Taht-ı riyalet: İdaresi altında.

Vazife-i hayat: Ömür, hayat vazifesi.

Ziyafet-i Rahmâniye: İlâhî ziyafet, Allah'ın emsalsiz ikramları.

latîf hikmetlere medâr görüyor. Hatta mevti, hayat-ı ebediyenin mukaddimesi ve kabri, saadet-i ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikati temsil ile tatbik et.

Üçüncü Nokta

İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakiki imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. **تَوَكَّلْتُ** der, sefine-i hayatta kemâl-i emniyetle hâdisâtın dağlarvâri dalgaları içinde seyrân eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, berzâhta istirahat eder. Sonra saadet-i ebediyeye girmek için cennete uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i sâfilîne çeker. Demek; iman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dâireyi iktiza eder.

Fakat yanlış anlama! *Tevekkül, esbâbı bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbâbı, dest-i kudretin perdesi*

¹ “Allah’a tevekkül ettim. (Allah kerîm...!)” (Hûd sûresi, 11/56)

Berzah: Kabir.

Cihet: Yön.

Esbab: Sebepler.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı nokta (cehennemin en aşağı tabakası).

Hayat-ı ebediye: Sonsuz, sınırsız hayat.

İktiza: Gerektirmek.

Kadîr-i Mutlak: Her şey gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde.

Lâtîf: Hoş, kibar, ince.

Mevt: Ölüm.

Mukaddime: Başlangıç.

Saâdet-i dâireyn: Dünya ve Ahiret mutluluğu.

Saadet-i ebediye: Sonsuz, bitmeyen mutluluk.

Sefine-i hayat: Hayat gemisi.

Seyran: Seyir, dolaşmak.

Tazyikat: Sıkıntılar.

Teslim: Allah'ın bütün emirlerine boyun eğmek.

Tevekkeltü alâllah: Allah'a dayandım.

Tevhid: Allah'ın birliğine inanmak.

Yed-i kudret: Kudret eli.

bilip riayet ederek; esbaba teşebbüsü ise, bir nevi dua-yı fiilî telâkki ederek; müsebbebatı, yalnız Cenâb-ı Hak'tan istemek ve neticeleri O'ndan bilmek ve O'na minnettâr olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyenin misalleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam; hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezâret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor.

Ona denildi: “Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et.”

O dedi: “Yok, ben bırakmayacağım. Belki zâyî olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim.”

Yine ona denildi: “Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli sefine-i sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu hâlde görse, ya divânedir diye seni tardedecek. Ya, ‘Haindir, gemimizi itham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapsedilsin.’ diye emredecektir.

Dua-yı fiilî: Duada istenilen şeylerin sebeplerini de bizzat yerine getirmek (duanın hareketlerimizle örtüşmesi).

İttiham: İtham.

Müsebbebat: Neticeler.

Nezâret: Bakmak; koruyup, kollamak.

Sefine: Gemi.

Sefine-i sultaniye: Devlet gemisi.

Tard: Kovmak.

Telâkki: Kabul etmek, benimsemek.

Hem herkese maskara olursun. Çünkü ehl-i dikkat nazarında, zaafı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gurun ile, riyâyı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor.” denildikten sonra o bîcârenin aklı başına geldi, yükünü yere koydu, üstünde oturdu: “Oh!.. Allah senden razı olsun! Zahmetten, hapsisten, maskaralıktan kurtuldum.” dedi.

İşte ey tevekkülsüz insan! Sen de bu adam gibi aklını başına al, tevekkül et. Tâ bütün kâinatın dilencililiğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfuruşluktan ve maskaralıktan ve şekâvet-i uhreviyeden ve tazyikât-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın..

Dördüncü Nokta

İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu meselenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o meseleye vâzih bir delildir. Ve bir burhan-ı kâtî'dir. Evet, insaniyet, iman ile insaniyet olduğunu, insan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir.

Burhan-ı kâtî: Kesin delil.

Ehl-i dikkat: Hassas insanlar, dikkatli kişiler.

Hodfuruşluk: Kendini beğendiren, gösterişi seven.

Mudhike: Gülünç.

Riya: Gösteriş.

Şekâvet-i uhreviye: Ahiret'teki mutsuzluk.

Tasannu': Sunilik, yapmacıklık.

Tazyikât-ı dünyeviye: Dünyadaki sıkıntılar.

Tekebbür: Kibirleşmek, gururlanmak.

Vâzih: Açık.

Vazife-i asliye: Asli vazife.

Zillet: Aşağılık.

Çünkü hayvan, dünyaya geldiği vakit, âdeta başka bir âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yani ona ilham olunur.

Demek; hayvanın vazife-i asliyesi, taallümle tekemmül etmek değildir. Ve marifet kesbetmekle terakki etmek değildir. Ve aczini göstermekle medet istemek, dua etmek değildir. Belki vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, ubûdiyet-i fiiliyedir.

İnsan ise, dünyaya gelişinde her şeyi öğrenmeye muhtaç¹ ve hayat kanunlarına câhil, hatta yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zayıf bir surette dünyaya gönderilip, bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. On beş senede ancak zarar ve menfaati fark eder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlerini celp ve zararlardan sakınabilir.

¹ Bkz.: “Allah sizi analarınızın karnlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz. Öyle iken size kulaklar, gözler, kalpler verdi ki şükredesiniz.” (Nahl sûresi, 16/78).

Âhir: En son.

Celp: Elde etme.

Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.

İktidar-ı hayatiye: Canlılığını devam ettirme gücü.

İstidad: Kâbiliyet.

Kavânin-i hayat: Hayat kanunları.

Kesb: Kazanmak.

Marifet: Bilgi, ilim.

Meleke-i ameliye: Pratiklik, uygulamabecerisi, yeteneği.

Muavenet: Yardımlaşma.

Şerâit-i hayat: Hayat şartları.

Şerâit-i hayat: Hayat şartları.

Taallüm: Öğrenmek.

Taammül: Çalışmak.

Tekemmül: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek.

Terakki: Yücelmek.

Übudiyet-i fiiliye: Fiili kuluk.

Demek ki, *insanın vazife-i fitriyesi; taallümle tekemmüldür, dua ile ubûdiyettir*. Yani: “Kimin merhametiyle böyle hakimâne idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikâne terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nâzeninâne besleniyorum ve idare ediliyorum?” bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetişemediği hâcâtına dair Kâdiü’l-hâcât’a lisân-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır.. ve istemek ve dua etmektir. Yani aczin ve fakrın cenâhlarıyla makam-ı âlâ-yı ubûdiyete uçmaktır.

Demek *insan, bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir*. Mahiyet ve istidat itibarıyla her şey ilme bağlıdır.. ve bütün ulûm-u hakikiyenin esâsı ve madeni ve nuru ve ruhu, marifetullahtır.. ve onun üssü’l-esası da iman-ı billâhtır.

Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyâyâta maruz ve hadsiz âdânın hücumuna müptelâ.. ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hâcâta giriftar ve nihayetsiz metâlibe muhtaç olduğundan; vazife-i asliye-i fitriyesi, imandan sonra duadır. Dua ise, esâs-ı ubûdiyettir.¹

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/186; Mü’min sûresi, 40/60; Furkan sûresi, 25/77. Ayrıca “Duâ, ibadetin özüdür.” (Tirmizi, *deavât* 1) ve “Duânın kendisi ibadettir.” (Tirmizi, *tefsîru sûre* (2) 16) anlamında hadis-i şerifler bulunmaktadır.

Â’dâ: Düşmanlar.

Beliyâyât: Belâlar.

Cenah: Kanat.

Esas-ı ubudiyet: Kulluğun temeli.

Fakr: Fakirlik.

Giriftar: Esir, tutkun.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hakimâne: Hikmetlice.

İman-ı billâhtır. Allah’a inanma.

Kâdiü’l-Hâcât: İhtiyaçları yerine getiren.

Lisan-ı acz ve fakr: Allah huzurunda güçsüzlük ve yoksulluğumuzla ifade ettiğimiz durum.

Makam-ı âlâ-yı ubudiyet: En yüce kulluk makamı.

Marifetullah: Allah’ı tanıma, bilme.

Metâlib: İstekler.

Müşfikane: Şefkatlice.

Nazeninâne: Hoşça, nezaket içinde.

Ulûm-i hakikiye: Gerçek ilim.

Üssü’l-esası: Ana temeli.

Vazife-i fitriye: Tabii görev.

Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzu-sunu elde etmek için ya ağlar, ya ister. Yani; ya fiilî, ya kavli lisân-ı acziyle bir dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de insan, bütün zîhayat âlemi içinde nâzik, nâzenin, nâzdar bir çocuk hükmündedir. Rahmânürrahîm'in dergâhında ya zaaf ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla dua etmek gerektir. Tâ ki, makâsıdı ona musahhar olsun veya teshir şükrünü eda etsin.¹ Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; “Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum.” deyip küfrân-ı nimete sapmak, insaniyetin fitrat-ı asliyesine zıt olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder.²

Beşinci Nokta

İman, duayı bir vesile-i kat'îye olarak iktiza ettiği.. ve fitrat-ı insaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenâb-ı Hak dahi “*Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?*” mealinde:

³ اَدْعُوْنِي فُلْ مَا يَعْْبُوْا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ferman ediyor. Hem

⁴ اَسْتَجِبْ لَكُمْ emrediyor.

¹ Bkz.: Hac sûresi, 22/36.

² Bkz.: İbrahim sûresi, 14/7.

³ “(Resûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?” (Furkan sûresi, 25/77)

⁴ “Bana dua edin, size cevap vereyim.” (Mü'min sûresi, 40/60)

Fitrat-ı asliye: Asli yaratılış (yaratılış gayesi).

Kâbil-i teshir: İdaresi mümkün.

Kavli: Sözlü.

Küfran-ı nimet: Nankörlük.

Lisan-ı acz: Acizlik ifadesi.

Musahhar: Emrine verilmiş, elinin altında.

Nazenin: Nazlı.

Tedbir: İdare.

Teshir: Emrine vermek.

Vaveylâ: Çığlık, yaygara.

Vesile-i kat'îye: Uyulması gerekli sebep, olmazsa olmaz vesile.

Zihayat âlemi: Canlılar âlemi.

Eğer desen: “Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Hâlbuki âyet umumîdir; her duaya cevap var ifade ediyor.”

Cevap: Cevap vermek ayrıdır, kabûl etmek ayrıdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabûl etmek, hem ayn-ı matlubu vermek, Cenâb-ı Hakk’ın hikmetine tâbidir.

Meselâ; Hasta bir çocuk çağırır: “Yâ Hekim! Bana bak.”

Hekim: “Lebbeyk” der. “Ne istersin?” cevap verir.

Çocuk: “Şu ilâcı ver bana” der.

Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte Cenâb-ı Hak; Hakîm-i Mutlak, hâzır, nâzır olduğu için abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevâ-perestâne ve heveskârâne tahakkümüyle değil, belki hikmet-i rabbâniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem dua bir ubûdiyettir. Ubûdiyet ise; semerâtı, uhreviyedir. Dünyevî maksatlar ise; o nevi dua ve ibadetin

Ayn-ı matlub: İstenilenin aynısı.

Evlâ: Daha iyi.

Hakîm-i Mutlak: Her işini hikmetle yapan Hz. Allah.

Hevâperestâne: Nefse tapınırcasına.

Heveskârâne: Heveslice.

Hikmet-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın bileceği hikmet.

Lebbeyk: “buyurun, emredin” manasında bir tabir.

Semerât: Meyveler (kâr).

Tahakküm: Dayatma.

Uhreviye: Ahiret’e ait.

Ünsiyet: Dostluk, ahabplık.

vakitleridir. O maksatlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet hâlis olmadıgından kabûle lâayık olmaz.

Nasıl ki güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir. Hem Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları, küsûf ve husûf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani gece ve gündüzün nuranî âyetlerinin nikaplanmasıyla¹ bir azamet-i ilâhiyeyi ilâna medâr olduğından, Cenâb-ı Hak ibadını o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa o namaz –açılması ve ne kadar devam etmesi, münecim hesabıyla muayyen olan– ay ve güneşin husûf ve küsûflarının inkişafı için değildir.

Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilâsı ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkât-ı mahsusalarıdır ki; insan o vakitlerde aczini anlar, dua ile niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder.

Eğer dua çok edildiğı hâlde, beliyyeler def' olunmazsa, denilmeyecek ki: “Dua kabûl olmadı.” Belki denilecek ki: “Duanın vakti, kaza olmadı.” Eğer Cenâb-ı Hak fazl ve

¹ Bkz.: “Biz gece ve gündüzü kudretimizi gösteren iki delil kıldık. Gece delili Ay'ı sildik, gündüz delili Güneş'i aydınlatıcı yaptık.” (İsrâ sûresi, 17/12).

Azamet-i ilâhiye: Allah'ın büyüklüğü, ululuğı.

Beliyye: Belâ.

Evkât-ı mahsusa: Özel, belirli vakitler.

Gurub: Batmak.

Kadîr-i Mutlak: Gücün ye-gâne sahibi Hz. Allah.

Kaza: Vaktinin bitmesi.

Küsuf ve husuf namazları: Güneş ve Ay tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.

Nikap: Perde, peçe.

keremiyle belâyı ref'etse –nurun alâ nur– o vakit dua vak-ti biter, kaza olur.

Demek dua, bir sırr-ı ubûdiyettir. Ubûdiyet ise, hâlisen livechillâh olmalı.¹ Yalnız aczini izhar edip, dua ile ona iltica etmeli. Rubûbiyetine karışmamalı. Tedbiri ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini it-ham etmemeli.

Evet hakikat-i hâlde âyât-ı beyyinâtın beyânıyla sa-bit olan; bütün mevcudât, her birisi birer mahsus tesbih ve birer husûsî ibadet, birer has secde ettikleri gibi;² bütün kâinattan dergâh-ı ilâhîye giden, bir duadır.

• **Ya istidat lisaniyladır;** bütün nebâtâtın duaları gi-bi ki, her biri lisân-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir su-ret talep ediyorlar ve esmâsına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.

• **Veya ihtiyac-ı fitrî lisaniyladır;** bütün zîhayatın, ik-tidarları dahilinde olmayan hâcât-ı zarûriyeleri için dualarıdır ki, her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisaniyla Cevâd-ı Mutlak'tan

¹ Kulluğun sırf Allah için yapılacağını belirten âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Fâtîha sûresi, 1/5; Nisâ sûresi, 4/146; En'âm sûresi, 6/162; A'râf sûresi, 7/29; ...

² Varlığın tesbih, secde ve ibadetlerine dair âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Nahl sûresi, 16/49; İsrâ sûresi, 17/44; Meryem sûresi, 19/93; Hac sûresi, 22/18; ...

Âyât-ı beyyinât: Apaçık âyetler.

Cevâd-ı Mutlak: Sonsuz ve sınırsız veren Hz.Allah, çok cömert.

Dergâh-ı ilâhîye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Feyyâz-ı Mutlak: Bereket ve bolluğun yegâne sahibi Hz. Allah.

Hâcât-ı zaruriye: Zarurî ih-tiyaçlar.

Hâlisen livechillâh: Sadece Allah için.

İhtiyac-ı fitrî: Yaratılıştan gelen ihtiyaç.

İstidât: Kabiliyet.

Mazhariyet-i münkeşife: Tecellinin gerçekleştiği ay-na olabilme.

Nurun alâ nur: Nur üstüne nur ("umulanın çok çok üs-tünde" manasında kullanı-lan bir deyim).

Ref: Kaldırmak.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, herkesi ve her şeyi içine alan idaresi, terbiyesi.

idâme-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metâlîbi istiyorlar.

• **Veya lisân-ı ızdırarıyla bir duadır ki;** muztar kalan her bir zîruh; kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-i Rahîm'ine teveccüh eder. *Bu üç nevi dua*, bir mâni olmazsa daima makbuldür.

• **Dördüncü nevi ki; en meşhurdur, bizim duamızdır.** Bu da iki kısımdır; *Biri*, fiilî ve hâlî; *diğeri*, kalbî ve kalîdir.

♦ Meselâ esbaba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbâbın içtimar; müsebbebi îcad etmek için değil, belki lisân-ı hâl ile müsebbebi Cenâb-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hatta çift sürmek, hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-yı fiilî, Cevâd-ı Mutlak'ın isim ve unvanına müteveccih olduğundan, kabûle mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

♦ **İkinci kısım;** lisan ile, kalb ile dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metâlîbi istemektir. Bunun en mühim ciyeti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: Dua eden adam anlar ki; birisi var, onun hâtîrât-ı kalbini iştirir, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına medet eder.

Cevâd-ı Mutlak: Sonsuz ve sınırsız veren Hz. Allah.

Fiilî: Davranış ile.

Hâlî: Hâl ile.

Hâmi-i meçhul: Görünmeyen koruyucu.

Hâtîrât-ı kalb: Kalbe gelen duygular, fikirler.

İçtimâ: Toplanmak.

İdame-i hayat: Hayatı devam ettirmek.

Kalbî: Kalb ile.

Kâlî: Sözlü.

Kat'î: Kesin.

Lisan-ı hâl: Hâl dili.

Lisan-ı ızdırarı: Çaresizliğin ifade ettiği durum.

Metâlîb: İstekler.

Muztar: Zor durumda kalan, çaresiz.

Vaziyet-i marziye: Beğenilen hâl, tavr.

Zîruh: Ruh sahibi.

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medârı olan bir vesileyi elden bırakma. Ona yapış, âlâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi bütün kâinatın dualarını, kendi duan içine al. Bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi **وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ de, kâinatın güzel bir takvimi ol.

¹ “Yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5).

Abd-i küllî: Bütün varlıkları temsil edebilecek bir kul.

Âlâ-yı illiyyîn-i insaniyet: İnsanın çıkabileceği en yüksek mertebe.

Takvim: Tam kıvam, en ideal şekil.

Vekil-i umumî: Herkesin vekili, umumun sözcüsü, tam yetkili temsilci.

Sahislar

Ebû Hanife (İmam Âzam) (699 – 767)

Hanefî mezhebinin imamı, İslâm'da hukukî düşüncenin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli payı olan büyük müçtehit, âlim, ârif ve sûfidir. İmam Âzam sıfatıyla da şöhret bulmuştur. “Büyük imam” anlamına gelen “İmam Âzam” sıfatının ona verilmesi, çağdaşları arasında seçkin bir yere sahip bulunması, hukukî düşünce ve içtihat metodunda belli bir çığır açması, döneminden itibaren birçok fakihin onun görüşleri ve metodu etrafında kümelenmiş olması gibi sebeplerle açıklanabilir. Ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğu olan Ebû Hanife, 699'da Kûfe'de doğdu. Küçük yaşlarda Kur'ân'ı ezberledi. Önce akâid ve cedel ilmini öğrenmeye başlayan, giderek bu ilimde belli bir mesafe alan İmam Âzam, dönemindeki inkarcı ve bid'atçılarla münakaşa ve münazarada bulunmuştur. Bu münakaşalarla Efendimiz'den sahabeye ve sonraki nesillere intikal eden ve o dönem müslümanların çoğunluğunca da benimsenen itikadî esasları savunmayı gaye edinmiştir. Onun bu alandaki görüşleri, zamanla daha belirgin hâle gelecek olan Ehl-i Sünnet anlayışının şekillenmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur. Fıkıhta ve bilhassa amelî fıkıhta derinleşmesi ise, kendi döneminde Kûfe re'y ekolünün üstadı kabul edilen Hammad b. Ebû Süleyman'ın öğrencisi olduktan sonra gerçekleşir. İmam Âzam'ın “Biz önce Allah'ın kitabında olanı alırız. Onda bulamazsak Hz. Peygamber'in sünnetine bakarız. Orada da bir şey bulamazsak ashabın ittifak ettiğini benimseriz, ihtilaf etmişlerse dilediğimizin görüşünü alırız. Başkalarının görüşlerini onlara tercih etmeyiz. Ancak tâbiîn âlimlerine gelince onların içtihatlarına bağlı kalmayız. Onlar gibi

biz de içtihatla bulunuruz. Aralarında müşterek illet bulununca bir hükmü diğerine kıyas ederiz” sözünden içtihat metodu anlaşılmaktadır. Zaten sahabeden itibaren İslâm âlimleri az veya çok bu metodu kullanmışlardır. İmam Âzam’da göze çarpan farklılık kıyası belli bir sistem ve kurala bağlamak, onu sıkça kullanmak ve henüz vuku bulmamış hâdiselere de uygulamaktan ibarettir. Kaynaklar onun kanaatkâr, cömert, güvenilir, âbid ve zâhid bir kişi olduğunda, bütün ticari işlem ve beşerî ilişkilerinde bu özelliklerinin açıkça görüldüğünde görüş birliği içindedir. Derin fıkıh bilgisinin yanı sıra, inandığını ve doğru bildiğini söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmeyen güçlü bir ideal ve cesarete de sahipti. Hakikati aramada ve takip etmede son derece samimi olan İmam Âzam başkalarının görüşlerine karşı hoşgörü-lü olmuş, kendi içtihadının doğruluğunda ısrar eden ve onu tartışmaya imkân vermeyen bir taassup göstermemiştir. Müzakere sonunda ulaştığı netice için, “Bizim kanaatimiz ve ulaşabildiğimiz en güzel görüş budur. Bundan daha iyisini bulan olursa şüphe yok ki doğru olan onun görüşüdür” diyerek hem diğer görüşlere müsamaha ile bakar, hem de ilmî araştırmayı sürdürmeyi teşvik ederdi. İlim, takva, cömertlik, edep, tevazu, cesaret gibi vasıflar bakımından eşine ender rastlanan bir âlim olarak tarihe geçen İmam Âzam hazretleri, 767 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.

İmam Şâfiî (767 – 820)

İslâm dünyasının ikinci büyük mezhebi olan Şâfiî mezhebinin kurucusu. 767’de Gazze’de doğmuş olmakla birlikte, babasının vefatı dolayısıyla henüz iki yaşında iken annesi tarafından Mekke’ye getirildi. Küçük yaşta Kur’ân’ı ezberledi.

Fasih Arapça konuşan Huzeyl kabilesi arasında şiir ve edebiyat öğrendi. O dönem Mekke müftisinden ders aldı. Henüz 15

yaşında iken Mekke müftisinin yanında fetva verecek konuma geldi. Sonra Medine'ye gitti. Orada müçtehit İmam Mâlik İbni Enes'ten fıkıh ve hadis dersi aldı. Sufyan b. Uyeyne, Fudayl b. İyaz, amcası Muhammed b. Şâfiî ve başkalarından hadis rivayet etti. 820'de vefat eden İmam Şâfiî, mutlak bir müçtehit olup, fıkıh, hadis ve usûlde imamdı. "Er-Risale" adlı eseriyle ilk olarak fıkıh usûlü konularını ele alan Şâfiî, bu eseriyle fıkıh usûlünün de kurucusu sayılmıştır. Mısır'daki görüşlerini kapsayan "el-Ümm" adlı eseri de en önemli eserlerinden birisi kabul edilir.

Bayezid Bistâmî

İlk büyük mutasavvıflardan kabul edilen Bayezid Bistâmî, İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bistam kasabasında doğmuştur. Bayezid, tasavvuf tarihinde sekr, fenâ, tevhid, mirac gibi konulardaki sözleri ile tanınır. Esasında onun sekr dediği cezbe ve vecd hâlinde söylediği şeyler açıklanmaya ve yoruma muhtaçtır. Şu kadar var ki hadis, fıkıh ve kelam âlimlerinden çoğu Bayezid'in bazı sözlerini doğru bulmamakla birlikte sekr hâlinden dolayı kendisini mazur görmüşlerdir. Kendisinden pek çok kerafet ve keşf hâli nakledilen Bayezid olağanüstü hâllere önem verilmesini istemezdi. "Falan kişi tayy-ı mekan ediyor" denilince, "Allah'ın lanetlediği şeytan ile leş yiyen kargalar da aynı şeyi yapıyor" der; "Falan zât su üzerinde yürüyor" denilince, "Balıklar da aynı işi yapıyor" diyerek bunları önemsemediğini göstermiş ve aslolanın şeriatın hükümlerine bağlı kalmak olduğuna işaret etmişti. O, şer'i edeplerden birine aykırı davranan kişiye Allah'ın velilik sırrını emanet etmeyeceğini söylerdi. Yaşadığı dönemde çevresindekiler üzerinde derin tesirler bırakmış olan Bayezid'in kendisinden sonra Tayfuriyye veya Bistamiyye adı verilen tasavvuf cereyanları doğmuştur.

Şah-ı Nakşibend (1318 – 1389)

Nakşibendiyye tarikatının kurucusudur. 1318 senesinde Buhara yakınlarında bulunan Kasrıârîfân köyünde doğdu. Uzun yıllar Baba Muhammed Semmasî'nin müridi olan Emir Külâl'in yanında kaldı. Tarikat âdâb ve erkanını öğrendiği bu dönemde gördüğü bir rüya üzerine kendisinin doğumundan yaklaşık bir asır önce vefat etmiş olan Abdülhâlık Gucduvânî'nin ruhaniyetine intisap etti ve "üveysî" lâkabını aldı. Gucduvânî kendisine dinin emir ve yasaklarına uymasını, ruhsatlara ilgi göstermemesini, azimetlere sâdık kalmasını, Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve ashabının yolunu tavsiye etmiştir. Bu hâdise Bahaeddin Hazretleri'nin ruhi hayatında büyük bir değişiklik yaparak cehrî zikirden hafî zikre yönelmesine yol açtı. Uzun süren çok yönlü müridlik devresini tamamladıktan sonra doğum yeri Kasrıârîfân'a dönerek müridlerini yetiştirmeye çalıştı. Buhara ile Bahaeddin Nakşibend arasında kurulan mânevî bağ o kadar kuvvetli olmuştur ki Buharalılar onu "Hace-i belagerdân" (belayı defeden hâce) diye anmışlar ve şehrin mânevî koruyucusu saymışlardır. Bahaeddin Hazretleri'nin mânevî varlığı Buhara'nın bütün Orta Asya müslümanları için bir ilim ve kudsiyet merkezi hâline gelmesinde önemli bir faktör olmuştur. Döneminin sufileri yanında müderrisler de kendisine saygı duymuş, o da devrinin âlimlerine hürmet etmiştir. 1389'de doğdu köyde vefat etmiştir.

Abdülkadir Geylânî (1077 – 1166)

1077'de Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir'in bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam etmekte. On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafileye

katılıp Bağdat'a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi. 1166'da vefat eden Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahirî hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'ân ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek deruni hâller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir Geylânî'nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat'a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kâdiriyye tarikatı bütün İslâm Âlemi'ne yayılmıştır. En önemli eserleri olarak "Gunye", "Fütuhu'l-Gayb" ve "Fethu'r-Rabbânî" sayılabilir. (Bkz: İ. A., c. 1, 234-239)

İmam-ı Gazzâlî (1058 – 1111)

Eş'arî kelâmcısı, Şafiî fakihi, tasavvuf ehli, felsefeye yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. İran'ın Horasan bölgesindeki Tus'ta (bugünkü Meşhed) doğdu. Okuma-yazma, Kur'ân ezberi, dil bilgisi, aritmetik gibi alanlarda dönemin geleneksel ilk öğrenimini babasının yakın sufi bir dostundan aldı. Nişabur'daki Nizamiye Medresesi'ne girmesi ve orada dönemin en tanınmış kelâm âlimi olan İmam'ül-Haremeyn el-Cüveynî'nin öğrencisi olması eğitim-öğretiminde dönüm noktası oldu. Cüveynî'nin ölümünden sonra büyük devlet ve siyaset adamı Nizamülmülk'le görüşmesi ise hayatında yeni bir dönemin açılmasını sağladı. Nizamiye medreselerinde müderrislik makamına kadar ulaşan Gazalî; burada kelâm, felsefe, Batınîlik

ve tasavvuf hakkında uzun soluklu araştırma ve çalışmalarda bulundu. Akli, duyuları, tecrübe ve sezgiyi bilginin başlıca kaynakları kabul etmekle beraber, akli aşan hakikatleri ancak vahiyle öğrenilebileceğini belirten Gazzali, filozoflara karşı verdiği mücadele ile İslâm düşünce tarihinde önemli bir konuma sahiptir.

İmam Rabbânî (1563 – 1624)

Müceddid-i Elf-i Sâni (hicrî II. Binyılın müceddidi) unvanıyla da tanınmaktadır. 1563'te Doğu Pencap'taki Sirhind'de (Serhind) doğdu. Öğrenime babasının yanında başladı. Medresede tefsir, hadis yanında aklî ilimler tahsili de aldı. Hacca giderken Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hace Bâkibillah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre yanında kaldı, sonra ona intisap etti. Kısa bir müddet sonra da onun en önemli bir halifesi konumuna geldi. Kendi ifadesiyle Nakşibendiyye tarikatına intisap etmesi onun bütün ruhî terakkisinin temelini oluşturdu. Yaşadığı dönem ve coğrafyada İslâm inançları hurafe ve bâtil inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Babürlü Ekber Şah eliyle bir devlet politikası olarak bütün dinleri birleştirme gibi bir hedef doğrultusunda İslâmî inançların tahrif ve değiştirilme tehlikesi söz konusuydu. İşte İmam Rabbânî bu bâtil hareketlere karşı sahil İslâm inancının yerleşmesi için büyük gayret ve çalışmalarda bulundu ve tarihe II. bin yılın müceddidi olarak geçti. 1624'te vefat eden İmam Rabbânî'nin en önemli eseri Mektubat'tır. İmanın yakîn derecesine erdirilmesi, insanın ihsan derecesine yükseltilmesi, İslâm'ın insana sevdinilmesi vb. konularda İmam Rabbânî'nin görüşlerini yansıtan bu eser, 536 mektubun derlenmesiyle meydana gelmiştir. Birkaçı dışında bütün mektuplar Farsça yazılmış ancak gerek el yazması, gerekse matbu olarak Arapça tercümesiyle İslâm âleminde geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.